

YU ISSN 0021-6933

JEZIK IN SLOVSTVO

letnik XXX – leto 1984/85 – št. 1–2

P-232/100

Jezik in slovstvo

Letnik XXX, številka 1-2

Ljubljana, oktober–november 1984/85

Časopis izhaja mesečno od oktobra do maja (8 številke)

Izdaja ga Slavistično društvo Slovenije v Ljubljani

Glavni in odgovorni urednik: Gregor Kocijan, Ljubljana, Aškerčeva 12

Uredniški odbor: Gregor Kocijan (slovstvena zgodovina), Hermina Jug-Kranjec (jezikoslovje),

Aleksander Skaza (primerjalna slavistika), Franc Žagar (metodika)

Lektor in korektor: Jože Sever

Tehnični urednik: Ivo Graul

Svet časopisa: Marjeta Vasič (predsednica), Marjan Javornik, Marko Juvan, Mira Medved,

Jože Munda, Pavle Vozlič, France Vurnik in uredniki

Tisk Aero, kemična, grafična in papirna industrija, Celje

Opremila inž. Dora Vodopivec

Naročila sprejema uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Tekoči račun: Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana 50100-678-45265

Letna naročnina 200.– din, polletna 100.– din, posamezna številka 25.– din

Za dijake in študente, ki dobivajo revijo pri poverjenikih, 80.– din

Za tujino celoletna naročnina: 450.– din

Rokopise pošiljajte na naslov: Uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Revijo gmotno podpira Kulturna skupnost SRS, razliko med polno in znižano ceno za dijake

in študente pa krije Izobraževalna skupnost SRS za družboslovje

Naklada 2.500 izvodov

Vsebina prve in druge številke

Razprave in članki

- 1 *Jože Koruza*, Kulturni stiki med Tübingenom in Ljubljano v XVI. stoletju
- 10 *Olga Kunst-Gnamuš*, Tvorjenje in razumevanje povedi – poskus pragmatične razčlenbe
- 20 *Zofia Adamczykowa*, Nekaj problemov poljskega slovstvenega pouka
- 29 *Vlado Natrnik*, Od Povodnega moža do Turjaške Rozamunde

Bibliografija

- 32 *Marko Kranjec* s sodelovanjem *Alenke Logar-Pleško* in *Anke Sollner-Perdih*, Slovenistika v letu 1983

V spomin

- 51 *Božena Orožen*, France Jesenovec (1906–1984)

Literarnozgodovinsko gradivo

- 52 *Viktor Smolej*, Med ugovori in odgovori (1)

Ocene in poročila

- 56 *Majda Potrata*, Književnost v NOB in revoluciji v slovenskih berilih in programih obveznega branja v usmerjenem izobraževanju
- 62 *Štefan Michalus*, Slovensko-slovaški slovar

Zapiski

- 1-2/III Republiško tekmovanje za Cankarjevo nagrado 1984

Knjižne novosti

- 1-2/IV Nekaj novosti Knjižnice oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Ljubljani

Jože Koruza

Filozofska fakulteta v Ljubljani

KULTURNI STIKI MED TÜBINGENOM IN LJUBLJANO V XVI. STOLETJU

V naslovu označena tema vsebuje vrsto temeljnih primerjalnih problemov v zvezi z reformacijsko dobo v slovenski književnosti in v kulturi sploh. Njihovo ozadje so predvsem naslednja zgodovinska dejstva. Osebnost in delo Primoža Trubarja sta v veliki meri povezana s Tübingenom, pomembno postojanko nemškega humanizma in protestantizma. Tam je tiskal vse svoje knjige, tam se je pogosto sam mudil zaradi korigiranja in nadzora nad tiskom in bil je v stikih s tamkajšnjimi učenjaki na univerzi, predvsem teologi. Zadnjih dvajset let življenja je bil župnik v Derendingenu, vasi v jugovzhodni smeri nedaleč od starega mesta, ki je zdaj že nekaj časa inkorporirana v Tübingen. Poprej je bil že eno leto (1561–1562) župnik v Urachu, württemberškem mestecu vzhodno od Tübingena. Na tübinški univerzi, ki je že v tistem času uživala velik sloves, so študirali prevajalec biblije v slovenski jezik in pomembni slovenski verzifikator Jurij Dalmatin (1565/66 v bližnjem Bebenhausnu, 1566–1572 kot štipendist Tiffernuma), prireditelj Trubarjevega prevoda Luthrove Hišne postile za tisk Andrej Savinec (1568–1572, še vse do 1579 v službi na Nemškem), Trubarjev sin Felicijan (1569–1578), ki je od 1580 do 1598 služboval v Ljubljani in bil zadnji superintendent slovenske protestantske cerkve, Marko Kumprecht (1582–1584, potem v Strassburgu), avtor nekaj protestantskih cerkvenih pesmi, Matija Trost (1585–1590), prevajalec Andreäjevega pogrebne govora za Trubarjem v slovenščino, in vrsta drugih študentov iz slovenskih dežel, med njimi še nekaj drugih javnih delavcev. Po drugi strani pa so za slovensko kulturo v tistem času pomembni vsaj trije württemberžani, ki so se izobrazili na tübinški univerzi, in sicer Christoph Spindler, ki je bil od leta 1569 do smrti 1591 superintendent evangeličanske cerkve v Ljubljani, Nikodemus Frischlin, ki je bil od 1582 do 1584 rektor stanovske gimnazije v Ljubljani, pred tem pa profesor na tübinški univerzi, in Hieronimus Megiser, 1581 in 1582 domači učitelj pri Khislovih na Fužinah pri Ljubljani in 1593 do 1600 rektor stanovske gimnazije v Celovcu, razen tega pa pisec in izdajatelj vrste slovarskih del, v katerih je enakopravno z drugimi jeziki upoštevana slovenščina.

Medtem ko so navedena dejstva pri nas vsaj strokovnjakom bolj ali manj znana, je v Tübingenu vedenje o njih in zanimanje zanje bilo v različnih časovnih obdobjih različno. Vsekakor pa moramo ugotoviti, da je bilo tudi v tamkajšnji kulturni zgodovini zanimanje za Trubarja in za južnoslovanski tisk v biblijskem zavodu v Urachu vseskozi prisotno in se je v zadnjem času močno okrepilo. V kolikor sodobniki v Tübingenu niso vedeli za Trubarjevo delo v domovini in za domovino, jim je Trubarjevo osebnost dovolj izčrpno predstavil pogrebni govor Jakoba Andreäja v živi ali v natisnjeni obliki (1586), ki je odmeval tudi v poznejšem času. Sredi XVIII. stoletja se je za srbohrvaške in slovenske tiske iz uraškega biblijskega zavoda, ki so se v glavnem ohranili v tübinški univerzitetni knjižnici, kjer je v rokopisni zbirki izjemoma hranjen tudi arhiv uraškega zavoda, sistematično zanimal württemberški župnik Johann Nast; njegovo delo je nadaljeval in zaključil s knjigo učenjak s tübinške univerze Friedrich Schnurrer (1799). V zadnjem času se je bibliografskega dela z modernimi prijemi znova lotil Rolf Vorndran (1977). S slovenske strani je k tej problematiki doslej največ prispeval France Kidrič z razpravo Ivan Ungnad v preganstvu (Kidrič 1978: 13–49, 239–263).

13438

Problematico tübinško-ljubljanskih oziroma württemberško-slovenskih stikov je znatno razširil v Tübingenu izsolani in v Ljubljani delujoči evangeličanski pastor Theodor Elze z razpravo o kranjskih študentih na tübinški univerzi (Elze 1877). Ponatis te razprave ob petstoletnici tübinške univerze je to problematiko znova aktualiziral. Vzporedno so se začeli intenzivirati strokovni stiki med ljubljansko Filozofsko fakulteto in po strokah sorodnimi tübinškimi fakultetami. Tako je v lanskem letu prišlo do prvega bilateralnega simpozija s tematiko Slovenci v evropski reformaciji XVI. stoletja. Komparativno problematiko tübinško-slovenskih kulturnih stikov sta na tem znanstvenem srečanju poglobila zlasti referata Cancika in Simonitija (Simpozijski sinopsis 1983: 8–10, 40–41). Želeli je, da bo naslednji načrtovani simpozij ob štiristoletnici Trubarjeve smrti v Tübingenu (prvi se-stanek je bil v Ljubljani) prispeval še več novega in bistvenega v problematiko medseboj-nih kulturnih stikov v XVI. stoletju.

Tübinški slavistični inštitut na univerzi je dal tudi pobudo za sodelovanje slavistov in za medsebojno vsakoletno izmenjavo gostov. Predlagali so tudi temo za predavanje prvega gosta iz Ljubljane in tako je nastalo besedilo, ki sem ga v nemškem prevodu bral 26. junija 1984 na tübinški Novofilološki fakulteti in ki ga tu objavljam v slovenski inačici. Ni namreč želelo biti priložnostno paberkovanje po pričevanjih iz preteklosti, marveč pregled problematike kot spodbuda za nadaljnje sistematično preučevanje.

. . .

Osrednje vprašanje tübinško-ljubljanskih kulturnih stikov v drugi polovici XVI. stoletja je vsekakor tisk slovenskih knjig. Primož Trubar je imel srečo, da ga je vzgajal široko raz-gledani humanist, tržaški škof Peter Bonomo. Tako je bil odprt za nove idejne tokove in se je že zgodaj seznanil z različnimi reformacijskimi gibanji v Evropi. Pod temi vplivi je začel razmišljati o potrebi in možnostih verske književnosti v slovenskem jeziku. Po nje-govi izjavi »dise Sprach zuuor nit geschriben wor den vnd zuuor nye in druck außgan-gen«¹ (Trubar 1970: 143 oz. 80a). Vendar kakor se za časa delovanja v domovini, kjer je bil župnik, pridigar in nazadnje kanonik, ni mogel odločiti za definitiven pristop k protestantizmu, tako takrat tudi ni realiziral zamisli o slovenski knjigi. Takoj potem, ko je moral zaradi svoje verske orientacije bežati iz domovine in je v Rothenburgu nad Tau-bero dobil službo protestantskega pridigarja, pa je v drugi polovici leta 1548 začel s pri-pravami za prvi knjigi, abecednik in katekizem. Tako je bila zadnja subjektivna pobuda okoliščina, da ni mogel več z govorjeno besedo vplivati na svoje rojake in da mu je to de-lovanje lahko nadomestila tiskana beseda. Odločilna objektivna pobuda pa je bilo nepos-redno opazovanje, kako veliko vlogo je imela v nemški reformirani cerkvi knjiga v jeziku naroda, predvsem biblija in različne oblike njenih poljudnih teoloških razlag. Potem ko je Trubar pripravil rokopisa za katekizem večjega obsega in za abecednik z malim kate-kizmom in ko je tudi od ljubljanskega protestantskega krožka dobil odobritev in spod-budo za izdajo, je začel iskati tiskarja, ki bi mu knjigi natisnil. Toda zaradi interima si nemški tiskarji niso upali tiskati verskih knjig v nerazumljivem jim jeziku. Tako je Trubar zaman skušal dobiti dovoljenje za tisk v Nürnbergu in v Schwäbisch Hallu (Elze 1897: 33, 44; Rupel 1966: 73–74, 279). V Tübingenu je nato našel tiskarja, Ulricha Morharta, ki mu je knjigi natisnil, vendar je bil pogoj, da izideta »undter ainem erdichten namen«.² Ta psevdonim je bil v katekizmu Philopatridus Illiricus, v abecedniku pa poslovenjen v Per-jatli vseh Slovincov. Toda avtorstva ni razkril šele v poznejših posvetilih h knjigam in v knjižici *Register und summarischer Inhalt, aller der Windichen Bücher, die von Primo Trubero, biß auff diß 1561. Jar in Truck geben seind . . .*³ marveč že v katekizmu samem, ko je v slovenskem naslovu pridige o pravi veri zapisal: »Le-ta pridiga je od Primoža Trubarje čestu pridigovana, na to isto te druge nega pridige vse kažejo, gredo inu se glihajo.« (Tru-

¹ se ta jezik poprej ni pisal in se poprej nikjer ni tiskal«

² »z izmišljenim imenom.«

³ Gl. op. 5.

bar 1970: 202 oz. 109a) Tako se je Trubar deklariral kot avtor le za slovenskega bralca, drugim je ostal prikrit. Tudi letnico izida je spretno skrnil med primere številke v abecedniku; kjer bi moralo stati po vrsti število 5000, je letnica 1550, in to tik nad kolofonom (Trubar 1966: 27; Stökl 1956). Popolnoma skrit je do Trubarjevih poznejših izjav ostal le tiskar, ki se je v katekizmu dvakrat (Trubar 1970: 144 oz. 80b, 245 oz. 130b) in na koncu abecednika (Trubar 1966: 27) označil z izmišljenim slovenskim priimkom in navedel Transilvanijo kot kraj natisa: »Gedruck(h)t in(n) Sybenburgen durcht (den) Jernei Skur-yaniz.« Avtor ni mogel sam spremljati tiska, korekture sta po njegovi poznejši izjavi opravila tiskar in neki protestantski pridigar, ki nista razumela niti besedice slovensko (Rupel 1966: 74).

Potem je Trubar, ki je po vsej verjetnosti sam plačal stroške tiska prvih knjig, moral prenehati misliti na nove knjige, čeprav je po malem nadaljeval s književnim delom. Leta 1553 je postal svetnik württemberškega vojvode Krištofa nekdanji koprski škof Peter Pavel Vergerij in se naselil v Tübingenu. Kmalu je izvedel za Trubarja, ki se je medtem preselil v Kempten, in njegovo pisateljsko delo. Proti koncu leta 1554 je navezal z njim pisemne stike, že januarja 1555 pa sta se sestala v Ulmu ob prisotnosti ulmskih teologov in mladega župnika iz Göppingena Jakoba Andreaja (Rupel 1962: 87). Plod tega sodelovanja je bil, da je Vergerij pregovoril Trubarja za poskus v smeri najpomembnejše in najzahtevnejše protestantske književne naloge, prevajanja biblije v slovenski jezik. Trubar je imel sprva velike pomisleke, ker je menil, da mora prevajalec poznati oba izvorna jezika (sam ni študiral ne grščine ne hebrejščine), pa tudi slovenski jezik se mu je zdel prereven v besedah in premalo izrazno usposobljen za tako zahteven tekst; Vergerij pa je jemal stvar bolj s praktičnega stališča in je uspel prepričati Trubarja, da se je za vajo lotil prevajanja Matevževega evangelija iz Luthrovega nemškega prevoda z upoštevanjem vulgate in konsultiranjem drugih dostopnih prevodov in komentarjev. Rezultat sodelovanja Trubarja z Vergerijem je bila tudi sprememba črkopisa; prvi Trubarjevi knjigi sta bili natisnjeni v frakturi, zdaj se je oprijel latinice. Vergerij je želel čimprejšnje rezultate in je silil v tisk že z Matevževim evangelijem, čim je bil preveden. Za tisk slovenskih prevodov iz biblije je priskrbel gmotna sredstva in se dogovarjal s tiskarno v Zürichu, vendar je ta možnost ostala neizkoriščena in so se končno na Trubarjevo željo ali morda na predlog protestantskega teologa Andreaja odločili za tisk v Tübingenu. Tiskar prvih Trubarjevih knjig Ulrich Morhart je medtem umrl in delavnico je vodila vdova s sinovoma iz prejšnjega zakona (Bercič 1968a: 36–37). Ker je v tem času v Tübingenu razsajala kuga, so avgusta 1555 prenesli del tiskarne v Reutlingen in tam so v dveh mesecih natisnili Trubarjev prevod Matevževega evangelija skupaj z novim abecednikom in katekizmom ter drobno knjižico s slovenskim prevodom molitve, ki jo je v italijanščini sestavil Vergerij.

Z Vergerijem se je Trubar zaradi različnosti značajev kmalu razšel, toda to kratko sodelovanje je imelo dve trajni posledici za Trubarjevo književno delo. Odtlej je vztrajno prevajal biblijo po zastavljenem konceptu in tudi sproti tiskal posamezne prevedene enote. Tako je do leta 1577 uspel dokončati prevod Novega testameta, vmes pa je prevedel in izdal 1566 še psalter. Druga trajna pridobitev pa je bila kontinuirana povezanost Trubarja s tübinsko tiskarno, ki jo je po materini in bratovi smrti od 1571 vodil Georg Gruppenbach sam in pod svojim imenom. V tej tiskarni so tiskali vsa Trubarjeva dela, razen navedenih še dvajset publikacij različnega obsega. Ob tem tisku so se razvile tudi širše vezi med Ljubljano in Tübingenom. Trubar je vzdrževal stalne zveze s protestantskim meščansko-plemiškim krogom v Ljubljani, in sicer ne samo zaradi razpečavanja njegovih knjig v domovini, ampak tudi zaradi predhodnega pregleda in odobritve pripravljenih del. Glavna Trubarjeva zveza v Ljubljani je bil spočetka Matija Klombner, spiritus movens ljubljanskih protestantov vse do Trubarjeve vrnitve v domovino leta 1561 oziroma 1562. Ta je sčasoma navezal stike z Württemberško tudi mimo Trubarja in uspel leta 1563 s pomočjo Jurija Juričiča, ki ga je poslal v tiskarno, s Trubarjevim imenom na naslovnem listu in za

Trubarjevim hrptom natisniti v Tübingenu pesmarico, ki je zaradi številnih slabih verzifikacijskih izdelkov Trubar ni hotel odobriti. To pa je bil za Trubarjevega življenja edini slovenski tisk v Tübingenu, ki ni bil Trubarjevo delo, pa tudi ta je vseboval deset Trubarjevih pesmi in litanije.

Vergerij je dal pobudo tudi za prevajanje biblije v hrvaški jezik (Rupel 1966: 74–76). Računal je sprva, da mu bo tudi tu pomagal Trubar. Toda Trubar se je čutil za to delo še manj sposobnega kot za prevajanje biblije v slovenščino. Vseeno pa je prevzel skrb, da bo s posredovanjem ljubljanskih protestantov pridobil sposobne ljudi za to delo. V teh prizadevanjih dolgo ni uspel, ker so mu pošiljali nesposobne ljudi. Toda z delom v tej smeri tudi po razhodu z Vergerijem ni odnehal in je leta 1557 začel sodelovati s Štefanom Konzulom, znancem izza petih let, ki se je lotil prevajanja njegovih knjig v glagoljaško hrvaščino. Zraven pa je vztrajno iskal še vsaj enega človeka, ki bi dobro obvladal govorni hrvaški jezik in ki bi odpravil togost Konzulovega cerkvenega pismenskega jezika; takega človeka je nekaj let pozneje našel v Antonu Dalmati. Trubar je s Konzulom poskrbel tudi za glagolske in potem še za cirilske črke ter na različne načine poskušal zagotoviti sredstva za tisk. V ta namen se ni obračal po pomoč le v domovino, ampak je poskušal dobiti del sredstev tudi v Nemčiji. Tu je bila agitacijsko sredstvo predvsem misel, da bi se s pomočjo protestantskega verskega tiska v srbohrvaškem jeziku dalo prodreti v Turčijo in spreobrniti tudi mohamedane; s tem bi se oslabil ekspanzijska moč Turškega imperija in obvarovala Evropa nevarnega stalnega ogroževalca. Tisk pa bi prevzela Morhartova tiskarna v Tübingenu, s katero je Trubar že tako sodeloval.

Sredi takšnega organizacijskega in književnega dela, ki ga je vodil in bogatil z novimi iniciativami Trubar sam, pa se je zgodilo nekaj, kar bi lahko postalo za celotno podjetje usodno in o čemer je pisal Trubar 2. januarja 1560 cesarskemu prestolonasledniku in češkemu kralju Maksimilijanu z besedami: »Es ist meinem gnedigen fürsten und herren von Wuerttemberg schriftlich und mündtlich, nit waiß ich durch wen, furkhomen und angezaigt worden, daß in meinen außgegangnen getruckhten windischen buechern unrechte dolmetschungen, große irthumben, falsche außlegungen, schwermerische und zwinglische opinionen von der tauffe, des herrn nachtmal, und von der justification sein sollen, und von deßwegen werden meine buecher bei den windischen mehr schaden und unraths dan nutz schaffen und anrichten.«⁴ (Elze 1897 : 35–36.). Resnost položaja dokazuje že dejstvo, da se je Trubar z opravičilom obrnil neposredno na tako visok naslov. Obtožbe so sicer bile do neke mere upravičene, saj se je Trubar v domovini dolgo oblikoval v reformacijskega intektualca širokih razgledov in tolerance. Tudi potem, ko je iz eksistenčnih razlogov kot begunec stopil v protestantsko duhovniško službo, se ni mogel kar takoj odločiti za rigoroznejšo smer. Zlasti se ni mogel dolgo otestiti vpliva zwinglijanstva, kar dokazujejo tudi novejša teološke raziskave (Amon 1971). Zato bi bilo zanimivo ugotoviti, če bi v drugačnih okoliščinah Trubar reagiral na takšne obtožbe. Toda takrat je bilo ogroženo uresničevanje velike zamisli in podjetje, v katero je Trubar vložil že ogromno truda. Verjetno je tudi sumil, da ga je denunciral Vergerij ali kdo po njegovem namigu; prav Vergerij pa je Trubarja leta 1555 uvedel v korespondenčno zvezo z glavnim zwinglijanskim teologom tistega časa Heinrichom Bullingerjem, zato je bil lahko tem bolj ogorčen. Te okoliščine so torej Trubarja vzpodbudile, da je izvedel široko opravičevalno akcijo, za katero je v nemščini popisal vsebino vseh slovenskih knjig, ki jih je dal dotlej natisniti, in navajal svoje pravoverne luteranske vire. Da bi nemški kulturni javnosti predstavil svoje delo in dobil zanj nove podpornike, hkrati pa tudi preprečil možnost novih ovadb, je povzette, ki jih je dotlej pošiljal odločujočim ljudem v rokopisu, izdal tudi v tiskani obliki z dokaj pomenljivim naslovom *Register und summarischer Inhalt, aller der*

⁴ »Mojemu milostnemu knezu in gospodu württemberškemu je nekdo, ne vem pa kdo, pismeno in ustno naznanil, da naj bi bili v mojih izšlih tiskanih slovenskih knjigah nepravilna tolmačenja, velike zmote, napačne razlage, sajnarska in zwinglijanska mnenja o krstu, o obhajilu in o opravičenju ter da bodo zato moje knjige pri Slovencih ustvarile in povzročile več škode in zmede kakor koristi.«

*Windischen Bücher, die von Primo Trubero, biß auff diß 1561. Jar in Truck geben seind, und jetztundt zum andern, in der Crobatischen Sprach mit zweyerley Crobatischen Geschriefften, nämlich, mit Glagolla und Cirulitza, werden getruckt, (dise Sprach unnd Buchstaben, brauchen auch die Türcken) darbey ist ein Vorred, die zeigt an, warumb diser Elenchus oder Register getruckt sey, und was hernach, in gemelten Sprachen weitter verdolmetscht unnd getruckt werden soll.*⁵ (Berčič 1968b: 182.) Trubarjevo opravičilo je pri odločilnih ljudeh povsem uspelo, zagotovil si je odprte možnosti za nadaljnje delo in se tesno povezal z Württembergom in Tübingenom. Predvsem je pomembna povezava oziroma utrditev stikov s tremi osebnostmi württemberškega javnega življenja, ki so jo povzročili ti dogodki.

Najpomembnejše je vsekakor upoštevanje Trubarja na dvoru württemberškega vojvode Krištofa v Stuttgartu. V posvetilu k ponatisu prevoda *Celega novega testamenta* je Trubar zapisal, da so bile vse njegove knjige tiskane v Tübingenu po milostni naklonjenosti vojvode Krištofa (Rupel 1966 : 279). To naj bi veljalo že za prvi publikaciji, kar je posebej podarjal literarni zgodovinar France Kidrič in predvsem na tej osnovi stavljal njun izid v leto 1551 (1978: 50–52). Potemtakem je Trubar užival vojvodovo naklonjenost vse od konca leta 1550, ko je ta za svojim očetom vojvodo Ulrichom nastopil vlado. Pot do tega mu je po vsej verjetnosti utrl Michael Tiffernus, do smrti v letu 1555 najožji vojvodov svetovalec. Leta 1532, ko je Tiffernus pomagal svojemu učencu Krištofu Württemberškemu pobegniti iz avstrijske konfinacije (Elze 1877 : 7), je bil Trubar že tretje leto župnik v Laškem, kjer je Tiffernus preživel otroška leta in si kasneje po tem trgu tudi nadel ime (Tiffen = Laško). Trubar je utegnil že takrat zvedeti za tega humanista, ki je od takrat ostal Krištofov stalni spremljevalec in svetovalec; zato se je verjetno obrnil nanj, ko je iskal tiskarno za svoj katekizem. Vsekakor pa je vojvodi Krištofu podrobneje predstavil Trubarja in njegovo književno dejavnost Vergerij v letu 1555. Po razhodu z Vergerijem je Trubar zaradi tiskanja svojih knjig in zaradi priprav na hrvaške prevode gotovo večkrat prosil vojvodo pomoči in prav s tem v zvezi je prišlo do ovadbe. Potem ko je Trubar uspel odvrniti sum glede pravovernosti in bil tudi sprejet na dvoru, so se mu pri vojvodi odprle vse možnosti za nadaljnjo pomoč in poslej se je nanj pogosto obračal pismeno in ustno in tudi veliko dosegel v prid svojim rojakom.

Druga pomembna osebnost, s katero se je Trubar povezal leta 1560, je bil baron Ivan Ungnad, ki je zaradi vere pustil posestva na Slovenskem in ugledne avstrijske službe ter se umaknil na Nemško. Leta 1557 je bil imenovan za svetovalca vojvode Krištofa in se je čez slabo leto dni preselil v Amandenhof v Urachu, ki mu ga je dal vojvoda na razpolago (Kidrič 1978: 30–31). Kdaj se je Trubar seznanil z njim, ni mogoče točno določiti. Vse kaže, da se je obrnil nanj po pomoč in posredovanje, ko je izgubil milost na stuttgartskem dvoru (Kidrič 1978: 43). Takrat se je Ungnad tudi zainteresiral za Trubarjeve načrte in delo za hrvaški tisk, prevzel postopoma nekaj nalog nase, na sestanku s Trubarjem, Konzulom in več tübinškimi teologi v Tübingenu januarja 1561 pa je stopil na čelo podjetja, ki ga je imenoval »slovenska, hrvaška in cirilska tiskarna« (Kidrič 1978: 47), v kulturni zgodovini pa se je uveljavila zanj oznaka »biblijski zavod«. Ungnad je bil njegov patron in blagajnik, Trubar principal, Konzul prevajalec in korektor za hrvaški jezik. Sedež je bil pri Ungnadu v Urachu, kjer je tudi Trubar dobil službo župnika in se tako prvič preselil na Württemberško. Ko pa se je Trubar po enem letu vrnil v Ljubljano kot prvi superintendent slovenske protestantske cerkve, so Konzulove in Klombnerjeve intrige povzročile med Trubarjem in Ungnadom razdor, ki se ni poravnal do Ungnadove smrti v decembru 1564. Po tem pa je biblijski zavod razpadel.

Tretji pomembni Trubarjev znanec iz leta 1560 je bil württemberški teolog Jakob Andreä. Domnevno naj bi bil on že tisti »krščanski pridigar«, ki je brez znanja slovenskega jezika

⁵ Register in sumarična vsebina vseh slovenskih knjig, ki jih je Primož Trubar dal natisniti do tega 1561. leta in ki bodo sedaj v drugo natisnjene v hrvaškem jeziku z dvema hrvaškima pisavama, nameč z glagolico in s cirilico (ta jezik in črke uporabljajo tudi Turki); zraven je predgovor, ki naznanja, zakaj se tiska ta elenhus ali register in kaj naj se potem še prevede in natisne v navedenih jezikih.

opravi korekturo prve Trubarjeve knjige (Rupel 1962: 77, 87). Če ta domneva ne drži, sta se seznanila s Trubarjem vsaj januarja 1555 v Ulmu, ko je Andreä prisostvoval sestanku Trubarja z Vergerijem (Rupel 1962: 87). Po Elzeju je bil prav »der hyperorthodoxe eiferer Jakob Andreä« tožnik Trubarja pri vojvodi: »Auf grund eines privatbriefes, von dem er kenntnis erhalten, verdächtigte er Trubern bei dem strenglutheranischen herzog Christoph von Wirtemberg neuerdings des zwinglianismus . . .«⁶ (Elze 1897: 12.) Vendar je Trubar, ki je verjetno slutil za stvarjo Vergerijeve spletke, gledal na pretirano vnemo dvajset let mlajšega nemškega teologa z vzvišeno dobrohotnostjo in hkrati priznavalno do njegovih razpravljalnih sposobnosti. V pismu Ungnadu dne 17. julija 1561 iz Ljubljane je Trubar omenil možnost, da bodo poklicali zoper njega v Ljubljano jezuite, in dodal, da v tem primeru »werde ich dem herrn doctor Jacoben Andreä, pfarrer zu Göppingen, schreiben, daß er herein verkleidt auf der landschaft unkosten sich begeben, und mir beistand thue; wenn ich nur ihn bei mir sehe, gott und die wahrheit ist zuvor bei uns, wollen den krieg mit eren ausführen«⁷ (Elze 1897: 137). Andreä, ki je 1562 postal profesor teologije v Tübingenu, je delal Trubarju težave še pri tisku *Cerkovne ordninge* (1564), potem pa je kmalu temeljito spremenil odnos do slovenskega reformatorja, imel z njim dobre osebne stike in mu na pogrebu tudi govoril. Njegova *Christliche leichpredig bei der Begräbnus des . . . Primus Trubern*⁸ (1586) je izšla tudi v tisku in je najpomembnejši vir za Trubarjev življenjepis, saj je primerjava z različnimi dokumenti in Trubarjevimi izjavami pokazala, da je bil Andreä kar dobro seznanjen s Trubarjevim življenjem, najbrž od pokojnika samega, kar priča o njunih tesnih osebnih stikih v zadnjih letih.

Kako so dogodki ob koncu leta 1559 po ugodnem izidu Trubarja tesno navezali na Württemberško, najlepše dokazuje dejstvo, da je šel tja iskat sveta, kako naj ravna, ko je poleti naslednjega leta dobil poziv, naj se vrne v domovino. Sestal se je tako z vojvodovimi verskimi svetovalci v Stuttgartu in z vojvodo samim, v Tübingenu pa je obiskal profesorje teologije na univerzi in celo Vergerija (Elze 1897: 86–88). Ravnati se po dobljenih nasvetih tako ni mogel, ker so si bili med seboj preveč različni, pomembno je predvsem to, da je na Württemberškem vzpostavil stike z najuglednejšimi protestantskimi teologi. Gotovo jih je poglobljal kot principal biblijskega zavoda, saj so bili ti ljudje pretežno prisotni že na ustanovitvenem sestanku. Tudi kot superintendent v Ljubljani je ostal v pismenih stikih s Stuttgartom in Tübingenom, in ko je moral ponovno emigrirati, se je zatekel na stuttgartski dvor po pomoč, da bi mu omogočili živeti in delati na Württemberškem.

Rešitev, ki se je leta 1565 najprej obetala, bi Trubarjeve stike s Tübingenom razrahljala, če ne celo prekinila. Odločil se je za ponudeno službo župnika v Schweinfurtu, in sicer iz treh razlogov, kakor so zapisali stuttgartski dvorni teologi: »Dann erstlich so hieltte er darfur, sein teutsche sprach, welche etwas mehr auff die fränckhisch dann vnser schwäbische red gerichtet, wurde den leuthen (sonderlich weyl er zuuor sechs jar lang zu Rothenburg auff der Tauber gepredigt) ettwas angenehmer und verstantlicher sein. So hette er zum andern nit weit gehn Nurmberg, von dannen er alle wochen jn Crayn bottschaftt haben vnd wissen khundte, wie die sachen bey jnen stuenden. Vnd dann zum dritten, so getrawte er alda zu Nurmberg mit dem windischen truckh auch zuzukommen und die bucher fuglich vnd gelegen hinein zubringen.«⁹ (Rupel 1958: 178 oz. 14.) Torej bi Trubar v primeru, da bi dobil službo v Schweinfurtu, preorientiral slovenski tisk v Nürnberg ali

⁶ »pretirano pravoverni gorečnej Jakob Andreä« (. . .) »Na podlagi zasebnega pisma, za katerega je izvedel, je Trubarja ponovno osumil zwinglianstva pri strogo luteranskem vojvodi Krištofu Württemberškem.« To meri sicer po vsej verjetnosti na zaplete pred izidom *Cerkovne ordninge*, vendar prislov »neuerdings« kaže na podobno dejanje v prejšnjih letih.

⁷ »bom pisal gospodu doktorju Jakobu Andreāju, župniku v Göppingenu, naj se preoblečen napoti sem na stroške naše dežele in mi stoji ob strani; samo da ga bom videl ob sebi, bog in pravica sta že od prej na naši strani, bomo gotovo častno dobojevali boj.«

⁸ *Kiščanska posmrtna pridiga pri pogrebu . . . Primoža Trubarja*

kar v Schweinfurt, ker se je izkazalo, da so imeli tiskarno tudi tam. Toda v Schweinfurtu so imeli že drugega župnika in Trubar se je vrnil v Stuttgart.

Nato je dobil službo v Lauffenu, toda že čez pol leta se mu je posrečilo, da jo je zamenjal za mesto župnika v Derendingenu, kjer si je dokončno uredil dom in preživel zadnjih dvajset let življenja. Tu je imel vse možnosti, na katere je računal v Schweinfurtu. Bil je čisto blizu Tübingena in tiskarne, imel pa je tudi dobre pismene zveze z Ljubljano. Na tübinški univerzi je najprej poskrbel za študij Jurija Dalmatina, ki ga je pripeljal s seboj, potem še za svoja sinova, postopoma pa je uredil, da sta redno po dva kranjska študenta bila v Tübingenu štipendirana iz Tiffernove ustanove. O tem, kako se je v času Trubarjevega bivanja v Derendingenu v glavnem po njegovi zaslugi povečalo število slovenskih študentov, je zbral in komentiral bogato gradivo Theodor Elze (Elze 1877). Trubar pa je tudi sprejmal te študente na domu in jih deloma pritegnil tudi k pripravljanju slovenskih knjig kot prepisovalce rokopisa in korektorje. Za nadarjenega Jurija Dalmatina se je posebej zavzel in ga sistematično uvajal v prevajanje biblije; tako je Dalmatin že kot študent pod Trubarjevim mentorstvom prevedel nekaj knjig stare zaveze.

Vendar se je v začetku druge Trubarjeve emigracije uveljavila v vodstvu slovenske protestantske cerkve nova smer, ki bi lahko močno omajala njegov vpliv na dogajanje v domovini in s tem razrahljala že lepo vpeljano sodelovanje med Tübingenom in Ljubljano. To se še ni toliko pokazalo za časa Trubarjevega neposrednega naslednika na mestu superintendenta Sebastijana Krelja, marveč leta 1567 ob njegovi smrti, ko so v Ljubljani iskali novega superintendenta. Krelj je bil namreč študiral v Jeni, kjer je bil njegov akademski učitelj Matthias Flacius Illyricus, s katerim se je takrat tesneje povezal. Ko se je Flacius proti koncu leta 1561 moral umakniti iz Jene in je našel zatočišče v Regensburgu (Wedel 1975 : 30), mu je sledil tudi Krelj. Verjetno je Flacius zanj predvidel kako mesto na univerzi v Regensburgu ali v Celovcu; načrtoval je namreč univerzo za Čehe in Južne Slovane v Regensburgu z nekakšno podružnico v Celovcu (Mirković 1954). Toda Flaciusovi načrti, ki bi gotovo usmerili študente iz slovenskih dežel na to univerzo, se niso uresničili, kakor je tudi propadla njegova zamisel o tiskarni za južne Slovane v Regensburgu. Tako je Flacius poleti 1563, ko je potoval v Istro in se za nekaj dni ustavil v Ljubljani pri Trubarju, prepustil ljubljanskemu superintendentu svojega spremljevalca Krelja za pridigarja in pomočnika (Rupel 1962 : 154). Odtlej se je vpliv flacianizma v Ljubljani močno okreplil. Toda sodelovanje med Trubarjem in mlajšim, a bolj izobraženim Kreljem je bilo vseskozi korektno, saj Trubar očitno ni bil nasprotnik flacianizma, dasi je ostal še naprej zvest württemberški smeri, Krelj pa še zdaleč ni bil tako bojevit in nestrpen kot njegov učitelj. Trubar je tudi ob zadnjem obisku v Ljubljani junija 1567 bival in sklical sinodo v Kreljevi hiši (Elze 1863: 32; Rupel 1962: 195). Tu pa je verjetno prišlo do nasprotij, saj so se kranjski plemiči dva meseca kasneje, ko so iskali pomočnika za bolnega Krelja, obrnili na regensburškega župnika, Flaciusovega prijatelja in pristaša Nikolaja Gallusa, in ne na Trubarja. Gallus je za službo v Ljubljani pregovoril Gašperja Melissandra, ki je bil tudi vnet flacianec. Če bi postal ta novi superintendent v Ljubljani, bi tu flacianizem gotovo prevladal.

V zadnjem trenutku pa je posegel v razvoj dogodkov Jakob Andreä in s spretno intrigo v Regensburgu in pri ljubljanskih evangeličanih preprečil Melissandrovo nastavitev (Rupel 1955 a). Trubar, prizadet zaradi razvoja v Ljubljani, ki ga je izločil iz osrednje vloge v slovenskem protestantskem gibanju, je imel verjetno pri stvari le to zaslugo, da je Andreä obvestil o spremembi orientacije v slovenski evangeličanski cerkvi. Ta pa je kot

⁹ »Nato je menil o tem, prvič, da bo njegova nemščina, ki je nekoliko bolj naravnana na frankovski kakor na švabski govor, tamkajšnjim ljudem (posebno ker je nekdaj pridigal šest let v Rothenburgu nad Taubero) nekoliko bolj všeč in razumljivejša. Drugič, od tam ne bi imel daleč do Nürnberga, od koder je vsak teden poštna zveza s Kranjsko in bi lahko izvedel, kako se razvijajo stvari pri njih. In tretjič, tako bi si upal tam v Nürnbergu urediti tudi slovenski tisk ter v redu in ugodno pošiljati knjige tja [na Kranjsko].«

eden najbolj vnetih varuhov augsburške pravovernosti takoj presodil položaj in z avtoriteto kanclerja univerze v Tübingenu in tübinskega prošta dosegel zaustavitev zunanje-ga flacianskega vpliva na ljubljanske protestante. Zdaj so se ti morali obrniti nanj in na Trubarja, da jim preskrbita primernega človega za novega superintendenta. Prav tu pa se v Andreäjevem izboru najbolj prozorno pokaže njegova prestižna zainteresiranost, da se na Slovenskem obnovi in utrdi odločujoči vpliv württemberške protestantske smeri. Za novega ljubljanskega superintendenta je izbral mladega magistra Christopha Spindlerja, ki ga je poznal še kot otroka, ko je bil župnik v njegovem rojstnem kraju Göppingenu, in ki je bil tudi kot študent povsem pod njegovim vplivom. Spindler je bil najbolj trdna garancija, da bo v Ljubljani odločno prevladala württemberška teološka smer. In to se je tudi zgodilo. Od leta 1569, ko je Spindler nastopil službo v Ljubljani, se je obnovil tudi ugled Primoža Trubarja v domovini, posebej še po Dalmatinovi vrnitvi s študija v Tübingenu leta 1572 in nastopu pridigarke službe v Ljubljani.

Spindler je vsestransko pozitivno posegal tudi v kulturno življenje Ljubljane zunaj ožjih cerkvenih okvirov. Tako je tudi v stanovski šoli uveljavil württemberški šolski red in pripomogel do dviga ravni izobrazbe, vendar v okviru danih možnosti. Zasluga za ureditev ljubljanske šole kot popolne srednje šole po tedanjih normativih je pripadla drugemu württemberžanu Nikodemu Frischlinu, ki je bil njen rektor od 1582 do 1584. Leto pred njegovim prihodom je bil v Ljubljani zaposlen kot domači učitelj njegov najljubši učenec s tübinske univerze Hieronimus Megiser, ki je pozneje upošteval slovenščino v več svojih filoloških publikacijah, od katerih sta najpomembnejša dva večjezična slovarja. To so bila leta najvišjega kulturnega vzpona protestantske Ljubljane, ko je tudi tu septembra in oktobra 1581 zasedala revizijska komisija iz vseh slovenskih dežel in ob Dalmatinovem prevodu biblije urejala vprašanje vsem Slovencem razumljivega knjižnega jezika in pravopisa. Žal je prav takrat na ukaz notranjeavstrijskega nadvojvode Karla, doslednega katolika, morala prenehati z delom tiskarna Janža Mandelca, ki je delovala v Ljubljani od leta 1575, in to prav tedaj, ko bi morala izpolniti svojo veliko nalogo, natis celotne biblije v slovenskem jeziku. Treba je bilo torej iskati tiskarja v tujini, in spet je bila prva misel usmerjena v Tübingen. Trubar se je za stvar močno zavzel, toda Gruppenbach je postavil previsoko ceno in v Ljubljani so se odločili za cenejšega ponudnika, dediče Johanna Kraffta v Wittenbergu. Tako je bila slovenska Biblia natisnjena 1584 na Saškem, z njo pa več manjših publikacij, med katerimi sta najpomembnejši Bohoričeva slovenska slovnica in nova, razširjena izdaja pesmarice. Zanimivo za dosledno württemberško orientacijo slovenske cerkve pa je to, da je v Wittenbergu natisnjena *Agenda* že na naslovnem listu imela pojasnilo: »tu je, koku se te imenitiše božje službe opravljajo po Württemberski Cerkovni ordnungi« (Berčič 1968b: 236). To je bila po eni strani zasluga tradicije, ki jo je uvedel Trubar s svojo *Cerkovno ordningo* (1564) in z *agendo v Katehismu z dvejma izlagama* (1575), po drugi pa posledica Dalmatinovega šolanja v Tübingenu in ne nazadnje domačjske in teološke pripadnosti superintendenta Christopha Spindlerja.

Ta tradicija se je nadaljevala tudi po Spindlerjevi smrti v letu 1591 (Elze 1863: 49) s Trubarjevim sinom Felicijanom, ki je bil prav tako magister tübinske univerze, vse do pregona protestantskih pridigarjev iz slovenskih dežel v letu 1598. Kot zadnji superintendent slovenske protestantske cerkve in Primožev dedič je Felicijan Trubar v letu 1595 poskrbel za natis očetovega prevoda Luthrove *Hišne postile* in hkrati še treh drugih slovenskih knjig. To so bili zadnji tiski slovenskih protestantskih piscev. Kraj tiska je bil spet Tübingen. Tako se je zgodovina slovenske protestantske knjige začela in zaključila v württemberškem mestu Tübingenu, ki je tudi s teološko fakulteto na univerzi in kot pomembno središče humanističnega izobraženstva odigral pomembno vplivno vlogo v slovenski kulturi druge polovice XVI. stoletja.

Raziskovalcem, ki bodo še posegli v problematiko tübinsko-ljubljanskih kulturnih odnosov, se odpira vrsta vprašanj. Najprej je nepojasnjeno še veliko podrobnosti v zvezi s tis-

kom Trubarjevih knjig; predvsem je pomembno in še vedno nezadovoljivo osvetljeno vprašanje, kako se je Trubar leta 1550 zatekel z rokopisoma prvih dveh knjig v Tübingen in kdo vse mu je utrl pot do njenega natisa. Drugi sklop vprašanj izredne važnosti so Trubarjevi neposredni in posredni stiki s tübinškimi teologi. Ne poznamo niti vseh njihovih imen, dasi jih je več omenjenih v Trubarjevih publikacijah in pismih, ne poznamo njihovih idej in njihovega književnega dela. Tudi osebnost Jakoba Andreaja ni dovolj predstavljena v zvezi s funkcijo, ki jo je ta ugledni teolog imel pri Trubarjevem delu in pri organizaciji evangeličanske cerkve na Slovenskem. S tem se odpira tudi vrsta problemov teološke narave, ki niso zgolj povezani s tübinškim vplivom na slovensko reformacijo, ki pa bi bili najlažje rešljivi v sodelovanju slovenistike s tübinško evangeličansko teologijo. Še manj kot našeta vprašanja je raziskana vloga tübinške univerze na slovenske verske in kulturne delavce tistega časa, ki so študirali na njej. Ne poznamo dobro najvplivnejših tamkajšnjih profesorjev, ob teologih zlasti humanističnih filozofov in filologov, in zato tudi ne možnosti njihovega vpliva na slovensko kulturo XVI. stoletja; tudi Frischlinovo delo ni v zvezi s Slovenci še zadovoljivo osvetljeno. Še na področju šolstva, kjer se nam zdijo stvari že dokaj pojasnjene, je referat Güntherja Dohmna na ljubljanskem simpoziju (Simpozijski sinopsis 1983: 11–13) pokazal, kako so bila doslej zanemarjena vsebinska vprašanja. Tako se odpira za raziskovalca slovenskega protestantizma bogato problem-sko področje, ki ga bo mogoče uspešno reševati le s sodelovanjem tübinških strokovnjakov.

Literatura

- AMON Karl 1971, Zu Primus Trubers Übergang von der zwinglianischen zur lutherischen Abendmahlslehre, Sein Brief an die Verordneten von Krain vom 13. Jänner 1564, *Im Lebensraum der Grenze*, Graz (Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark, Sonderband 18), 91–104.
- ANDREAE Jakob 1586, *Christliche Leichpredig*, Bey der Begräbnus des Ehrwürdigen vnd Hochgelehrten Herrn, Primus Trubern, Tübingen.
- BERČIČ Branko 1968a, *Tiskarstvo na Slovenskem*, Zgodovinski oris, Ljubljana.
- 1968b, Das slowenische Wort in den Drucken des 16. Jahrhunderts, *Abhandlungen über die slowenische Reformation*, München (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen 1), 152–268.
- ELZE Theodor 1863, *Die Superintendenten der evangelischen Kirche in Krain während des sechzehnten Jahrhunderts*, Wien.
- 1877, *Die Universität Tübingen und die Studenten aus Krain*, Tübingen. – Faksimile 1977, München (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen 14).
- 1897, *Primus Trubers Briefe*, Tübingen (Bibliothek des Litterarischen Vereins in Stuttgart 215).
- KIDRIČ Francè 1978, *Izbrani spisi I*, ur. Darko Dolinar, Ljubljana (Dela II. razr. SAZU 35/1).
- MIRKOVIĆ Mijo 1954, Pokušaj Matije Vlačiča Ilirika da osnuje sveučilište u Regensburgu i u Celovcu, *Rad JAZU* 300, 537–573.
- RUPEL Mirko 1955, Povabilo in odpoved Gašperju Melissandru, Značilna epizoda v razvoju slovenskega protestantizma, *SR* 8, 209–224.
- 1958, Trubariana, *Razprave* II. razr. SAZU 3, 165–187 oz. 1–23.
- 1962, *Primož Trubar*, življenje in delo, Ljubljana.
- 1966, *Slovenski protestantski pisci*, Druga, dopolnjena izdaja, Ljubljana.
- SCHNURRER Christian Friedrich 1799, *Slavischer Bücherdruck in Württemberg im 16. Jahrhundert*, Ein litterarischer Bericht, Tübingen.
- SIMPOZIJSKI SINOPSIS / Symposiums-Synopsis 1983, *Slovenci v evropski reformaciji 16. stoletja / Die Slowenen in der europäischen Reformation des 16. Jahrhunderts*, Ljubljana.
- STÖKL Günther 1956, Der Beginn des Reformationsschriftthums in slowenischer Sprache, *Südost-Forschungen* 15, 268–277.
- TRUBAR Primož 1966, *Abecedarium und der klein Catechismus*, In der Windischen Sprach, [Tübingen] (1550), faksimile, Ljubljana.
- 1970, *Catechismus*, In der Windischenn Sprach, sambt einer kürzten Außlegung in gesang weiß, [Tübingen 1550], faksimile, Ljubljana (Monumenta litterarum slovenicarum 8).
- VORNDRAN Rolf 1977, *Südslawische Reformationsdrucke in der Universitätsbibliothek Tübingen*, Eine Beschreibung der vorhandenen glagolitischen, kyrillischen und anderen Drucke der »Uracher Bibelanstalt«, Tübingen (Contubernium 24).
- WEDEL Erwin 1975, Matthias Flacius Illyricus, Ein bedeutender kroatischer Humanist, *Matthias Flacius Illyricus, 1575–1975*, Regensburg (Schriftenreihe des Regensburger Osteuropainstituts 2), 23–36.

Olga Kunst-Gnamuš

Pedagoški inštitut pri Univerzi
Edvarda Kardelja v Ljubljani

TVORJENJE IN RAZUMEVANJE POVEDI – POSKUS PRAGMATIČNE RAZČLEMBE*

a) Kako nastane poved?

Na to vprašanje je skušala odgovoriti že vrsta piscev (J. Toporišič, 1976, s. 422–437, O. Kunst-Gnamuš, 1981; J. Toporišič, 1982; J. Dular, 1982). Za vsa ta prizadevanja je značilno, da niso v zadostni meri upoštevala družbenih okoliščin sporazumevanja, zaradi česar je opis upovedovalnega poteka poenostavljen. Opis, kot sem ga dala v delu Pomenska sestava povedi (1981), je teoretično upošteval kontekstne dejavnike, pri operativnem prikazu upovedovalnega poteka pa so bili ti prikazani skopo.

V skladu s sodobno jezikovno in psiholingvistično teorijo (posebej T. Herrmann, 1982; A. A. Leontjev, 1982; A. R. Lurija, 1982) bi morali v upovedovalnem poteku od zamisli do glasovne (črkovne) uresničitve povedi ločiti vsaj naslednje temeljne stopnje:

1. stopnja: semantični zapis temeljne zamisli sporočila. Sleherno sporočilo je ujeto med potrebe in motive ter namen in cilj sporočila. Sporočilo je dejansko sredstvo za doseg cilja, ki naj zadosti sporočevalčeve potrebe, tj. potrebo, da bi naslovniku sporočil podatek in tako vplival na njegovo znanje ali stališča; potrebo, da bi od naslovnika pridobil podatek; da bi ga odvrnil od nezaželenega dejanja ali ga usmeril k zaželenemu; se mu za dejanje opravičil itn. Sestavine temeljne zamisli oziroma smisla sporočila so vedenje o tem, kaj bomo sporočili, komu in s kakšnim namenom. Za jezikovno uresničitev sporočila pa imamo na razpolago izbirna sredstva jezikovnega oblikovanja; zato lahko sporočilo prilagajamo naslovniku, njegovemu odnosu do sporočene vsebine in do nas. Če želimo spodbuditi naslovnika, da bi utišal radio, ki nas moti pri delu, imamo na izbiro veliko možnosti. Naštejmo nekatere:

Ali lahko utišaš radio?

Prosim, daj radio malo tiše!

Ali si gluha ali kaj, da navijaš radio tako glasno?

Utišaj vendar radio, saj nisi sam (saj vidiš, da delam).

Rad bi malo miru.

Taki in podobni primeri razodevajo, da med upovedovanjem temeljne zamisli sporočila ne izbiramo samo oblike, tj. oblikoslovno-skladenjskih in glasovnih različic, ampak tudi njegovo vsebino. Upovedovalni temelj sporočila praviloma ni ena propozicijska sestavina, ampak njihov sestav. Izmed mogočih izberemo tisto, za katero menimo, da bo najučinkoviteje vplivala na naslovnika.

Oglejmo si sestav propozicijskega temelja sporočila ob naslednjem primeru. Denimo, da nam je na strokovnem srečanju izredno ugajal Juretov referat in želimo to sporočiti naslovniku, poklicnemu kolegu.

Pohvalo lahko izrazimo tako, da pohvalimo zmožnost tistega, ki je referat oblikoval: Jure je (zares, zelo, nedvomno) pameten. Težišče sporočila lahko prenesemo na učinek Jure-

*Prispevek je odlomek iz raziskave »Govorno dejanje – družbeno dejanje«. Poročilo o raziskavi je na voljo na Pedagoškem inštitutu pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani.

tovega referata in povemo, da je Jure s svojim referatom blestel. Isto zamisel lahko sporočimo tako, da povemo, kako je referat ugajal nekomu, ki ga imamo za avtoriteto na področju, npr. Celo Jože je občudoval Jureta. Upovedovalni temelj sporočila tvori sestav propozicij. Predstavimo jih na običajni način:

P₁: biti pameten, Jure;

P₂: blesteti, Jure, referat;

P₃: občudovati, Jože, Jure.

Propozicijski pomenski sestav priključuje problemski položaj, ki ga lahko izrazimo z vprašanjem: kako bi misel povedal naslovniku, da bi ga prepričal o resnici sporočenega, da bi ga prizadel, da bi ga spodbudil k zaželenemu dejanju itn. Izbiro določa sporočevalčevo razumevanje govornega položaja, ocena naslovnikovega znanja in njegovega družbenega položaja.

Dejanske pomenske podstave povedi pa vseeno ne izbiramo izmed neomejenega števila možnih propozicij. Mogoči pomenski sestav mora biti razmeroma zamejen, sicer bi bil sporočevalec med upovedovanjem v prezahtevnem položaju in bi bila odločitev prenaporna. Razpoložljive možnosti določa sestava vsakokratnega govornega položaja in sporočilni namen. Če želimo vplivati na naslovnika, da bi udeležanil zaželeno dejanje, imamo na izbiro naslednje možnosti: izrazimo potrebo, iz katere lahko naslovnik razbere, kaj si želimo (1); naslovnika povprašamo po zmožnosti ali pripravljenosti za dejanje (2); odločimo se za neposredno zapoved (3); napovemo posledice zaželenega dejanja (4):

(1) *Nujno bi potreboval nekaj denarja.*

(2) *Ali bi mi lahko posodil nekaj denarja?*

(3) *Posodi mi nekaj denarja!*

(4) *Malo denarja bi me rešilo najhujše stiske.*

(5) *Ali veš, kdo bi mi lahko posodil nekaj denarja?*

Izbrana različica lahko povzroča nesporazume. Póved (1) lahko naslovnik razume kot tožbo in nam odgovori, da tudi njemu trda prede. Nasprotno pa se lahko na neosebno poved (5) odzove s povedjo *Samo reci, koliko potrebuješ?* Od ocene položaja je odvisno, za katero možnost se bo sporočevalec odločil, in od srečne izbire, kako se bo naslovnik odzval. Če so bile postavke o naslovniku napačne, si je sporočevalec lahko zaprl možnost za nadaljnje sporazumevanje. Če z izbrano možnostjo žalimo naslovnikova načela in vrednote, lahko enkrat za vselej prekinemo pristne sporazumevalne stike.

Govorec zajame pomensko podstavo povedi iz širokega pomenskega območja, ki ga lahko opišemo kot sestav mogočih propozicij. Propozicija je le izrečeni predstavnik tega, kar je imel sporočevalec med upovedovanjem v mislih. Zato smo neredko v zadregi, ko moramo na podlagi izrečenega razvozlati, kaj je sporočevalec dejansko mislil. Pogosto se zgodi, da naslovnik izrečeno razloži napačno oziroma da sporočevalec ponesrečeno izbere propozicijsko podstavo povedi in je zato napačno razumljen.

Propozicijski sestav je sestavljen iz večjega števila propozicij, zajetih iz znanja, ki ga je aktiviralo razumevanje govornega položaja. Propozicije propozicijskega sestava so med seboj povezane seštevno (konjunktivno, z in), vzročno, časovno, posledično, nasprotujoče si. Zato lahko o dogodku poročamo tako, da opišemo razne, vezalno povezane lastnosti predmetnosti, na primer:

Kupila sem volneno jopico.

Kupila sem rdečo jopico.

Itn.

Izberemo lastnost, ki jo ocenimo kot najzanimivejšo. O dogodku lahko poročamo, da izberemo vzrok ali posledico, na primer:

Kupila sem si jopico.

Imam novo jopico (torej sem jo kupila).

Izrečena vsebina torej omogoča, da iz nje izpeljemo dodatne podatke, ki niso bili neposredno izrečeni.

Izbrana propozicija tvori pomenski vstavek povedi, njeno propozicijsko podstavo in je le predstavnik sestava mogočih propozicij, vsega tistega, kar je imel sporočevalec v mislih, preden je mišljeno izrekel. Izbiro določa razumevanje govornega položaja, ocena naslovnikovega znanja, njegovega družbenega položaja in razmerja do sporočevalca.

2. stopnja je zapis izbrane pomenske podstave sporočila (globinske pomenske sestavine) v obliki propozicije. Tej stopnji sem posvetila dosti pozornosti v delu Pomenska sestava povedi (1981, s. 39–46), zato je na tem mestu ne bom natančneje razvijala. Tam je tudi opisan potek oblikoslovno-skladenjskega oblikovanja sporočila, prek katerega sporočevalec izrazi vplivajnsko sestavino sporočila, naklonske prvine. Sestavine naklonskosti je izčrpno opisal J. Toporišič (1976, 1982). Nekoliko več pozornosti je vendarle treba posvetiti razlagi besednega izražanja predmetnopomenskih prvin sporočila.

Ko je izbran pomenski vložek (semantični input) povedi, njena pomenska podstava, se sporočevalec odloči, kako bo vsebino izrazil. Pomenske prvine je treba poimenovati. Če želimo kolega, ki opravlja neko prepovedano dejanje (recimo, da namerava prečkati cesto mimo prehoda za pešce ali kot voznik prevoziti rumeno luč) opozoriti, da je v bližini miličnik, lahko rečemo:

(1) *Pazi, kifeljci prihajal!*

(2) *Pazi, miličnik prihaja.*

Izbrali smo med besedama *kifeljc* in *miličnik*. Izbira ni naključna in je ni mogoče razložiti v okviru sopomenskosti. Z izrazom *kifeljc* smo namreč povedali več kot z izrazom *miličnik*: sporočili smo svoje vrednotenje in čustveno razmerje do miličnika; to je nekoliko podcenjevalno, izraz nenaklonjenosti do uslužbencev oblasti in zagovornikov reda. Toda to svoje videnje smo pripravljani sporočiti le naslovniku, ki nam je družbeno blizu, ki mu zaupamo. Zato npr. učenec ne bo izrekel te povedi učitelju, izrekel pa jo bo kolegu na cesti.

Izbrana beseda torej pove ali vsaj lahko pove veliko več kot samo poimenuje predmetno pomensko prvino; sporoča naše videnje in vrednotenje predmetnosti. Ravno po tem pomenskem podatku se navidezni sopomenki razlikujeta.

Vprašanje, ali so ti podatki že del pomenskega vstavka ali jih vstavljamo v teku poimenovanja v propoziciji zajetih pomenskih prvin, je teoretično vprašanje, dejansko potekajo vsi ti procesi razmeroma hitro in verjetno sočasno.

Predmetnopomenske sestavine propozicije je mogoče poimenovati z različnimi besedami, med katerimi obstajajo pomenska razmerja sopomenskosti, nadpomenskosti, protipomenskosti (*ni bil ravno reven za bil je bogat*) ali prenesenega pomena. Sporočevalec vzporeja predmetnopomensko prvino, ki jo želi poimenovati (v skladu s sporočilnim namenom, sobesedilom in naslovnikom) s sistemom pomenskih razmerij, v katerega je mogoče uvrstiti upovedovano pomensko prvino. Operacijo, ki povezuje konkretno pomensko prvino z leksično sistemsko ravnino oziroma z ustreznim pomenskim območjem v sporočevalčevi zavesti, imenujemo *paradigmatiko*. V psiholingvističnih raziskavah so opisali duševno dejanskost paradigmatičnih operacij. Poskusne osebe so se morale spomniti ustreznega poimenovanja. Iskale so med sopomenkami, nadpomenkami in protipomo-

menkami. Poleg paradigmatskih operacij med upovedovanjem sodelujejo sintagmatske. Te določajo nujne oziroma mogoče zveze besede z drugimi besedami in omogočajo tvorbo besednih zvez (samostalniških, glagolskih, pridevniških in prislovnih), stavkov in stavčnih zvez. Sintagmatske zveze se gledano razvojno pojavljajo pred paradigmatskimi. Drugače rečeno, otrok se najprej uči povezovati besede v stavke in šele kasneje razvije zmožnosti izbirnega poimenovanja predmetnosti. Slabi govorniki ne razpolagajo z bogatim izbirnim besedjem, ampak se zatekajo k rabi pomensko splošnega izraza. Paradigmatske zveze so v strokovnih besedilih podlaga za upovedovanje pomenskih razmerij med pojmi: poved je enota sporočila (poved – sporočilo); beseda miza je samostalnik; nedoločnik je neosebna glagolska oblika (nedoločnik – glagol – oblika glagola). Zato so ta besedila zahtevnejša od besedil, v katerih se sporoča o konkretnih dogodkih (Peter nagaja Mojci, Mojca joka). Paradigmatsko razmerje je razmerje med besedo in sistemom kategorialno istovrstnih in pomensko povezanih besed. Paradigmatska operacija povezuje prvine predmetne vsebine s sistemom pomenskih razmerij v sporočevalčevi zavesti, ki ga sestavljajo spoznavne, vrednostne in čustvene prvine. Ta razmerja oziroma operacije omogočajo, da predmetnost poimenujemo v skladu s sporočilnim namenom. Mlado, žensko, neporočeno in človeško bitje je lahko dekle, deklič, deklina, dekletce, dekliček, deklica, deklinica, mlada dama, gospodična, punca, punčara.

Tudi pri skladenjskem oblikovanju sporočila izbiramo med skladenjskimi »sopomenkami«. Če se odločimo za propozicijo *biti pameten*, *Jure*, lahko tvorimo naslednje povedi:

- (1) *Jure je (zelo/zares) pameten.*
- (2) *Jure, ta pa je pameten!*
- (3) *Jure, ta ti je pameten!*
- (4) *Pameten pa je, pameten Jure!*
- (5) *Ali ni Jure pameten?*
- (6) *Kako je Jure pameten!*

Razne povedi izražajo razno stopnjo sporočevalčevega občudovanja Juretove pameti.

Med upovedovanjem ne izbiramo samo poimenovalnih enot in skladenjskih različic, ampak že kar narejene besedne zveze ali celo cele povedi. Zlasti Bahtin (1980) je poudaril, da bi bilo upovedovanje prezapleteno in prenaporno, če že ne kar nemogoče, če bi morali v vsakem govornem položaju iznajti ustrezno poved in če bi ne izbirali iz že oblikovanih povedi ali vsaj njihovih delov. Sestavina človekovih jezikovnih zmožnosti je tudi obvladovanje sporazumevalnih vzorcev, tj. znanje o tem, katero poved lahko izrečemo v danem položaju. Zgled za to lahko poiščemo iz lastne upovedovalne prakse. Ko se npr. začnemo uriti v strokovnem pisanju, se trudimo z oblikovanjem sleherne povedi, pomagamo si z izpiski in mukotrpno sestavljamo besedilo; ko utrdimo izrazje, ustaljene besedne zveze ali celo povedi, med upovedovanjem hitro zajemamo že narejene stavčne celote in jih urejamo v nove povezave.

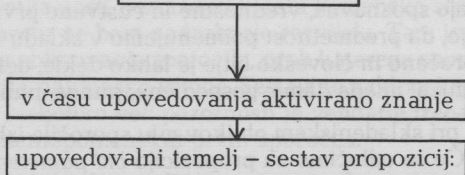
Temeljno misel tega razdelka bi lahko povzeli takole: upovedovanje ne teče »od besede do povedi«, ampak se začne s sestavo propozicij, mogočih kandidatov za pomensko podstavo povedi, s katerim lahko opišemo v času upovedovanja aktivirano znanje, ki je izraz razumevanja govornega položaja. Sporočevallec izmed mogočih propozicij povedi izbere dejansko pomensko podstavo; ta je le predstavnik vsega tistega, kar je imel sporočevallec med upovedovanjem v mislih.

Upovedovanje je torej zapleten potek neprestanega odločevanja o tem, kako oblikovati sporočilo. Najprej se je treba odločiti za pomensko podstavo povedi, za to, katero izmed mogočih propozicij bomo izbrali; nato presodimo, kako bomo izbrani pomenski vstavek besedno izrazili in skladenjsko oblikovali. Svoje doda še način glasovnega izrekanja.

Od ocene položaja je odvisno, za katero možnost se bo sporočevalec odločil, in od srečne izbire, kako se bo naslovnik na sporočilo odzval. Če je sporočevalec gradil sporočilo na napačnih postavkah o naslovniku, si je lahko zaprl možnost za uspešno sporazumevanje. Če je z izbrano možnostjo žalil naslovnikova čustva in vrednote (manipulativni govor), je lahko enkrat za vselej prekinil pristne družbene odnose. Tako smo od pomenskih slovničnih upovedovalnih potekov prispeli do sporazumevalnih načel. Preden pritegnemo k opisu upovedovalnega poteka vrednote in načela, naj strnemo opis upovedovalnega poteka z naslednjim narisom:

1. pomenski zapis smisla: razumevanje položaja

← SPOROČEVALEC → sp. namen

P₁
P₂
P₃
P_n

2. propozicijska sestavina

Izbira dejanske pomenske podstave

P

3. naklonska (vplivanjska) sestavina

Izbira oblike povedi: besedne in skladenjske »sopomenke«

Glasovno oblikovanje povedi

b) Sporazumevalna načela

Slovnična pravila ne zadoščajo za učinkovito sporazumevanje. V vsakem sporazumevalnem položaju je namreč mogoče vsebino izraziti na več načinov. Izbiro določajo okoliščine sporazumevanja, družbeno razmerje med sporočevalcem in naslovnikom ter sporočevalčeva ocena sporazumevalnega položaja. Jezik omogoča, da se v povsem prepričljivo, pravilno in lepo oblikovano poved naseli laž; omogoča, da zaželeno dejanje, ki naj bi ga udejanjil naslovnik, prikažemo kot zanj koristno, čeprav bomo imeli od njegovega udejanjenja največ koristi sami. Temeljni smoter, ki nas usmerja pri izbiri oblike povedi, je težnja po učinkovitem sporazumevanju, tj. naslovnika prepričati, da je to, kar zatrjujemo, res (čeprav morda vemo, da ni); ga pripraviti k zaželenemu dejanju ali ga od njega odvrniti, prepričljivo izraziti svoje doživljanje, od naslovnika pridobiti zaželeni podatek,

se mu opravičiti (čeprav morda dejanja ne obžalujemo), ga hvaliti (čeprav o njem nimamo dobrega mnenja) itn. Jezikovni izraz torej ni sistemsko zavezan vrednotam, kot so resnica, iskrenost, dobronamernost, sporazumevalno sodelovanje itn. Tem je lahko zavezan tisti, ki jezik uporablja. To pa ne pomeni, da se lahko pri jezikovni vzgoji odpovemo vrednostnemu oblikovanju človeka; sistemska odprtost jezika laži, neiskrenosti, zlonamernosti, manipulaciji nas zavezuje, da vzgojo k izražanju povežemo s privzgojo ustreznih načel in vrednot, ki jamčijo, da bo jezik služil pozitivnemu v človeku. Družbene dejavnike sporazumevanja, ki vplivajo na to, kakor bomo sporočilo izrazili, skuša Leech (1980, 1981) opisati v okviru sporazumevalnih načel. Ta ne opisujejo slovničnih postopkov oblikovanja povedi, ampak le določajo njihovo izbiro in tako prispevajo k učinkovitosti sporazumevanja. Oblikovanje vsebin usmerjajo slovnična pravila in njihovo področje pripada pomenoslovju. Izbiro oblike določajo sporazumevalna načela, ki jih preučuje pragmatika. Torej je pragmatika znanost o učinkovitem sporazumevanju, o srečni izbiri jezikovnih sredstev med neposredno rabo in se tako navezuje na tradicijo retorike.

Medtem ko so slovnična pravila dogovorjena in skoraj brez izjem, je s sporazumevalnimi načeli položaj veliko zapletenejši in njihovo izbiro usmerja več plasti osebnosti, od potrebe in motivacije, da bi sporočilo oblikovali tako, da bi dosegli sporočilni namen, do družbenomoralnih vrednot, ki nas zavezujejo resnici ali laži, iskrenosti ali neiskrenosti, razumljivosti ali nerazumljivosti, dokazu ali dogmi, informativnosti ali neinformativnosti, sporazumevalnemu sodelovanju ali nesodelovanju.

Vrsta avtorjev je opisala naslednja sporazumevalna načela: Grice načelo sporazumevalnega sodelovanja, ki ga razčlenjuje na načelo kakovosti, količine, razmerja in načina, to je zahteve, da med sporazumevanjem sodelujemo s pomembnimi podatki, da ne povemo niti manj niti več, kot je treba, da smo zavezani resnici in dokazu, se izogibamo dvoumnosti in nejasnosti ter sporočamo urejeno.

Leech dopolni ta načela še z načelom obzirnosti, vljudnosti in ironije. Vsako izmed naštetih načel ima svoje nasprotje in tako dobimo naslednjo opozicijsko skalo: med sporazumevanjem sodelujemo – ne sodelujemo, smo resnicoljubni – nerresnicoljubni, jasni – nejasni, dvoumni – nedvoumni, obzirni – neobzirni, iskreni – neiskreni. Bistvena značilnost sporazumevalnih načel je njihova izbirnost. Sporočevalec lahko izbira med pozitivnimi in negativnimi sporazumevalnimi načeli. Zato je govorna vzgoja povezana s privzgojo temeljnih družbenomoralnih vrednot. Druga temeljna ugotovitev je, da so sporazumevalna načela motivirana. K njihovi izbiri nas žene potreba, da bi dosegli sporočilni namen. Zato lahko pride do borbe motivov med našo zavezo sporazumevalnim načelom in ustreznim vrednotam ter potrebami, da bi dosegli sporočilni namen. Če je želja, da bi dosegli sporočilni namen, dovolj močna, in če je to odvisno od tega, da zamolčimo resnico, se lahko odrečemo načelom iskrenosti in resnicoljubnosti. Če zaželeno dejanje koristi sporočevalcu, a ne naslovniku, se lahko sporočevalec odloči za prikrivanje dejanskega interesa. Če so konfliktni položaji med potrebami in vrednotami pogosti in če se vselej odrečemo vrednotam, resnica polagoma odstopa prostor laži, iskrenost neiskrenosti. Kdor pogosto laže, polagoma postane lažnivec, kdor pogosto prikriva dejansko korist, postane mojster v prikrivanju, kdor pogosto uporablja hierarhične oblike sporazumevanja, se težko privaja demokratičnim sporazumevalnim oblikam. Sporazumevalna načela postanejo konstantna sestavina jezikovnega vedenja in tako prispevajo k tvorjenju in razumevanju sporočila. Kako jih upoštevamo pri razumevanju sporočila?

Če imamo o sporočevalcu izkušnje, da je iskren in resnicoljuben, mu radi verjamemo; lažnivcu težko verjamemo in vselej preverjamo, ali je res, kar pravi. Če o nekom oblikujemo postavko, da ne spoštuje načela iskrenosti, mu ne zaupamo. Res je, da smo v takih, na izkušnjah in verjetnostih oblikovanih ocenah pogosto pristranski in krivični, toda previdnost je potrebna, da bi nas govorec, ki pozitivnih sporazumevalnih načel ne spoštuje, ne

vodil za nos. Toda v človeka vstavljeni dvom lahko pripelje do bolestin oblik medsebojnega nezaupanja, zato je prav, da se pri razumevanju sporočil ne opiramo samo na splošne postavke o sporočevalcu, ampak preverjamo resničnost, dokazljivost in iskrenost njegovih sporočil.

Ko govorec odkrije dvojno moralo govornega udeleženca, se lahko odloči, da se bo odrekel »pravilom lepega vedenja« in postal nevljuden, neobziren, hote nejasen in nerazumljiv. Tako izrazi revolto do oblik sporazumevanja in sporazumevalnih »načel«, ki jih usmerjajo.

Tudi k branju besedil pristopamo s postavkami o sporazumevalnih načelih piscev besedil. Te si oblikujemo na podlagi večkratnega srečanja s piscem. Do nekaterih piscev smo že vnaprej bolj kritični kot do drugih in iščemo potrditev postavk, ki smo si jih o njih oblikovali. Do priljubljenih piscev smo popustljivi in radi spregledamo pomanjkljivosti besedila.

Sporazumevalna načela so tista, ki odpirajo vrata jezika tako resnici kot laži. Zato je treba jezikovno vzgojo povezati z družbenomoralno ter vanjo vgraditi temeljne družbene vrednote: resnicoljubnost, dokazljivost, iskrenost, demokratičnost, jasnost, razumljivost in svobodo izražanja.

Habermas (1976) pravi, da moramo spoštovati naslednje zahteve:

1. Poved mora biti v razmerju do sporočevalca oblikovana tako, da je ta zmožen zagovarjati in ubraniti v njej vsebovane in iz nje izpeljive podatke in posledice. Ta zahteva zavezuje sporočevalca resnici in zmožnosti, da jo dokaže.
2. Poved mora biti v razmerju do naslovnika oblikovana tako, da upošteva postavke o njem, njegovih normah in vrednotah. V tem smislu mora biti primerna in zavezuje sporočevalca opravičilu, če je te vrednote prekršil.
3. Glede na predmetno vsebino, ki jo sporoča, mora biti poved oblikovana tako, da omogoča identifikacijo sporočenih podatkov kot resničnih. Predmetna vsebina sporočila zavezuje sporočevalca k dokazu in utemeljitvi.
4. Glede na jezik mora biti poved oblikovana s sredstvi, ki pripadajo skupnemu kodu sporočevalca in naslovnika, ter razumljiva.

Slovnična pravila so nadgradnja sporazumevalnih načel ter so oblikovana tako, da omogočajo uspešno sporazumevanje. Seveda le, če sporočevalec obvlada izbirna pravila jezikovnega oblikovanja, to je sopomensko izrazje, skladske različice, socialne in funkcijske zvrsti jezika, in če zna oceniti, katero izrazno sredstvo ustreza govornemu položaju.

Zato v jezikoslovni teoriji govorimo o dveh vrstah zmožnosti: o jezikovnih zmožnostih, ki uravnavajo oblikovanje vseh mogočih stavkov danega jezika, in sporazumevalnih zmožnostih, ki usmerjajo izbiro jezikovnega izraza v skladu s konkretnim govornim položajem.

c) Razumevanje sporočila

Semantični vstavek povedi, njena propozicijska podstava je torej izrečeni predstavnik upovedovalnega temelja povedi, tj. vsega tistega, kar je imel sporočevalec v mislih, ko je poved tvoril in kar smo skušali opisati kot propozicijski sestav. Razmerje med izbrano propozicijo (pomensko podstavo) in propozicijskim sestavom, iz katerega je propozicija izbrana, opisuje T. Herrmann (1982) kot razmerje dela do celote. Izrečeni del predstavlja

in pojasnjuje celotno miselno ozadje sporočila. Na njegovi podlagi mora naslovnik rekonstruirati celoto, da bi razumel, kaj je sporočevalec želel z izrečenim povedati in doseči. Naslovnik mora na podlagi izrečene vsebine razvozlati celoto, tj. v hipotetični obliki sestaviti propozicijski sestav, ki je tvoril upovedovalni temelj. Če sporočevalec reče naslovníku, ki se pravkar odpravlja na drsališče, *Led je tanek*, potem je to mogoče nedvomno razumeti kot opozorilo, saj je zveza med izrečenim in govornim položajem dovolj očitna. Toda nimamo vselej opravka s tako poenostavljenimi položaji. Zaradi praznega prostora, ki se pojavi med izrečenim delom in celotnim upovedovalnim miselnim ozadjem, pogosto prihaja do napačnega tolmačenja izrečenega v razmerju do mišljenega; sporočevalec lahko doseže prav nasprotno učinke od nameravanih in je prisiljen pojasniti še druge sestavine upovedovalnega ozadja. Do nesporazumov prihaja tedaj, kadar sporočevalec napačno oceni naslovníkovo znanje, njegove interese, vrednote in potrebe ter kadar je med obema velika družbena razdalja, zaradi katere različno razumeta in ocenita govorni položaj.

T. Herrmann, ki je formuliral načelo dela proti celoti kot načelo tvorjenja in razumevanja povedi, našteva naslednje njegove lastnosti:

– naslovnik lahko rekonstruira, kar je imel sporočevalec v mislih, le tedaj, če ima do zadostne mere podobno znanje in podobno razumeva govorni položaj;

– načelo zagotavlja sporazumevalno ekonomičnost: izrečene niso vse, pri sporočilu dejavne sestavine, ampak le nekatere izmed njih, in sicer tiste, ki celoto najbolje predstavljajo;

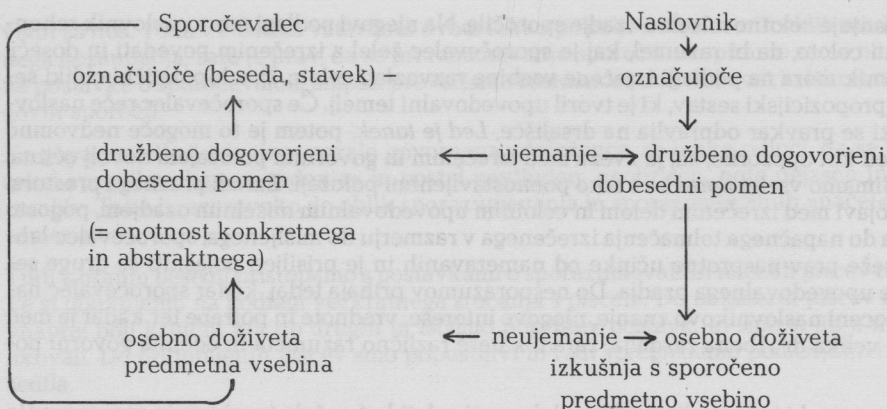
– načelo dela proti celoti je konvencionalno, dogovorjeno: ve se, da govorec ne izreče vsega, kar ima v mislih, in da na podlagi izrečenega tudi naslovnik izpelje širše sklepe, kot je samo sporočena vsebina;

– neizrekljivost in neizrečenost celotnega upovedovalnega temelja spodbuja dodatne podatke, ki jih na podlagi razlage dela proti celoti doda naslovnik. Zato je informativno tudi tisto, česar nismo izrekli.

Toda dinamična in odprta mesta ne razkrijemo samo v razmerju med izrečeno vsebino in celotnim upovedovalnim ozadjem, ampak tudi med splošnim pomenskim okvirjem stavka in konkretno predmetno vsebino, ki jo ta sporoča. Sporočevalec namreč vstavi sporočano predmetno vsebino v splošni pomenski okvir stavka. Naslovnik vstopi v stik z izraženo obliko povedi in na tej podlagi raziskuje, katera konkretna predmetna vsebina je naseljena v abstraktni posodi besed in stavkov, ki omogočajo izražanje neomejenega števila konkretnih dogodkov.

Jezikovno znamenje kot nosilec pomenskih podatkov je sestavljeno iz glasovnega ali črkovnega označujočega (besede in njihovi sestavi) in pomena, nečesa, kar je zunaj materialnosti označevalca. Vsi vemo, kaj pomeni npr. beseda *pes*. S to besedo lahko poimenujemo svojega psa (Pokličí psa), tega psa, ali katerega koli psa; beseda je tudi poimenovanje pojma. Pomen je enotnost konkretnega in abstraktnega sestava pomenskih lastnosti, značilnih za vse predstavnike vrste. Če rečem *Pri sosedovih ne marajo psa*, imam lahko v mislih psa, ki ga imajo, ali katerega koli psa, ki bi ga sicer lahko imeli, a ga ne bodo, ker ga ne marajo. V tem smislu je ta poved dvoumna, saj ne vemo, kaj ima govorec, ki jo izreče, v mislih, katera predmetna vsebina je naseljena v splošnem pomenskem okviru stavka.

Da bi se lahko sporazumevali, moramo vedeti, kaj besede v danem jeziku pomenijo, in obvladati pravila skladenjskega oblikovanja. Toda za uspešno sporazumevanje to ne zadošča. Sporočevalec namreč v dogovorjene, konvencionalne pomenske okvire besed in stavkov naseli konkretno predmetno vsebino, svojo osebno izkušnjo.

Sporazumevanje omogočajo družbeno dogovorjeni pomeni jezikovnih izrazov (besed, stavkov, stavčnih zvez), toda za sporazumevanje ne zadoščajo. Naslovnik mora namreč ugotoviti, katero konkretno predmetno vsebino je sporočevalec izrazil s izbranimi izrazi. Na tem mestu je stopnja ujemanja med sporočevalcem in naslovnikom le približna, mogoči pa so tudi popolni nesporazumi: naslovnik sicer razume pomene besed, ne ve pa, na katero konkretno vsebino sporočevalec meri. V splošnem pomenskem okvirju izrečene-ga stavka se lahko naseli neomejeno število konkretnih vsebin, ki zadovoljujejo pogoje rabe besed in skladenjskih vzorcev. Razmerje med splošnim in konkretnim je torej odprto in dinamično, zato omogoča sporazumevalno dograjevanje in ustvarjalnost. Od sporočevalca vstavljena predmetna vsebina ni enaka tisti, ki jo v splošni pomenski okvir umesti naslovnik. Sporočevalec namreč predmetne vsebine ne pošlje kot zavoja po pošti in naslovnikova naloga ni, da bi zavoj sprejel in razvozlal. Sporočevalec sporočilo pošlje prek splošnega pomenskega okvirja in naslovnik ga mora s konkretno vsebino napolniti sam, raziskujoč ustrezno sporazumevalno okolje. Razmerje med konkretno predmetno vsebino in splošnim pomenskim okvirjem stavka, v katerega se ta naseli, je drugo mesto v povedi, v katerega vstopi naslovnik ter ga napolni s svojim razumevanjem, a tudi nerazumevanjem sporočene vsebine. Branje sporočila je problemski položaj, v katerem raziskujemo, katera predmetna vsebina je izražena s splošnim stavčnim pomenom. Dinamično razmerje med predmetno vsebino in splošnim pomenom stavka, s katerim smo jo izrazili in ki je razpoložljiv za neomejeno število mogočih konkretizacij, je izvir nesporazumov, napačnih razlag in nerazumevanja, hkrati pa omogoča ustvarjalno sporazumevalno sodelovanje pri razvijanju sporočila, omogoča, da tisti, ki sporočilo bere, dopolni sporočevalčev pomen, ga razvije in oplodi s svojimi izkušnjami, doživljanjem in vrednotenjem. Sporočeno ni nikoli enako z razumljenim. Če bi to dvojico sovpadlo, bi pristali na mrtvi točki medsebojnega sporazumevanja, sporazumevalna dinamika bi ugasnila, zgradbo znanja in vrednot bi prenehali graditi, ne imeli bi si več kaj povedati. Knjiga bi govorila hkrati sporočevalca in naslovnika, vse bi si povedali.

Toda razmerje med predmetno vsebino in splošnim pomenskim okvirjem, v katerega smo jo vstavili, ni edino odprto mesto v sporočilu povedi. Pomembno odprto mesto se tvori na ravni sporočilnega namena, v okviru sporočevalčevih postavk o naslovniku, njegovem družbenem položaju, znanju, interesih, željah in vrednotah. Sporočevalčeve postavke o naslovniku in njegova dejanska samopodoba se vselej ne ujemajo.

Fant povabi dekle na kavo, rekoč Ali greš z menoj na kavo? Morda je to le znamenje prijateljstva, gostoljubja ali celo konvencionalne navade, a žaljubljeno dekle bo videlo v takem povabilu znamenje globlje naklonjenosti.

Poved je lahko oblikovana na napačnih postavkah o naslovnikovem znanju in njegovih interesih.

Na poved *Simoničev Bojan bo postal direktor se lahko naslovnik odzove Kdo pa je sploh to? Saj ga sploh ne poznam. Ali: Ali veš, da me to prav nič ne zanima.* Sporočevalec ni dosegel sporočilnega namena, ker se je motil o naslovniku. Odprta mesta v povedi, ki se nahajajo med mišljenim in izrečenim, med sporočeno predmetno vsebino in splošnim pomenkim okvirjem stavka, s katerim jo izrazimo, nadalje med sporočevalčevimi postavkami o naslovniku in njegovo dejansko samopodobo, omogočajo nesporazume, slabo razumevanje ali celo nerazumevanje, a so hkrati vrata, skozi katera vstopa v sporočevalčevo sporočilo naslovnik ter ga ustvarjalno razvije. Na teh mestih enosmerno sporočanje prerašča v dvosmerno sporazumevanje, sporazumevalno sodelovanje. Ta možnost je vgrajena v sam temelj jezikovnega delovanja in dokazuje družbeno in sodelovalno naravo sporazumevalnega procesa.

Razčlemba sporazumevalne dinamike omogoča, da razumemo Lacanov paradoks, ki pravi, da je bistvo sporazumevanja – nesporazum. To skrajnostno točko medsebojnega sporazumevanja je bilo treba določiti in izreči, da smo lahko razkrili razsežnosti sporočila, ki ga tvorita oba, sporočevalec in naslovnik, da smo razkrili, da bistvo sporazumevanja ni kimanje in pritrjevanje, ampak ustvarjalno sodelovanje.

Literatura

1. Dular, J. (1982): Priglagolska vezava v slovenskem knjižnem jeziku (20. stoletja). Disertacija. Filozofska fakulteta, Ljubljana.
2. Grice, A. P. (1975): Logic and Conversation. V: Cole, P., Morgan, I. L., eds.: Syntax and Semantics Academic Press, New York, s. 41–58.
3. Habermas, J. (1976): Was heisst Universalpragmatik? V: Apel, K. O.: Sprachpragmatik und Philosophie. Frankfurt.
4. Herrmann, T. (1982): Sprechen in Situation. Springer Verlag, Berlin.
5. Kunst-Gnamuš, O. (1981): Pomenska sestava povedi. Pedagoški inštitut, Ljubljana.
6. Kunst-Gnamuš, O. (1983): Komunikacijski model jezikovne vzgoje. Pedagoški inštitut pri Univerzi E. Kardelja, Ljubljana.
7. Leech, G. N. (1980): Explorations in Semantics and Pragmatics. John Benjamins B. V., Amsterdam.
8. Leech, G. N. (1981): Pragmatics and Conversational Rhetoric. V: Parret, H., Sbisá, M., Verseueren, I., eds.: Possibilities and Limitations of Pragmatics, s. 413–441.
9. Leontjev, A. A. (1982): Psychologie des sprachlichen Verkehrs. Beltz Verlag, Basel.
10. Levinson, S. C. (1983): Pragmatics. Cambridge University Press, London.
11. Lurija, A. R. (1982): Osnovi neurolingvistike. Nolit, Beograd.
12. Toporišič, J. (1976): Slovenska slovnica. Založba Obzorja, Maribor.
13. Toporišič, J. (1981): O strukturalnem določanju besednih pomenov. Linguistica, XX, II, Ljubljana, s. 451–467.

Zofia Adamczykowa

Šlezijska univerza v Katovicah

NEKAJ PROBLEMOV POLJSKEGA SLOVSTVENEGA POUKA

Za začetek terminološko pojasnilo. Segla sem po terminu, ki se je v zadnjem času udomačil v poljski vedi o književnosti in za katerega se zdi, da je razmeroma adekvaten predmetu, ki ga poimenuje. To je termin *didaktika književnosti*, ki kot par funkcionira ob terminu *didaktika poljskega jezika*. Didaktika književnosti in didaktika jezika skupaj pa sta ena od posebnih didaktik v nasprotju s splošno didaktiko (ki je del pedagogike) in analogno z didaktiko matematike ali kemije itd. (Podčrtana termina pa vendarle velja sloveniti s *slovstveni in jezikovni pouk*, ker je pri tem upoštevano tako žlahtno izročilo slovenske izvirne terminologije kot prisotna zavest o navedenih relacijah z drugimi strokami; op. prev.)

Vzporedno z njim pa je v poljskem prostoru še vedno v rabi starejši termin »metodika pouka«. Pod takim ali podobnim naslovom je izšla v šestdesetih letih in začetku sedemdesetih let cela vrsta knjig in priručnikov.¹ Zdi pa se, da je res, da je termin *metodika* preozek, ne obsega vseh raznolikih vidikov pouka in sugerira, da je v središču pozornosti praktičen pouk, šolsko eksperimentiranje ali celo samo metode pouka. Oba termina – metodika pouka književnosti in didaktika literature – sta v splošni rabi in marsikdaj tudi sinonimna.

Na področju šolskega pouka funkcionirata pojma: vzgoja s pomočjo književnosti (s književnostjo) in vzgoja za književnost; podobno kot v estetiki: vzgoja s pomočjo umetnosti (z umetnostjo) in vzgoja za umetnost. Toda ta pojma se zdita preozka, ne obsegata celotne problematike, ki sodi v krog slovstvenega in jezikovnega pouka kot znanosti.

Najnovejši osnutki učnih načrtov poljskega jezika² uvajajo termina: jezikovna vzgoja ter slovstvena in kulturna vzgoja. Prva obsega prvine jezikoslovne znanosti in jezikovni pouk (ki se je pred tem imenoval: bralne, govorne in pismene vaje). Drugi pa ob književnosti in publicistiki upošteva tudi gledališče, film, radio, televizijo in druge oblike javnega obveščanja. S terminologijo so poudarjene spretnosti in stališča. Program teži k temu, da bo učenec pridobil zavestne in aktivne sposobnosti za sodelovanje v kulturnem in književnem utripu časa, eksponira pripravo bodočega odjemalca kulturnih dobrin in vzgojo ustvarjalnih in tvornih stališč.

Razvoj znanstvene metodike poljskega slovstvenega pouka

Če želimo začeti pri začetku, je treba omeniti letnico 1773, ki je v zgodovini poljske prosvete, znanosti in šolstva zelo pomembna. Takrat so namreč ustanovili *Komisijo za vzgojo naroda*, ki je bila po mnenju zgodovinarjev prvo ministrstvo za šolstvo in prosveto v Evropi. Komisija je reformirala vse šole: od tako imenovanih farnih (vaških) šol do univerze. Imela je ogromne zasluge za narodno šolstvo, za posodobitev in racionalizacijo učnih pro-

¹ Karol Lausz, *Wybór prac z metodyki literatury dla klas licealnych*, Varšava, 1964; *Metodyka nauczania języka w szkole średniej*, zbornik razprav, ur. Władysław Szyszkowski in Zdzisław Libera, Varšava, 1964; *Metodyka nauczania języka polskiego w klasach V–VIII szkoły podstawowej*, zbornik razprav, ur. Mieczysław Pęcherski, Varšava, 1969.

² Prim. ponatis osnutkov učnih načrtov za poljščino v osnovnih in srednjih šolah v Polonistiki, 1981, št. 5.

gramov, ki so v soglasju z duhom časa – razsvetljenstva – dajali prednost naravoslovno-matematičnim znanostim, za demokratizacijo prosvete (ustanavljali so ljudske šole), za izobrazbo in vzgojo ženske mladine itd. Na njeno pobudo so v Založbi osnovnih učbenikov začele izhajati šolske knjige, npr. slovnice modernega poljskega jezika Onufryja Kopczyńskiego (1778–83). Komisija je posebno skrbela za materinščino. V tem se v veliki meri zrcali specifičnost obdobja: to je v poljski zgodovini zelo viharen čas pred izgubo države in državnosti; ta čas je vzgajal družbo v patriotizmu, spremljale so ga številne politične polemike in zakoni, ki so pripeljali leta 1791 do prve poljske – in prve evropske – ustave, ki jo je potrdil Sejm 3. maja.

To pa ne pomeni, da se je zgodovina poljske vzgoje in izobraževanja začela šele konec 18. stoletja. V prvi polovici tega stoletja je namreč Stanisław Konarski reformiral samostanske šole (predvsem v samostanih reda svetega Pija), v tem času so ustanavljali posvetne šole, med katerimi je pomembna viteška šola v Varšavi (ustanovljena leta 1765), ki jo poznamo tudi pod imenom Kadetnica. Že davno prej pa so prihajale v poljsko šolsko prakso pedagoške ideje z Zahoda, zlasti iz Francije, ki so jo s Poljsko povezovale močne kulturne vezi. Če bi segli še globlje v zgodovino poljskega šolstva, bi lahko opozorili na dejstvo, da je na Poljskem dolga leta deloval znani češki pedagog Jan Amos Komenský.

Poljska znanstvena metodika slovstvenega pouka pa se vendarle začenja šele v 19. stoletju, pravzaprav konec tega stoletja. To stoletje je neenotno na področju uvajanja poljskega jezika in tečajev zgodovine poljskega šolstva v šole v državah, ki so si Poljsko razdelile, na poljskem ozemlju, ki so ga razkosale Avstrija, Rusija in Prusija. Ker je v času političnega brezpravja Poljakov imelo to vprašanje politični pomen, je prihajalo do različnih polemik in eksperimentov, ki – sicer posredno – prinašajo opazno poživitev pedagoške misli. Polemike in eksperimenti se koncentrirajo na ozemlju, ki je pripadalo Avstriji, ker je bilo prav v tej tedanji državi največ politične svobode.

V prvi polovici devetnajstega stoletja prevladuje v metodiki slovstvenega pouka tradicionalna metoda, ki temelji na tem, da učitelj razlaga učencem izbrana dela izbranih ustvarjalcev po časovnem zaporedju. Leta 1848 so v Galiciji sprejeli celo poseben šolski zakon, ki priporoča tako metodo.

Leta 1884 so se na vsepoljskem shodu slovstvenih zgodovinarjev lotili vprašanja, kakšen namen naj ima slovstveni pouk v srednjih šolah, in se pod vplivom domoljubnih ozirov odločili za splošno slovstveno-zgodovinsko koncepcijo. Pri slovstvenem pouku so imela prednost predavanja, kar zrcalijo tudi učbeniki poljskega šolstva iz tega časa.³

V začetku sodobne poljske pedagoške misli stojita imeni: Franciszek Próchnicki in Piotr Chmielowski. Prvi, avtor »Zgledov pouka poljščine«,⁴ zavrača slovstvenozgodovinsko koncepcijo in zahteva tako imenovane »preparacije«, se pravi slovstveno analizo na temelju šolskih besedil (čitank). Toda tudi Próchnicki se ni povsem otresel rigorizma, dogmatizma in servilizma. Med drugim opozarja prav na te lastnosti njegova zahteva, kaj šolska analiza ne sme biti: nedopustne so lastne sodbe, ocene in kritike obravnavanega gradiva. Piotr Chmielowski, pozitivist, je avtor dveh, za perspektivo obravnavane teme ključnih publikacij: »Položaja poezije v vzgoji«⁵ in prve poljske »Metodike zgodovine poljske književnosti«. V zadnji si zastavlja tudi vprašanje o koncepciji slovstvenega pouka: naj bo to slovstvenozgodovinski tečaj ali branje in razlaganje besedil. Počasi zmaguje dru-

³ Npr.: W. Nehring, Kurs literatury polskiej do użytku szkół, 1866; A. Koliczkowski, Zarys dziejów literatury polskiej, 1869; K. Mecherzyński, Historia literatury polskiej dla młodzieży opowiedziana w krótkości, 1877, 1878, 1880.

⁴ Wskazówki do nauki języka polskiego, Lvov, 1885.

⁵ Poezja w wychowaniu, Wilno, 1881.

⁶ Metodyka historii literatury polskiej, 1899.

ga koncepcija. V »Učnem načrtu poljščine v gimnazijah in realnih gimnazijah v Galiciji«⁷ iz leta 1913 je kot glavni cilj postavljeno »temeljito znanje najpomembnejših del domače književnosti, ki izhaja iz lastnega branja«, učni načrt določa tudi fazi: 1° branje in zgodovina književnosti, 2° kulturni kontekst.

Druga etapa diskusije o metodiki slovstvenega pouka poteka na Poljskem po letu 1918, torej v času, ko je bila Poljska spet samostojna in neodvisna država; ta diskusija postaja v novih razmerah pomemben element priprave na splošno reformo šolstva in prosvete. Pionirskim učbenikom Konstantyja Wojciechowskega in Lucjana Komarnickega (pisca prvega učbenika zgodovine književnosti, ki temelji na metodi analize besedil) sledi priložnik za učitelje »Šolska slovstvena analiza«⁸ Kazimierza Wóycickega. Pod vplivom esteticizma pojmuje avtor estetsko kulturo in estetsko doživetje kot glavna smotra slovstvenega pouka.

Posebno vlogo sta v času med svetovnima vojnama odigrala shoda polonistov v Varšavi leta 1924 in 1930: na njiju so v vsepoljskih okvirih razpravljali tako o koncepciji slovstvenega pouka kot o metodah in smotrih šolskega dela. Razprave, ki se je nadaljevala v strokovnem časopisju, predvsem v *Polonistu*, so se udeleževali filologi od univerzitetnih profesorjev do šolskih praktikov. Na drugem shodu so se zarisale tri koncepcije:

1° kulturološka, ki se je upirala ahistoričnim tendencam (Łempicki, Hulewicz, Kleiner),
2° psihološka, ki si je prizadevala utemeljiti monografsko metodo z dosežki psihologije kot znanosti (J. Saloni),

3° tako imenovana »antisholastična«, ki jo v zunajšolski rabi predstavljajo dela J. Kaden-Bandrowskega in je zahtevala samostojno in neposredno občevanje s književnim delom ter popolnoma zavračala monografski pouk književnosti in slovstvene zgodovine, priporočala pa slovstveni pouk na sodobnih besedilih, vendar v skrajni obliki ni bila nikoli prakticirana.

Praksa v obdobju med svetovnima vojnama je izkoriščala kompromisne metode med psihološko in kulturološko koncepcijo in dovoljevala učitelju izbor deduktivne in induktivne metode pouka. Programi pa so vendarle navajali rigoristične sezname beril. Pod vplivom fenomenologije ta čas zavrača tradicionalno obliko spoznavanja književnih besedil na osnovi izbranih odlomkov. Od hevristične metode v analizi je opazen prehod k problemsko-diskusijskim postopkom. Metodika tega časa pa ni prekinila s književnozgodovinsko metodo, ustvarila je le njeno specifično varianto, ki v modificirani obliki v precejšnji meri velja še danes.

Posebno vlogo v tedanji poljski metodologiji književnosti ima Roman Ingarden (1893–1970), profesor lvovske in krakovske univerze in član poljske akademije znanosti. Ta filozof in estet, eden od glavnih predstavnikov fenomenologije, je razvil lastno teorijo književnosti in teorijo opisne estetike.⁹ Na Ingardnovi predvojni koncepciji književnega dela temelji tudi šolski slovstveni pouk.¹⁰ Zahteva namreč spoznavanje književnega dela na estetskih temeljih (doživetje) in šele potem dopušča prek dela spoznavanje ustvarjalca, književne smeri in obdobja. Poudarjena je nujnost obravnave vseh plasti književnega dela. Ekspoziranje književnih besedil v šolskem pouku je bilo povezano z dejstvom, da so učenci obvladali književnoteoretično znanje. Na tem področju je neprecenljiva vloga

⁷ Plan nauki języka polskiego w gimnazjach i gimnazjach realnych w Galiciji.

⁸ *Rozbiór literacki w szkole*, Varšava, 1921.

⁹ Predvsem v delih: *Studia z estetyki*, 1957, 1958 in *O dziele literackim*, 1960.

¹⁰ Npr. L. Blaustein, *O poznawaniu dzieła literackiego w szkole*, *Polonista*, 1938; M. des Loges, *Przeżycie a przedmiot w dziele literackim*, *Polonista*, 1936.

Stefanie Skwarczyńska.¹¹ Mnogo se je razpravljalo o problematiki šolskih beril, prišlo je do zahteve, da se uvedejo v šolski slovstveni pouk široko pojmovani teoretični problemi (npr.: književne zvrsti in vrste, vezana beseda, umetniški jezik, kompozicija itd.), pa tudi problemi estetskih kategorij in razmerij: ustvarjalec-delo-bralec.

Pod vplivom Kulturkunde in Deutschkunde, ki v tem času prodirata na Poljsko iz Nemčije, so trideseta leta prinesla zahtevo, da je treba šolski predmet »poljski jezik« pojmovati širše, upoštevati v njem tudi druga področja, na primer: slikarstvo, arhitekturo, kiparstvo, glasbo, kulturo itd., da bi uzavestili specifične poljske lastnosti in opisali narodovega duha. Shema neposrednega občevanja s književnim delom, ki je veljala v predvojni metodični literaturi, je obsegala tri člene: doživetje, premislek ali refleksijo in uporabo znanja v praksi. Seveda se je ta shema lahko modificirala. Eksponiranje doživetja v šolskem pouku je – kar zadeva bralca – temeljilo na psiholoških dejavnikih. Poudarjali so vlogo intuicije (sorodnost s filozofijo) in bralsko ekspresijo, ki je v času branja dovoljevala učencem pravico ocenjevanja. Intenzifikacija doživetja je temeljila na tehle sredstvih: recitacija ali dramatizacija besedil, ilustracija, besedni komentarji itd. Glede na psihološke dejavnike so poudarjali diferenciacijo književne analize v odvisnosti od starosti učencev.¹² Brez pomena ni tudi dejstvo, da se je v predvojne metodične razprave vključevalo mnogo znanstvenikov, ki so s področja zgodovine poljske književnosti in jezika prenesli marsikako dragoceno skušnjo in novost v šolski slovstveni pouk, npr. Julian Kleiner, Zenon Klemensiewicz, Zygmunt Łempicki, Władysław Szyszkowski.

V povojnem času so se nadaljevali teorija, praksa in eksperimenti predvojnega dvajsetletja, hkrati pa se je začelo obdobje številnih napak na področju filozofije, slovstvene metodologije, pedagogike, pa tudi metodike šolskega slovstvenega pouka. Med njimi velja kot najbolj pogoste omeniti: sociologiziranje, shematiziranje, biografiziranje, zanemarjanje estetske funkcije in formalnoumetnostne analize, ki bi temeljila na doživetju besedila. S tem sta povezana tudi pretirano čaščenje hevreze in težnja k preveč formalističnemu obravnavanju umetniških vprašanj, tudi povojni šolski učni načrti so bili v številnih in posodobljenih verzijah oblikovani kompromisno. Na široko so uvajali kulturna vprašanja, predstavljali gledališče, film, radio in televizijo. V učnih načrtih za srednje šole se je pojavil predmet *sodobna književnost in kultura*. Pod vplivom teorije komunikacij stopa v ospredje vzgoja bralca, ki naj bi bil zavesten in aktiven udeleženec in soustvarjalec kulture. V povojnih letih so se učni načrti mnogokrat posodabljali in dopolnjevali, spremembe pa so temeljile tako na splošnih izhodiščih reorganizacije poljskega šolstva kot na poskusu, da bi učne smotre, vsebine in sredstva približali izpreminjajoči se stvarnosti. Ti dve dejstvi sta oživiljali profesionalne diskusije, v katere sta posegala mnenje in strast celotne družbe, kar je bilo posebno opazno v zadnjih letih (1978–1981) v zvezi z načrtom desetletne srednje šole, ki so se mu končno odrekli.

Nekatere težnje v sodobnem poljskem slovstvenem pouku

Slovstveni pouk na Poljskem sodi med znanstvene discipline, ki jih že leta spremljajo ambivalentne ocene. Čeprav je v znatni meri temeljil na praktično-postulativnih ugotovitvah, je v zadnjem času izgradil in poenotil svojo teorijo. To dokazujejo številne znanstvene konference in simpoziji, magistrske in doktorske naloge, vrsta publikacij, ki se sklicujejo na najnovejše psihodidaktične dosežke ali stanje v sociologiji kulture; sem sodijo

¹¹ Njen program, ki daje predavanjem prednost pred diskusijo, je upošteval bogato problematiko: vsebinska in umetniška vprašanja z opisnega in zgodovinskega stališča, problem ustvarjalca, književnih vrst in zvrsti, kompozicije, jezika, stila; elementi recepcije (usoda književnega dela skozi stoletja), fonografska in druga raziskovanja.

¹² Npr.: W. Szyszkowski je zahteval diferenciacijo analize takole: v starosti od 9 do 13 let velja eksponirati junaka in razvoj akcije, v starosti od 13 do 16 let razvoj lika, ki je v konfliktu s svetom, v starosti od 16 do 18 let probleme filozofske, verske, estetske, družbene in politične narave.

tudi monografska znanstvena dela, ki izhajajo v posameznih znanstvenih, univerzitetnih in pedagoških središčih (npr. na Šlezijški univerzi v Katovicah, Univerzi v Vroclavu, Visoki pedagoški šoli v Krakovu, Zieloni Góri in drugje). V teh središčih nastajajo tudi zanimivi raziskovalni projekti, na primer:

- raziskave odnosa šolske mladine do šolskih beril s poskusom prikaza negativnih in pozitivnih motivacij,
- raziskave mnenja šolske mladine o književnosti, ki temeljijo na tipološko različnih delih, ki so nastala v različnih obdobjih, pa tudi delih, ki so pisana izključno za otroke in mladino,
- raziskave nezadostnosti v recepciji različnih vrst in zvrsti književnosti in vzrokov zanjo,
- raziskave procesov spoznavanja književnega dela s strani učiteljeve priprave,
- raziskave vzgojnih vplivov književnosti v šolskem delu, pri čemer je upoštevana šolska pobuda za branje,
- raziskave poskusov obravnave bralne kulture v posameznih starostnih skupinah in upoštevanja šole pri njenem oblikovanju,
- raziskave didaktičnih problemov, ki nastajajo ob avdiovizualnih sredstvih in drugih sredstvih obveščanja v sodobni književnosti in kulturi.¹³

Raziskovalni načrti izhajajo iz prepričanja, da teorije slovstvenega pouka ni mogoče izoblikovati brez kompleksnih raziskav šolske recepcije literature. To so interdisciplinarne raziskave, ki povezujejo elemente znanja znanstvenih disciplin, kot so: slovstvena zgodovina in teorija, psihologija in pedagogika, estetika (kulturologija), sociologija književnosti itd.

Pri obravnavi sodobnih teženj v poljskem slovstvenem pouku naj opozorim na sistematizacijsko misel Jana Polakowskega,¹⁴ ki ugotavlja, da didaktične odločitve v procesu slovstvenega pouka temeljijo na treh dejavnikih:

- 1° na informacijah o književnem delu,
- 2° na informacijah o splošnih pravilih učenja in pouka,
- 3° na informacijah o učencu kot bralcu.

Glede na to, kateri izmed naštetih dejavnikov je izhodišče celotnega učnega procesa, prihaja do dokaj različnih koncepcij slovstvenega pouka. Če gledamo na izobraževalni proces iz perspektive znanja o književnem delu, bomo slovstveni pouk približali književni teoriji in metodologiji književnih raziskav, druga možnost bi približala slovstveni pouk splošni didaktiki in psihodidaktiki, tretja pa teoriji književne komunikacije.

Najstarejše raziskave in publikacije na poljskih tleh zadevajo prvo perspektivo. Vanjo se vključuje že omenjena metodika Piotra Chmielowskega, k nji oscilira večina predvojnih poskusov utemeljevanja slovstvenega pouka, v zadnjih letih pa so se pojavile nove obravnave šolske uporabne poetike.¹⁵

¹³ Prim. Jan Polakowski, Podstawowe założenia programu metodyki, Dydaktyka Literatury, Zielona Góra, 1976, str. 105–106.

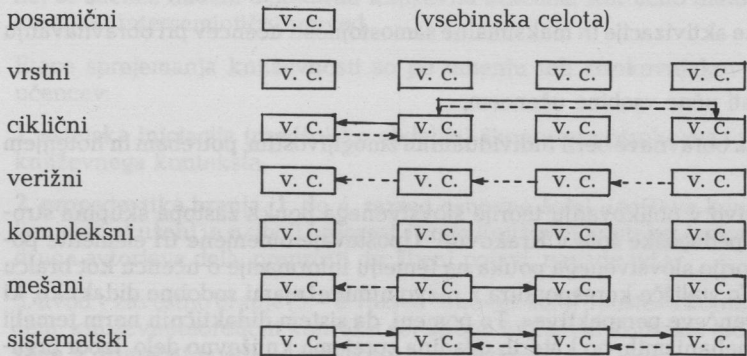
¹⁴ Jan Polakowski, Dydaktyka literatury w perspektywie komunikacji literackiej, Dydaktyka Literatury, Zielona Góra, 1977, str. 35–49.

¹⁵ To sta knjigi: B. Chrzęstkowa, S. Wysłouch, Wiadomości z teorii literatury w analizie literackiej, Varšava, 1976; Poetyka stosowana, Varšava, 1978.

Drugeče pa je zgradil teorijo sistematičnega slovstvenega pouka Wojciech Pasterniak. Izhaja iz spoznanja, da je osnovna naloga slovstvenega pouka kot znanosti konstruiranje optimalnih načinov poučevanja in učenja književnosti. Takole gradi formulo svoje znanosti:

$$R = f(A + P + \check{C})$$

Simboli imajo te pomene: R = rezultat (cilj, smoter) slovstvenega pouka; A = didaktična aktivnost, P = didaktični položaj; Č = čas trajanja didaktične aktivnosti. Pasterniak je izdelal tudi modele šolske obravnave književnega dela in jih razvrstil takole:

Pasterniak priporoča sistematski model, ker je večfunkcionalen, ekonomičen in motivacijski. V njem se prepletata osnovna procesa mišljenja: analiza in sinteza; primeren pa je tudi za sistematizacijo znanja. Branje in obravnavanje beril predstavlja Pasterniak kot sistem aktivnosti tehle elementov:

- usmerjeno branje berila,
- orientacija v aktualnem vzgojnoizobrazbenem položaju in raziskave posameznih konkretizacij branja,
- razgovor o hipotezah rešitve splošnega problema,
- verifikacija idej o rešitvi splošnega problema s tremi elementi:

- 1° načrt obravnave berila,
- 2° reševanje nalog in podrobnih problemov,
- 3° sinteza vednosti o berilu, ki vodi k odgovoru na splošno vprašanje in preverja njegovo primernost.

Obravnava berila izhaja iz tehle načel:

- načelo strokovne, psihične in spretnostne priprave učencev na branje besedila,
- načelo raziskovanja posameznih konkretizacij branja,
- načelo načrtne obravnave berila, ki upošteva sodelovanje učencev,
- načelo pogovora o bistvenih elementih književnega dela,
- načelo raznolikosti in privlačnosti pri obravnavi berila,
- načelo povezovanja vednosti o književnem delu v organiziran sistem,

- načelo subjektivnega obvladovanja književnega dela: doživetje, razumevanje, ocenjevanje,
- načelo objektiviziranja obvladanih vsebin v književnem delu: priprava učenca, kako obnoviti delo »s svojimi besedami«,
- načelo povezovanja analize književnega dela z oceno in interpretacijo, se pravi: s sintezo,
- načelo neprekinjenega razvoja in izboljševanja tehnike umskega dela pri obravnavanju književnega besedila,
- načelo vsestranske aktivizacije in maksimalne samostojnosti učencev pri obravnavanju berila,
- načela pristopnosti učne vsebine učencem,
- načelo prilagajanja obravnave beril individualnim zmogljivostim, potrebam in hotenjem učencev.¹⁶

Drugačno perspektivo v oblikovanju teorije slovstvenega pouka zastopa skupina strokovnjakov Visoke pedagoške šole v Krakovu.¹⁷ Upošteva je omenjene tri elemente poskušajo izgraditi teorijo slovstvenega pouka na temelju informacije o učencu kot bralcu književnega dela. To stališče korespondira z razvojnimi težnjami sodobne didaktike, ki se oblikujejo iz »učenčeve perspektive«. To pomeni, da sistem didaktičnih norm temelji na informacijah o mehanizmih, po katerih mladina sprejema književno delo. Izbor organizacijskih oblik pri obravnavi besedil, uporabnost didaktičnih metod in tehnik so odvisni od raziskav in ugotovitev:

- po kakšnih interpretacijskih postopkih sega učenec pri branju in razbiranju književnega dela,
- kakšno taktiko obnašanja do njega ima,
- kakšne interpretacijske ovire se pojavljajo.

Taka strategija didaktičnih aktivnosti predvideva, da se učenec in književno delo vključujeta v odprt sistem. Pogoj za uresničevanje take didaktične koncepcije so znanstvene ugotovitve najbolj tipičnega ravnanja mladine s književnimi deli. Na tem področju potekajo empirične raziskave, ki težijo k posebnim ciljem, npr.:

- ugotavljanje napak v procesu književne komunikacije in obdelava načinov njihovega premagovanja z namenom, da bi književnosti zagotovili popolno funkcionalnost tako v življenju posameznika kot v družbenih razsežnostih,
- ugotavljanje percepcijskih ovir, ki delujejo v okolju, v katerem učenec živi, z namenom, da bi obdelali načine, kako jih odstraniti,
- oblikovanje znanstvenih stališč za konkretne akcije na različnih ravneh izobraževalnega sistema pri upoštevanju ugotovljenih potreb in izkoriščanju najnovejših dosežkov psihodidaktike in socialne pedagogike.¹⁸

¹⁶ Svojo teorijo je Wojciech Pasterniak razvil v delih: Organizacja procesu poznawania lektury szkolnej, Warszawa, 1974; Przygotowanie do odbioru dzieła literackiego, Wrocław, 1977; Modele poznawania dzieła literackiego w szkole (zbornik razprav, ur. W. Pasterniak), Zielona Góra, 1978.

¹⁷ Krakovske raziskave so vključene v državni raziskovalni načrt, ki ga vodi S. Żółkiewski. Na krakovski visoki predagoški šoli ga realizirajo: Z. Uryga, J. Polakowski in drugi.

¹⁸ Navajam po: J. Polakowski, Dydaktyka literatury w perspektywie ... (glej op. 17).

Raziskovalci opažajo tudi nujnost integracije sistema slovstvenega pouka s specifičnimi posebnostmi v razvoju kulture. Ker se dejstvo, da obstaja intersemiotična književna komunikacija (gledališče, film, radio, televizija), zrcali tudi v učnih načrtih, ga moramo nujno upoštevati tudi pri slovstvenem pouku. V tem kontekstu dobiva nov pomen problematika estetske vzgoje. Pojavljajo se zahteve, da bi šolska polonistika navajala na zavestno sodelovanje v kulturi, opozarjala na mesto književnosti v posameznikovem življenju itd. Znanje o kulturi mora učni načrt predvidevati integralno, izogibati se mora linearnim vzporednicam (tečajem iz zgodovine radia, filma itd.) in zastavljati vprašanje o smislu sodobne kulture. Od tod izvira zahteva po uvajanju elementov teorije znaka v šole; z njo naj bi učence naučili dekodirati književna besedila. Kot učno metodo priporočajo strokovnjaki intersemiotični prevod.

Etape sprejemanja književnosti so po mnenju teh strokovnjakov odvisne od starosti učencev:

1. estetska iniciacija (predšolsko obdobje): ikonosfera otrokovega sveta tu nima strogo književnega konteksta;
2. propedeutika branja (1. do 4. razred osnovne šole) upošteva kontekst otrokovih življenjskihkušenj in najbolj preprost strogo književni kontekst (avtor, elementi biografije, druga avtorjeva dela, preprosti družbeni pojavi, navade itd.);
3. uvod v zavestno branje (5. – 8. razred osnovne šole) upošteva kontekst življenjskihkušenj, književnoteoretični kontekst ter strogo književni kontekst (podobna dela, ki so pisana v drugačni poetiki, svetovni nazor, sistemi);
4. »v krogu interpretacije« (1. – 4. razred srednje šole) vključuje ob že omenjenih kontekstih še specifični književni kontekst: konvencijo, obdobje, izročilo. Kontekst življenjskihkušenj na tej stopnji nadomešča osebna kultura branja.¹⁹

Zagovorniki obravnavane teorije izhajajo iz stališča, da pri oblikovanju sistema slovstvenega pouka ni zadosten temelj samo izbor teorije književnega dela, četudi bogaten z ugotovitvami didaktike, temveč je treba upoštevati vse informacije o učencu, o načinu njegovega ravnanja s književnim delom, o stališčih in motivacijah na področju spoznavnih dejavnosti, pa tudi o razmerju s kulturnim okoljem. Iz empiričnih raziskav izhajajoči slovstveni pouk, ki upošteva različne pogojenosti v procesu branja, obeta namreč po mnenju strokovnjakov konkretizacijo sistema didaktičnih norm.²⁰

Informacija o strokovnem izobraževanju učiteljev

Po številnih reformah izobraževanja učiteljev v šestdesetih in sedemdesetih letih se je v zadnjem času izoblikoval dokaj enoten in ambiciozen sistem. Vsi učitelji so diplomanti visokih šol dveh tipov: univerz, ki ob učiteljskih smereh organizirajo tudi neučiteljski študij, in visokih pedagoških šol, ki so namenjene izključno izobraževanju učiteljev. Obe šoli, ki imata harmoniziran program na področju bloka pedagoško-psiholoških predmetov (torej tudi metodičnih), pripravljata v štiri- ali petletnem študiju bodoče učitelje za osnovne (od 5. do 8. razreda) in srednje šole raznih smeri (splošnoizobraževalne, tehnične, umetniške, poklicne). To je popoln diplomski študij na humanističnih ali filoloških fakul-

¹⁹ Navajam po: J. Polakowski, n. d.

²⁰ Med najbolj pomembnimi publikacijami na tem področju naj omenim: S. Żółkiewski, Problemy badań społecznego obiegu literatury, Pamiętnik Literacki, 1972; J. S. Bruner, W poszukiwaniu teorii nauczania, 1972; S. Bortnowski, Młodzież i lektury, Teksty, 1972; B. Sułkowski, Powieść i czytelnicy, Społeczne uwarunkowania zjawisk odbioru, 1972; J. Sławiński, O dzisiejszych normach czytania, Teksty, 1974; Kultura, komunikacja, literatury, zbornik razprav, ur. S. Żółkiewski in M. Hopfinger, 1976.

tetah, smer: poljska filologija. Pedagoške fakultete organizirajo popoln diplomski študij za potrebe osnovnega in srednjega šolstva ter za vrtce in male šole.

Vsi učitelji, ki niso presegli predpisane starosti, se morajo po zakonskih predpisih dopolnilno izobraževati v večernih ali izrednih univerzitetnih tečajih (semestrskih ali sobotno-nedeljskih). V okviru permanentnega izobraževanja organizirajo univerze dvoletni podiplomski študij za učitelje, inštituti za izobraževanje učiteljev in raziskovanje izobraževanja, ki delujejo v večini večjih poljskih mest, pa organizirajo simpozicije, konference, seminarje in problemske sestanke.

Poklicno izobraževanje učiteljev-polonistov v rednem študijskem sistemu obsega:

– posebna predavanja o jezikovnem, slovstvenem in kulturološkem pouku (v tretjem letniku študija za višje razrede osnovnih šol, v četrtem za srednje šole),

– vaje in seminarje (posebej za jezik, posebej za književnost), ki so namenjeni analizi učnih načrtov in učbenikov, pregledu metodične literature, obdelavi konceptov učnih ur, hospitacijam na vzorčnih učnih urah, poskusnim učnim uram po študijskih skupinah; vsak študent mora pozitivno opraviti vsaj en nastop; učne ure pripravljajo študentje ob pomoči učitelja inštruktorja in mentorja, ki je praviloma univerzitetni delavec, in z njimi demonstrirajo zaporedje v raznorodni učni problematiki;

– dve pedagoški praksi na različnih stopnjah izobraževanja (v petem semestru v 5. – 8. razredu osnovne šole, po sedmem semestru v srednji šoli) v skupnem trajanju šestih tednov.

Obe didaktiki – jezikovni in slovstveni pouk – potekata v okviru psihološko-pedagoških predmetov in se povezujeta z drugimi pomožnimi predmeti, kot so: otroška in mladinska književnost, tehnična sredstva pouka itd., in s fakultativnimi predmeti iz kulturologije (teatologija, veda o filmu itd.). Praviloma je mogoče zagovarjati diplomske in vse stopnje znanstvenih nalog iz jezikovnega in slovstvenega pouka. Vse pogostejše so naloge najvišje stopnje, kar je pozitiven in nujen pojav v oblikovanju teorije te znanosti.

Prevedel
Tone Pretnar

Vlado Nartnik

Univerza v Budimpešti

OD POVODNEGA MOŽA DO TURJAŠKE ROZAMUNDE

Prešernoslovje postavlja nastanek Povodnega moža med poletje 1824, ko se je Prešeren na počitnicah v Ljubljani resno zaljubil v Dolenčevo Zaliko,¹ ter poletje 1826, ko je bil pesnik že spet v Ljubljani. Vmes je namreč na Dunaju izročil zvezek svojih pesmi v presojo Kopitarju,² v tem zvezku pa je bil tudi Povodni mož. Vprašanje je torej, če je mogoče določiti nastanek Povodnega moža bolj natanko.

Pot k odgovoru nam nakazuje prva objava balade leta 1830. Tedaj je avtor že s podnaslovom opozoril na Valvasorja kot snovni vir, Armidino ime v besedilu pa priteguje tudi Tassa,³ medtem ko sta v zvezi z imeni rek prav tako zanimiva še Vodnik⁴ in Hodina.⁵ PRETVORBA razuzdane Urške V ZAPELJIVKO z začasnim imenom Zalika pa pove, da avtorju ni šlo zgolj za upesnitev zanimive snovi, kajti ključno je pri tem še imenovanje Armide iz Osvobojenega Jeruzalema. Zlasti v štirinajstem spevu Tassove pesnitve namreč nastavi MODRIJ umetna ARMIDA vitezu Rinaldu tákole pogubno past:

*Il fiume gorgogliar fra tanto udio
con novo suono, e là con gli occhi corse,
e mover vide un'onda in mezzo al rio
che in se stessa si volse e si ritorse;
e quindi alquanto d'un crin biondo uscio,
e quindi di donzella un volto sorse,
e quindi il petto e le mammelle, e de la
sua forma infin dove vergogna cela.*

*Così dal palco di notturna scena
O NINFA O DEA, tarda sorgendo, appare.
Questa, benché non sia vera SIRENA
ma sia magica larva, una ben pare
di quelle che già presso a la tirrena
piaggia abità l'insidioso mare;
né men ch'in viso bella, in suono è dolce,
e così canta, e 'l cielo e l'aure molce...*

Zalikino primerjanje z Armido vključuje tako tudi namig na pogubno nimfo. In namig ni brez podlage, ker je Prešeren ravno spomladi 1826 iz Šafárikove Zgodovine slovanskega jezika in književnosti v vseh narečjih lahko že zvedel,⁶ da se nimfi ali najadi po slovansko⁷ reče tudi RUSALKA. Prav v to smer namreč kaže spreminjanje Zalikinega imena od krajše oblike Zalka do daljše oblike ROZALKA v prvi polovici Prešernove balade:

¹ F. Kidrič: Prešernov album, Ljubljana 1980, s. 290.

² A. Slodnjak: Prešernovo življenje, Ljubljana 1968, s. 25.

³ B. Paternu: France Prešeren in njegovo pesniško delo 1, Ljubljana 1976, s. 78.

⁴ V. Nartnik: Ob prvem prevodu Slova o polku Igořevě v slovenščino v: Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Ljubljana 1982, s. 263.

⁵ Slovo o polku Igořev. Sostavitel' A. E. Tarxov, Moskva 1981, s. 194.

⁶ P. J. Šafárik: Dejiny slovanského jazyka a literatury všetkých nářečí, Bratislava 1963, s. 19.

⁷ P. J. Schaffarik: Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten, Ofen 1826, s. 12.

*Al ker se ozira, plesavca si zbira,
Zagleda per mizi rumeni junaka.
Encga pod soncam mu ni korenjaka.
Z njim rajati voši si deklica vsaka –
ROZALKA ga zala omrežit želi,
Zaljubljeno v njega obrača oči.*

*To videt mladenič se Zalki perbliža:
»Bi hotla li z mano plesati?« ji pravi;
»Uzame imé tam kjer Donava Savi,
Od tvoje lepote zaslišal sem davi,
ROZALKA že zala pred tabo sem zdaj,
ROZALKA prezala perpravljen na raj«.*

In daljša oblika bi tako govorila, da je Prešeren napisal Povodnega moža spomladi 1826. K temu pa velja navesti še nadaljnji možni odmev Rozalkinega imena v romanci Turjaška Rozamunda. Ime ROZAMUNDA se v prvi objavi leta 1832⁸ še ni protistavljalo imenu LEJLA, začasna zveza RADOLŠKA ROŽA pa se je skoz pesem Dekletam iz leta 1827⁹ aliterirala podobno kakor zveza ZALA ROZALKA. Vendar je od Dolenčeve Rozalke do Turjaške Rozamunde daljša pot, ki vodi tudi mimo dveh Vodnikovih basni. Prva je basen Sraka ino mlade, ki s svojim začetkom takole predhaja Prešernovi romanci Hčere svet, objavljeni leta 1831:

*Sraka mlade je svarila:
»Vse preblizo hiš grestè,
Vas bo nagla smert pobila,
Niste dovolj pametne«.*

*Ljubice pod okno dragi
Pride marskatero noč,
Na pogovor k lepi dvici,
Dokler se napači zor.*

Predhajanje BASNI ROMANCI se kaže najprej v tem, da MLADIM v prvih ustrezno HČI v drugi, glede na metrično pokrivanje obeh pesmi pa tudi razlike v stiku niso tolikšne: pri basni se prepletata ženska in moška rima (*svarila – grestè – pobila – pametne*), medtem ko se romanca naposled zameji na moško asonanco sodih vrstic (*nóč – zór*).¹⁰ Korak naprej pa je že večje razhajanje med začetkom basni Kos in brezen in Prešernovo romanco Učenc, objavljeno leta 1832:

*KOS prepeva, gnezdo znaša,
Brezen lep iz mlaja gre,
Nasmehljaje kosa praša:
»Póješ tako zgodaj že?«*

*Klél UČENC filozofije
Pust na pepelnično jutro,
Te besede je govoril
V jezi svoji tisto uro . . .*

Hkrati s protistavo KOSA, ki poje, UČENCU, ki kolne, se tokrat pesmi nekoliko bolj razhajata tudi zavoljo nove zamejitve romance na žensko asonanco sodih vrstic (*jutro – uro*).¹¹ Ženska asonanca je v zvezi z lepo Reziko *nemškuto*, ki tu prav lahko združuje zalo Rozalko z Marijo *nemškuto*.¹² Na Rozalko je Prešerna spet opomnila druga izdaja Puškinove pravlјice Ruslan in Ljudmila iz leta 1828, kajti v to izdajo je bil vnesen Uvod,¹³ ki se na njegov začetek okvirno veže Prešernova romanca Turjaška Rozamunda takole:

⁸ Kranjska čbelica III, Ljubljana 1832, s. 14.

⁹ Glej op. 2, s. 37.

¹⁰ Glej op. 3, s. 85.

¹¹ F. Kidrič: Prešeren 1800 – 1838, Ljubljana 1938, s. CLXXV.

¹² Glej op. 2, s. 40.

¹³ A. S. Puškin: Poëmy, Moskva 1982, s. 5 in 28.

U lukomořja DUB zelenyj;
 Zlataja cep' na dube tom:
 I dnem i noč'ju KOT UČENYJ
 Vse xodit po cepi krugóm;
 Idet napravo – pesn' zavodit,
 Nalevo – skazku govorit.
 Tam čudesa: tam lešij brodit,
 RUSALKA na vetvjax sidit . . .

HRAST stoji v Turjaškem dvori,
 Verh vzdiguje svoj v oblake,
 (—v—v—v—v—v)
 (—v—v—v—v—v)
 (—v—v—v—v—v)
 (—v—v—v—v—v)
 ROZAMUNDA, roža déklic,
 Čast dežele je domače . . .

Katalektične razlike so zdaj v osnovi razložljive že z razhajanjem med drugo basnijo in drugo romanco, saj je Vodnikova basen od Puškinove pravljice krajša le za šibke začetne zloge.¹⁴ (Mimogrede velja pri tem opozoriti še na protistavo pojočega KOSA ne le kolno-čemu UČENCU, ampak tudi pojočemu in pravečemu UČENEMU MAČKU; dodatna protistava namreč pomeni, da se Vodnikov kos ženi sam, medtem ko Puškinov maček le opeva Ruslanovo ženitev.) Katalektične razlike med drugo basnijo in drugo romanco pa so sicer soočljive še z razhajanjem med Puškinovo pravljico ter predelano ljudsko pesmijo Svarjenje, ki je ravno nasprotno razhajanju med Puškinovo pravljico in tretjo romanco. Jamska ljudska pesem se skratka protistavlja trohejski tretji romanci takole:

Stoji, stoji tam LIPICA,
 Pod lipo hladna senčica,
 Pod lipo miza kamnata,
 Na štiri vogle rezana.
 Stolóv dvanajst okrog stoji,
 Na njih sedé fantje mladi.
 Vsak ima svojo kupico,
 Vsak ima svojo LJUBICO . . .

HRAST stoji v Turjaškem dvori,
 Verh vzdiguje svoj v oblake,
 V senci per kamniti mizi
 Zbor sedi gospode žlahtne,
 Star Turjačan spet gostuje
 Rozamundine snubače.
 ROZAMUNDA, roža déklic,
 Čast dežele je domače . . .

Hkrati z metričnim protistavljanjem ter razlikami v stiku je tu posebno opazna in važna še vnovična vzporednost okvirnih in ključnih izrazov za drevo¹⁵ in za dekle. Na ključni pomen izraznega para HRAST – ROZAMUNDA, ki se navezuje že na Puškinovo pravljico in očitno ne le nanjo, kaže nato še soočenje z izraznim parom ŽIVLJENJE – SMERT v sonetu Smert, objavljenem leta 1832. Iz tega soočenja je namreč mogoče izvajati tudi nadaljnja dva para ključnih izrazov v Prešernovih Sonetih nesreče, objavljenih leta 1833. Ta dva para sta VERBA – MILJONARKA in HRAST – SOVRAŽNA SREČA!

¹⁴ T. Pretnar: Metrične osnove verza Prešernovih balad in romanc, v: XIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj, Ljubljana 1978, s. 64.

¹⁵ K. Gantar: K »Turjaški Rozamundi«, JiS IV (1958/59), s. 200.

SLOVENISTIKA V LETU 1983

Bibliografski pregled

BIBLIOGRAFIJA

Sedej, Danijela: Gradivo za leksikon sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev. 6. del. – Otroki in knjiga 18 (1983), 89–101.

JEZIKOSLOVJE IN LITERARNA ZGODOVINA

Obdobje simbolizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (tipološka problematika ob jugoslovanskem in širšem evropskem kontekstu). Mednarodni simpozij v Ljubljani od 1. do 4. julija 1982. Uredil Franc Zadravec s sodelovanjem Franca Jakopina (jezik) in Franceta Bernika (književnost in kultura). Ljubljana, Filozofska fakulteta 1983. 2d (396, 428 str.) (Obdobja. 4)

Vsebuje mdr.: **K n j i ž e v n o s t**: Franc Zadravec, Nekatero posebnosti slovenskega simbolizma; Boris Paternu, Problem simbolizma v slovenski književnosti; France Bernik, Moderna in njeno mesto v slovenski literaturi; Manfred Jähnichen, Zur Frage des sozialen Engagements im Symbolismus; Matjaž Kmecl, Predimpressionizem in predsimbolizem v slovenski literaturi; Štefan Barbarič, Nazorske diferenciacije v slovenski književnosti konec stoletja; Maria Bobrownicka, Slovenska moderna in kategorije književnih tokov; Darko Dolinar, Razmerje med slovensko literaturo in literarno vedo v obdobju moderne; Josip Matešič, Slovenski simbolizem i književnost ruskega simbolizma; Joža Mahnič, Župančič in Verlaine; Andrej Capuder, Bergson in Župančič; Henry R. Cooper, Jr., Influence and affinity: Walt Whitman's Leaves of grass and the early poetry of Oton Župančič; Zdzisław Darasz, Ritem kot izraz svetovnega nazora: Župančič in Lesmian; Klaus D. Olof, Orientalische Elemente in der Dichtung des slowenischen Symbolismus; Gerhard Giesemann, Farben und Farbsymbole in der frühen Lyrik von Oton Župančič; Alenka Glazer, Simbolistične sestavine v Župančičevi zgodnji liriki; Rudolf Neuhäuser, Randbemerkungen zur frühen Dichtung Josip Murns; Maja Ryzova, Poety slovenskega moderna i tvorčestvo A. V. Kol'cova; Vlado Nartnik, Spremi deli besedila v Cankarjevem Hlapcu Jermeju; Jože Pogacnik, Problem 'afirmativne kulture' v Cankarjevem delu; Urszula Kowalska, Model književnosti in kulture v službi naroda pri Ivanu Cankarju in Stefanu Žeromskem; Peter Scherber, Thematische Rekurrenzen im Werk von Ivan Cankar; Julija Bejlajeva, Ivan Cankar v ruski kritiki na začetku 20. stoletja; Jiří Skalička, Bohuš Vybíral a slovinská moderna; Maria Dąbrowska-Partyka, Suvremeno čitanje Cankarove proze; István Lőkös, Simbolizem i socijalna angažiranost u stvaralaštvu Canka-

ra, Matoša i Endre Adyja; Pavle Blažek, Djela Ivana Cankara na sceni Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku (1907–1982); Martina Orožen, Oblikovno-pomenske preobrazbe ljudskih slovstvenih oblik v knjižni pravljici, legendi in pripovedki na prelomu stoletja; Miran Hladnik, Tipi slovenske trivialne proze na začetku tega stoletja; Alicja Pakulanka, Besedna in besedilnoorganizacijska komika v Cankarjevi kratki prozi; Evald Koren, Slovenski naturalizem in socialno vprašanje; Ivan Cesar, Na križišču realizma in simbolizma. Pripovedna tehnika v romanu Ivana Cankarja Hiša Marije Pomocnice; Aleksandra Stankowicz, Slovenske spodbude slovenske moderne. – Jezik : Breda Pogorelec, Slogovni razvoj v Cankarjevi prozi; Stane Suhadolnik, Beseda sonce v Cankarjevem delu; Tomaž Sajovic, Poskus skladajnsko-pomenskega določanja Cankarjevega slogovnega razvoja; Franc Jakopin, Pleteršnikov slovar in sočasno slovansko slovaropisje; Albinca Lipovec, O bohemizem v Pleteršnikovem slovarju; Barbara Oczkova, Lénardov »Rozwój historyczny gramatyki słoweńskiej«; Jože Toporišič, Ilesičevstvo; Tone Pretnar, »Prozno« in »verzno« in »verzno« in dialogu Cankarjevega Pohujšanja v dolini šentflorjanski.

Slawistentagung der Universitäten in Klagenfurt und Laibach = Slavistično srečanje univerz v Celovcu in Ljubljani, 3., 1983, Celovec: Resümee. Klagenfurt, Universität für Bildungswissenschaften 1983. 50 str.

Vsebuje mdr.: France Bernik, Raziskave s področja literarnih znanosti v Slovenski akademiji znanosti in umetnosti; Janez Dular, Kompleksna (dvojna in trojna) rekcija v desni valenci slovenskega glagola; Jože Koruza, Programski utemeljenost književne dejavnosti slovenskih protestantov; Gerhard Newekowsky, Trubars Katechismus von 1550: Eine Konkordanz; Klaus Detlef Olof, Die didaktische Konzeption der Fibeln Trubars; Martina Orožen, Gramatična in leksikalna preobrazba Dalmatinovega knjižnega jezika ob Japljevem prevodu Biblije (1584 – 1784 – 1808); Boris Paternu, Raziskave s področja literarnih znanosti na filozofski fakulteti v Ljubljani; Breda Pogorelec, Novi pogledi na slovenski knjižni jezik 16. stoletja; Jože Rajhman, Stalna podoba Trubarjevih pisem; Janez Rotar, Delo slovenskih protestantov za hrvaško protestantsko knjigo; Anton Schellander, K vprašanju slovenskega pogovornega jezika na Koroškem; Primož Simoniti, K vprašanju razmerja med humanizmom in reformacijo; Jože Toporišič, Gutsmanova slovnica; Pavle Zabltnik, Koroški slovenski bukovnik Andrej Schuster Drabosnjak.

Slovenen i evropski reformaciji 16. stoletja = Die Slovenen in der europäischen Reformation des 16. Jahrhunderts. Simpozijski sinopsis. Lj., Fil. fakulteta 1983. 48 str.

Vsebuje mdr.: Anton Janko, Izposojenke iz nemščine za zaznamovanje pojmovnega sklopa krščanskih etičnih vrtilin i človeških pregreh v Trubarjevi Cerkovni ordnini; Jože Koruza, Značilnosti Trubarjeve verzifikacije; Martina Orožen, Vprašanje sintaktične interference v prevodu Dalmatinove Biblije 1584; Breda Pogorelec, Trubarjev jezikovni nazor in praksa; Siegfried Raeder, Trubars Lehre von der Sakramenten; Jože Rajhman, Razvoj Trubarjeve teološke misli 1557–1575; Janez Rotar, Doneski Primoža Trubarja h glagolskim in cirilskim tiskom v Urahu; Primož Simoniti, Martin Crusius in njegovi stiki s slovenskimi protestanti.

Antončič, Emica: Nekaj besed o jezikovni podobi naše uprizoritve Partljičeve žalostne komedije o agrarnem. – Gled. list SNG Maribor drama 37 (1982/83), št. 6, 92–93.

Basaj, Mięczysław: »Patriotische Phantasien eines Slaven«. – Studia z filologii polskiej i słowiańskiej (Warszawa) 21 (1983), 281–289.

○ Kopitarjevih pogledih na slovanski alfabet in ortografijo.

Blumauer, Eva: Načelno razmišljanje o pogovornem jeziku v filmu. – Ekran 20 (1983), št. 1/2, 8–11.

Bolje – lepše – pravilneje. – Gozdarski vestnik 41 (1983), 6, 91, 117, 192, 210, 284, 397.

Brezigar, Bojan: Slovenščina na sodiščih. – Jadranski koledar 1983, 136–141.

V Trstu.

Dekleva, Janez: Gruča – gručenje. – Strojniški vestnik 29 (1983), 243.

Dolenc, Anton: Človeško telo – samolepljiva slikanica – kritični prikaz. – Zdravstveni vestnik 52 (1983), 133–134.

○ prevodu J. Modra. – Odgovor J. Modra na str. 248.

Dolenc, Jože: Meseci in njihova imena. – Prešernov koledar 1983, 186–194.

Dolgan, Milan: Spoznavanje jezika. Lj., Samoza-ložba 1983. 269 str.

Dular, Janez: Slogovne razsežnosti glagolske ve-zave v slovenščini. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 19 (1983), 187–207.

Faganel, Jože: Kako do globljih spoznanj o jeziku v slovenskem filmu. – Ekran 20 (1983), št. 1/2, 11.

Glasbeni terminološki slovar. Glasbila in izvajalci. Poskusni snopič. Sestavila red. komisija: Ivan Klemenčič, Zmaga Kumer, Jože Sivec. Lj., SAZU ZRC 1983. 73 str.

Hamp, Eric P.: Srbohrvaško čęsta, slovensko čęsta. – SR 31 (1983), 60–61.

Hornung, Maria: Deutsch-slowenische Interferenzerscheinungen bei der Ausbildung der Gottscheer Familiennamen. – Beiträge zur Namenforschung (Heidelberg) NF 18 (1983), 36–49.

Horvat, Sonja: Dileme ob zajetju in obdelavi slovenskega narečnega leksikalnega gradiva. – JiS 28 (1982/83), 123–127.

Jakopin, Franc: Morje in imena. – Obzornik 1983, 895–897.

– Nekaj jezikovnih zanimivosti. – Obzornik 1983, 374–380.

Jezik na odru, jezik v filmu. Lj., MGL 1983. 343 str. (Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega. 92)

Vsebina: Pogledi na odrski jezik. Matjaž Kmecl, Otvoritveni nagovor. Referati: Nada Šumi, Vsebinska zasnova simpozija; Janko Moder, Prevajalska in lektorska poetika; Đorđe Kostić, Jezik – pesni, govorni in odrski; Jernej Novak, Marginalije k neki slikoviti metafori; Anton Trstenjak, Živa govornica – izraz osebnosti; Ana Mlakar, Z govorno tehniko do odrskega jezika; Jože Faganel, Oblikovanje govora študentov dramske igre na ljubljanski AGRFT; Kristijan Muck, Nekaj misli o notranjosti govora, nekaj pogledov; Branivoj Đorđević, Kultura govora – kultura mišljenja na sceni i van scene; Breda Pogorelec, Dileme slovenskega odrskega jezika; Polde Bibič, Povsem osebna razmišljanja o vlogi osebnosti pri igralčevem govorjenju; Andrej Kurent, Teorija Branka Gavelle o problemih govorjenja na odru; Rastko Močnik: Kako bi sociološko lahko začeli razmišljati o odrskem jeziku; Lado Kralj, Kaj je odrski jezik?; Franc Jerman, Marginalije ob gledališki kritiki; Razprava. – Jezik v slovenskih filmih 82. Nada Šumi, Cilji okrogle mize o jeziku letošnje filmske proizvodnje; Eva Blumauer, Načelno razmišljanje o pogovornem jeziku v filmu; Jože Faganel, Kako do globljih spoznanj o jeziku v slovenskem filmu; Majda Križaj, Jezikovni koncept v čif »Razseljena oseba«; Janko Moder, Jezikovno vodstvo pri Pustoti; Katja Podbevšek, Filmski govor in film Učna leta izumitelja Polža; Jože Toporišič, O lektorstvu pri filmu; Erika Kržišnik, Jezik v Razseljeni osebi in Pustoti; Metka Čuk, Jezik Desetega brata, Pustote in Boja na požiralniku; Velemir Ğjurin, Medzvrstno (ne) omahovanje v Razseljeni osebi in Učnih letih izumitelja Polža; Ana Mlakar, Govor v Učnih letih izumitelja Polža, Desetem bratu, Pustoti in Razseljeni osebi; Janez Dular, Jezik Destega brata; Viktor Konjar, Ena izmed bolečin našega filmskega gledanja: slovenski filmski podnapisi; Povzetek razprave.

Jurančič, Janko: Ugrajdivanje slovenačkoga književnog jezika u kulturno zajedništvo sa srpskohrvatskim književnim jezikom, naročito u doba romantizma. – Naučni sastanak slavista u Vukove dane 1982, Referati i saopštenja 12/2. Beograd 1983, 5–11.

Kališnik, Miroslav: Delo na slovenskem splošnem medicinskem terminološkem slovarju. – Zdravstveni vestnik 52 (1983), 503–506.

Korošec, Tomo: En zgled za funkcijskozvrstno razslojenost v slovenskem jeziku. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 19 (1983), 177–186.

Kraut, Bojan: Čudovita definicija entropije. – Strojniški vestnik 29 (1983), 176.

– Še o definiciji entropije. – Prav tam, 243.

– O delu tehniške sekcije terminološke komisije pri SAZU. – Prav tam, 28.

– Pisava merskih enot – fonetično ali etimološko. – Gozdarski vestnik 41 (1983), 271–274.

– Pisava strokovnih izpeljank iz lastnih imen – fonetično ali etimološko. – Prav tam, 334–335.

– Poimenovanje premerov navojev vijakov in matic. – Strojniški vestnik 29 (1983), 123.

- Lencek, Rado L.: From language interference to the influence of area in dialect geography. – American contributions to the Ninth International Congress of Slavists. Kiev, September 1983. Vol. I. Linguistics. Columbus, Oh., Slavica 1983, 185–191.
- Zgledi predvsem z zahodne slovenske jezikovne meje.
- From the correspondence between Stanislav Škrabec and Jan Baudouin de Courtenay. – Slovene studies 5 (1983), 165–188.
- Obj. 15 Škrabčevih pisem.
- Majdič, Viktor: Na rob Načrtu pravil za novi slovenski pravopis. – JiS 28 (1982/83), 190–200.
- Mahnich, Mirko: Jezik se zamisli v zvok. – Glasnik SM 7 (1983), 14–27.
- Gledanje naših kulturnih delavcev na govorno slovenščino, od začetka do danes.
- Merkù, Pavle: Bazovica. – Mladika 27 (1983), 71.
- Jezik. – V: P. Merkù, Poslušam. Trst, ZTT 1983, 77–122. (Eseji. 6)
- Križ. – Mladika 27 (1983), 116.
- Lakotiče. – Prav tam, 135.
- Mačkolje? – Prav tam, 95.
- Maver, Nemeč in še kaj. – Srečanja 7 (1983), 426.
- Opčine. – Mladika 27 (1983), 31.
- Prehod -t> -u v tržaški slovenščini. – SR 31 (1983), 260–262.
- Repen. – Mladika 27 (1983), 53–54.
- Tipološka analiza antroponimov v Trstu v XIV. stoletju. – Srečanja 7 (1983), 46–48.
- Trebče. – Mladika 27 (1983), 16–17.
- Vejna. – Mladika 27 (1983), 150–151.
- Micklesen, Lew R.: The circumflex accent: a confrontation of accentological classes as documented in Slovene. – Slovene studies 5 (1983), 104–118.
- Mrakar, France: Terminologija s področja električnih relejev. – Elektrotehniški vestnik 50 (1983), 253–256.
- Moder, Janko: Materinščina. – Rodna gruda 30 (1983), št. 1–9, 12.
- Neweklowky, Gerhard: Pogostnost gramatičnih kategorij v slovenskih časopisnih besedilih. – JiS 29 (1983/84), 50–62.
- Novak, Vilko: Kaj se dogaja v Porabju? – Stopinje 1983, 29–34.
- O položaju slovenščine.
- Orožen, Martina: Dialektalna in leksikalna interferenca v zgodovinskem razvoju slovenskega knjižnega jezika. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 19 (1983), 153–175.
- Sinonimička funkcija leksičkih srbokroatizama u slovenačkom književnom jeziku 19. veka. – Naučni sastanak slavista v Vukove dane 1982. Referati i saopštenja knj. 12/1. Bgd. 1983, 73–84.
- Paternost, Jože: Interdisciplinarni prikaz družbenega pomena jezika v slovenskih časopisnih osmrtnicah na dveh kontinentih. – SR 31 (1983), 187–205.
- Problems in language contact and the social meaning of language among American Slovenes. – Slovene studies (New York) 5 (1983), 207–218.
- Paulin, Andrej: O metalurškem strokovnem izrazoslovju – predlog za slovenski metalurški slovar. Nadaljevanje XXI–XXII, črke Sk -T, str. 329–370. – Rudarsko-metalurški zbornik 30 (1983), št. 1–3, priloga.
- Petaras, Robert: Il dialetto sloveno di Kolonkavec (presso Trieste). Contributi alla conoscenza degli Sloveni in Italia. Trieste, Mladika 1983. 87 str.
- Petrov-Slodnjak, Maria: Zu einigen deutschen und ungarischen Elementen in den ostslawischen Mundarten. – Die slawischen Sprachen (Salzburg) 5 (1983), 79–107.
- Pirnat, Marta: Stilna analiza besedila s stališča upovedovalnih določitev. – SR 31 (1983), 9–35, 153–174.
- Šeligo, Triptih Agate Schwarzkobler.
- Pogorelec, Breda: Razvoj slovenske slovnične zavesti od 16. do 19. stoletja. Teze. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 19 (1983), 89–94.
- Stilno predhodništvo v Tavčarjevih delih. – JiS 28 (1982/83), 285–292.
- Potrč, Ivan: »Krepka primera – dala bi zanjo cekin«. – Prešernov koledar 1983, 39–40.
- O kulturi jezika.
- Priestly, Tom M. S.: Attitudes to language among German/Slav bilinguals in Southern Austria. – Roots and realities among Eastern and Central Europeans. Edmonton, Alberta, 1983, 83–98.
- Nasalization in the Slovene dialect of Sele Fara, Carinthia. – Wiener slawistischer Almanach 12 (1983), 277–291.

– Slovene and German in contact: some lexical analyses. – Canadian Slavonic papers (Ottawa) 25 (1983), No 1, 128–146.

Prosén, Marjan: Glas s srednje šole ali kdaj bo že konec z nerodno besedo. – Obzornik za matematiko in fiziko 30 (1983), 49.

O napačni rabi besede veličina za količino.

Robida, Andrej: Poimenovanje prirojenih srčnih hib. – Zdravstveni vestnik 52 (1983), 331–334.

Salnikov, Nikolaj: O kavzativu v slovenskem jeziku. – SR 31 (1983), 213–220.

Slovenščina = Slovene. A self-study course. Based on the course-book Povejmo slovensko, written by Ema Andoljšek, Ludvik Jevšenak and Tomo Korošec. Programmed and designed by Manja Škrubej. Lj., RTV 1983. 2 zv. (158, 144 str.) + 12 kaset + Tape exercises. Vocabulary index (32 str.)

Slovenščina v javnosti. Posvetovanje o jeziku. Portorož, 14. in 15. maja 1979. Gradivo in sporočila. Uredn. odbor: Breda Pogorelec (odgovorna urednica) [idr.]. Lj., Rep. konferenca SZDL – Slavistično društvo Slovenije 1983. 223 str.

Vsebins: Mitja Ribičič, Uvodna beseda; Beno Zupančič, Uvodno poročilo; Breda Pogorelec, Uvodno poročilo. – Gradivo za posvet: Slovenski jezik v političnem življenju, v zakonodaji, upravi in sodstvu (B. Herman, S. Jogan, B. Pogorelec); Jezik v vzgoji in izobraževanju (B. Pogorelec, O. Gnamuš); Položaj slovenskega jezika v šoli pri Slovencih v Italiji (M. Ivašič); Jezik v gospodarstvu (E. Kržišnik, M. Smolič, M. Utroša, B. Pogorelec); Jezik v turizmu (B. Pogorelec, V. Sršen); Terminologija na Slovenskem (F. Adamič [idr.]); Poročilo delovne skupine Slovenščina v množičnih občilih (J. Dular, S. Fras); Slovenščina v strokovnih in književnih prevodih (K. Gantar [idr.]); Slovenski jezik v vojaškem življenju in družbeni samozaščiti; Slovenščina v javnem življenju Slovencev v Italiji (Ž. Gruđen); Slovenščina v javni rabi v življenju koroških Slovencev v Avstriji (K. Domej); Slovenščina v Porabju na Madžarskem (P. Kuhar); Slovenski knjižni jezik, zgodovina slovenskega knjižnega jezika in stilistika (prirenila B. Pogorelec). – Razprava 14. in 15. maja v Portorožu. – Sporočila posvetovanja o slovenščini v javnosti. – Dokumenti.

Smolej, Viktor: Slovensko-slovaški slovar. Lj., DZS 1983. 610 str.

Stiplovšek, Tine: Korenine slovenskih imen. – Slovenski koledar 1983, 52–54.

Šiftar, Vanek: Nekaj besed k topografiji vasi v Prekmurju. – Dialogi 19 (1983), št. 6, 47–48.

Šumi, Nada: Cilji okrogle mize o jeziku letošnje filmske proizvodnje. – Ekran 20 (1983), št. 1/2, 8.

– Čustvena vrednost narečne barve Partličeve drame. – Gled. list SNG drama 1983/84, predstava 1, 10.

Terminološka komisija pri Zvezi inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesarstva SR Slovenije: Slovenski izrazi za lesnoobdelovalne stroje in

pomožne stroje za lesarstvo po drugi izdaji »EUMABOIS« 1980. – Les 35 (1983), št. 7/8, 11/12, pril. (str. 3–10, 11–18).

Terminološki slovar likovne umetnosti. Poskusni snopič. Pripr. redakcijska komisija: Vera Baloh [idr.]. Lj., SAZU, ZRC 1983. 43 str.

Toporišič, Jože: Pohlinova slovnica. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 19 (1983), 95–128.

– Slovenski literarni jezik. – Formiranje slavjanskih literarnih jezikov: teoretiške probleme. Sbornik obzorov. Moskva, INION AN SSSR 1983, 230–252.

– Sporočanje. – Jis 28 (1982/83), 308–313.

Turk, Zdravko: Lubje – skorja – ličje. – Gozdarski vestnik 41 (1983), 431–434.

Isto v: Les 35 (1983), 289–290.

Vidan, L., P. Štular: Lista izbranih načinov varjenja, trtega in mehkega spajkanja. Izrazi in definicije. – Varilna tehnika 32 (1983), 44–45.

Vidovič-Muha, Ada: Zgodovina obravnavanja zloženek v slovenskem knjižnem jeziku. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 19 (1983), 129–151.

Vodnik, France: Ali nam skrb za jezik in narodna zavest res nista več potrebni? – NRazgl 32 (1983), 326–327.

Yamasaki, Hiroshi, Kazuo Tanaka: Pogovorimo se v japonsčini in slovenščini. Tokio, Daigakušorni. 1983. XIV, 151 str.

Zdovc, Pavel: Ko Zila noj Drava nazaj potačē. Nekaj o imenih naših pokrajin na Koroškem. – Koroško mladje 1983, št. 50, 73–83.

Zorko-Leb, Zinka: Govor Kaple na Kozjaku. – Radlje skozi čas. Radlje 1983, 119–122.

– Koroški govori od Ribnice do Primoža na Pohorju. – Prav tam, 114–118.

– Oplotniški govor. – Zbornik občine Slovenska Bistrica 1 (1983), 293–301.

LITERARNA ZGODOVINA

Barbarič, Štefan: Murko in Kombol. Dva pristopa k proučevanju reformacije in protireformacije. – Jis 28 (1982/83), 129–135.

– Turgenjev in slovenska varianta »poetičnega realizma«. – SR 31 (1983), 77–87.

– Turgenjev in slovenski realizem. V Lj., SM 1983. 201 str. (Razprave in eseji. 27)

– Veze Maticice slovenačke s Maticom srpskom i drugim maticama. (U prvim godinama njene delatnosti.) – Kulturno-politički pokreti naroda habsburške monarhije u XIX. veku. Zbornik radova. Novi Sad 1983, 203–210.

Barbarič-Novak, Nada: Pogledi na slovensko literaturo v razpravah Maje I. Ryžove. – SR 31 (1983), 56–60.

Bartol, Vladimir: Literarni zapiski 1958–1961. – Dialogi 19 (1983), št. 1, 43–56.

Benhart, František: Bralnica '82. – Sodobnost 31 (1983), 302–316.

O novih slovenskih (in čeških) knjigah.

Bernik, France: Recepcija simbolizma v slovenski književnosti. – Gesta (Varaždin) 5 (1983), br. 17/19, 77–79.

Blatnik, Andrej: Pisci prihajajo in odhajajo, literatura pa o(b)staja. Ob »mladi« slovenski literaturi. – Problemi 21 (1983), št. 6/8, 53–57.

Bohanec, Franček: Živa stvarnost. Maribor, Obzorja 1983. 492 str.

Str. 479–492: Franc Zadravec, Bohančevi literarni razgledi.

Brecelj, Marijan: Literarno ustvarjanje. – Slovenci ob Soči, med Brdi in Jadranom. Celje, Moh. družba 1983, 225–241.

Cesar, Emil: Pregled slovenske poezije v obdobju narodnoosvobodilnega boja. – Sledovi revolucije v umetnosti za otroke in mladino. Lj., Part. knjiga 1983, 65–70.

– Slovenska književnost v kontekstu jugoslovanskih književnosti. (Antun Barac o slovenski književnosti.) – Sodobnost 31 (1983), 680–687.

Gedrih, Igor: Glas za muzej slovenske književnosti. – NRazgl 32 (1983), 361.

Glušič, Helga: Slovenska mladinska književnost med poučnostjo in igro. – Otrok in knjiga 18 (1983), 13–17.

– Sodobni slovenski roman v okviru jugoslovanske proze. – Gesta (Varaždin) 5 (1983), br. 17/19, 199–202.

– Sodobni slovenski zgodovinski roman. – Seminar slovenskega jezika, lit. in kulture 19 (1983), 78–88.

Goljevšček, Alenka: Figura dela v slovenskem ljudskem pripovedništvu. – Sodobnost 31 (1983), 1175–1179.

– Mit v slovenski ljudski pesmi. – Most 67/68 (1983), 170–195.

Vzpredno italijansko besedilo: Il mito nella canzone popolare slovena.

– Mitomanija v literaturi in ideologiji. – Nova revija 2 (1983), 1911–1920, 2136–2140.

Golob, Berta: Srce ustvarja, roka piše. – Srečanja z mladinskimi pisatelji. Lj., MK 1983. 330 str.

Grafenauer, Niko, Leopold Suhodolčan: Album slovenskih pisateljev. Lj., MK 1983. 68 str., pril.

Hlādnik, Miran: Pot slovenske zgodovinske pripovedne proze v 20. stoletje. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 19 (1983), 63–77.

Hribar, Tine: Sodobna slovenska poezija. – Nova revija 2 (1983), 1441–1454, 1679–1689, 1903–1910, 2141–2155.

Se nadaljuje.

Janež, Stanko: Ob jubileju marksistične literarne in publicistične revije »Književnost«. – Obzornik 1983, 134.

– Zapiski o rodni pokrajini. Poskus socialne in kulturne podobe Notranjske. – Obzornik 1983, 221–229, 287–292, 370–374, 448–461, 566–573, 631–638, 720–726, 790–797, 882–894.

Predvsem o lit. zgodovini. – Se nadaljuje.

Jembrih, Alojz: Dragutin Domjanič o slovenski liriki. Ob petdesetletnici pesnikove smrti. – NRazgl 32 (1983), 731–732.

Jevnikar, Martin: Zamejska in zdomska literatura. – Mladika 27 (1983), 17–18, 37–39, 58–59, 76–78, 96–97, 117–119, 138–139, 154–157.

Jurak, Mirko: Poetry written by Slovene immigrants in Australia: types of imagery from the old and the new country. – Australian papers. Lj., Fil. fakulteta 1983, 55–61.

Kermauner, Taras: Drama, gledališče in družba. Sociološka analiza literarnih ideologij v slovenski dramatici. V Lj., SM 1983. 284 str. (Razprave in eseji. 26)

– Mala odisejāda slovenskog intelektualca. Prijevod Nadežda Čačinović-Puhovski. Zagreb, Liber 1983. 176 str. (Razlog. 99)

– Teze o levici in desnici. – Nova revija 2 (1983), 1502–1505.

O sporu na književni levici.

– X + (–) 11 = ? Premišljevanje ob mlajši slovenski poeziji. – Nova revija 2 (1983), 1470–1489, 1690–1702.

Nadaljevanje ima podnaslov: Premišljevanje ob mlajši sodobni slovenski poeziji II.

Klopčič, Mile: Pričevanje o poeziji NOB. – Sledovi revolucije v umetnosti za otroke in mladino. Lj., Part. knjiga 1983, 60–65.

- Kmecl, Matjaž: Zgodnji slovenski zgodovinski roman. – Seminar slov. jezika, lit in kulture 19 (1983), 49–62.
- Kobe, Marjana: Fantastična pripoved. II. Fantastična pripoved v slovenski mladinski književnosti po II. svetovni vojni. – Otrok in knjiga 18 (1983), 5–12.
Se nadaljuje.
- Kocijan, Gregor: Kratka pripovedna proza od Trdine do Kersnika. Lj., DZS 1983. 315 str.
- Kos, Janko: K vprašanju zvrsti v slovenski pripovedni prozi. – Primerjalna književnost 6 (1983), št. 1, 1–16.
– Moderna misel in slovenska književnost. Lj., CZ 1983. 391 str.
- Pripombe k slovenskemu kulturnemu razvoju 1945–1980. – Sodobnost 31 (1983), 113–125, 253–271, 371–386, 479–496, 561–579, 988–1009.
- Kravos, Marko: Deset novih jader na literarnem morju. – Jadranski koledar 1983, 175–179.
Nove knjige slov. književnikov v ital. zamejstvu.
- Kumer, Zmaga: Pesemsko izročilo slovenjebistriškega območja. – Zbornik občine Slovenska Bistrica 1 (1983), 271–286.
- Kuzmič, Mihael: Slovenski prevodi Lutrovih del. – Znamenje 13 (1983), 374–380.
- Lipuš, Florjan: Na rob koroški literaturi. – NRazgl 32 (1983), 328–329.
- Matičeto, Milko: Dve vižici iz Bile v Reziji. – Trinkov koledar 1983, 123–127.
– »In principi je bila Basida.« Star obredni tekst, ki je uradno utihnil, poniknil v ustno izročilo in leta 1966 na Solbici spet priplaval na površje. – Prav tam, 116–123.
- Messner, Janko: O nekem položaju. (Misli za »okroglo mizo« o slovenski koroški literaturi v Cankarjevem domu 13. 12. 1982 – Österreichische Kulturtag in Ljubljana.) – Koroško mladje 1983, št. 49, 103–106.
- Moravec, Dušan: Fragmenti o Shakespeareu kod Slovenaca. – Forum (Zagreb) 22 (1983), knj. 45, 625–630.
- Nemec, Krešimir: Intelektualizacija hrvatske i slovenske proze u prvoj polovici 20. stoljeća. – Gesta (Varaždin) 5 (1983), br. 17/19, 127–131.
Isto v: Istra 21 (1983), br. 1/2, 106–116.
- The beginnings of modern Slovene literary scholarship. – Slovene studies (New York) 5 (1983), 189–206.
- Novak-Popov, Irena: Iz arhiva slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva. – Borec 35 (1983), 425–427.
Besedila pesmi na str. 428–456.
- »Okrogla miza« o planinski literaturi. – Planinski vestnik 83 (1983), 269–276.
Med sogovorniki tudi Matjaž Kmecl.
- Paternu, Boris: Odnosot na književnosti i istorijata kon tematikata od NOB. – Treta programa Radio Skopje 1983, br. 14/15, 283–290.
- Problem realizma in modernizma v povojni slovenski liriki (1945–1980). – SR 31 (1983), 89–106.
- Problem smrti v sodobni slovenski književnosti. – Samomor in Slovenci. Lj., SAZU 1983, 236–250.
- Peršak, Tone: On the exceptional upswing of dramatic writing in Slovenia. – Le livre slovène 21 (1983), No 1/2, 62–67.
- Zapiski o sodobni slovenski dramatik. – Sodobnost 31 (1983), 198–202, 316–321, 545–549, 674–680, 1148–1152.
- Petrič, Jerneja: Literature written by the Slovenes in Australia. – Australian papers. Lj., Fil. fakulteta 1983, 49–53.
- Pibernik, France: Čas romana. Pogovori s slovenskimi pisatelji. Lj., CZ 1983. 303 str.
- Pirjavec, Marija: Saggi sulla letteratura slovena del XVIII al XX secolo. Trieste, EST 1983. 106 str.
- Pogačnik, Jože: Slovenski konstruktivizem. – NRazgl 32 (1983), 488–490.
- Poniž, Denis: Nekaj misli o literarni znanosti na Slovenskem. – V: Poniž, D.: Znaki in poetike. Mb., Obzorja 1983, 115–128.
- Sodobna slovenska poezija – vizija in resničnost. – 2000 1983, št. 25/26, 52–58.
- Pričevanja, november 1983. Pisati svoj čas. Avtobiografski eseji. Urednik Franček Bohanec. Lj., Part. knjiga 1983. 349 str.
- Radović, Đuza: Slovenačke narodne pripovetke. – V: Radović, Đ.: Studije i ogledi. Titograd 1983, 239–246.
- Rajhman, Jože: Slovenski protestantizem ob koncu 19. stoletja v luči svetovnonazorskih trenj. – Znamenje 13 (1983), 366–373.
- Srečanje z Lutrom v slovenski reformaciji. – Znamenje 13 (1983), 272–277.

Rode, Matej: Jovan Jovanović Zmaj pri Sloven-
cih. – Otok in knjiga 18 (1983), 36–39.

– Prevodi otroških pesmi Jovana Jovanovića
Zmaja v slovenščino. – Prav tam, 40–42.

Bibliografija.

Rotar, Janez: Epigramatika klasicizma i roman-
tizma (iz građe za monografsku obradu epigra-
ma). – Naučni sastanak slavista u Vukove dane
1982. Referati i saopštenja knj. 12/2. Beograd
1983, 163–174.

Predvsem slovenska.

– Neke odrednice hrvatskoga i slovenskog pro-
svetiteljstva. – Lenije (Vinkovci) 2 (1983), br. 3,
35–39.

– Slovenski slovstveni muzej. – NRazgl 32
(1983), 464,457.

– Usmerenost slovenačke matice prema drugim
jugoslovenskim maticama. – Kulturno-politički
pokreti naroda habsburške monarhije u XIX
veku. Zbornik radova. Novi Sad 1983, 203–210.

Rupel, Dimitrij: Literatura kot utemeljiteljica slo-
venskega naroda. – Glasnik SM 7(1983), 40–50.

Skalička, Jiří: Po sledovih slovenske literature
na Moravskem. – SR 31 (1983), 71–76.

Smolik, Marijan: Naše versko življenje in slov-
stvo pred dvesto leti. – Bogoslovni vestnik 43
(1983), 357–371.

Stanonik, Marija: Inverzija Matjaževega mita v
himniko Josipu Brozu-Titu. – Borec 35 (1983),
143–146.

– Slovensko narodnoosvobodilno pesništvo kot
etnološki problem. – Borec 35 (1983), 691–694.

– Svetloba pesmi med narodnoosvobodilnim bo-
jem. – Borec 35 (1983), 138–142.

Str. 494–495: Pojasnilo k pojasnilu. (Odgovor D. Mevlji, str.
493–494.)

Strehovec, Janez: Še aktualna ali že postarana
poezija? Ob petdeseti obletnici pesniške antolo-
gije Sodobna slovenska lirika. – NRazgl 32
(1983), 230–231.

Śalamun-Biedrzycka, Katarina: O specyfice dzi-
siejszej słowenskiej świadomości narodowej.
Próba wy tłumaczenia jej genezy. – W cudzych
oczach. Z problematyki świadomości narodowej
we współczesnych literaturach zachodnio- i po-
łudniowosłowiańskich. Wrocław 1983, 199–236.

Šimenc, Stanko: Slovensko slovstvo v filmu. Lj.,
MGL 1983. 285 str. (Knjižnica MGL. 91)

Šmitek, Zmago: Neevropski motivi in vplivi v
slovenskem ljudskem izročilu. – Primerjalna
književnost 6 (1983), št. 2, 31–44.

Švajncer, Janez: Položaj in problemi avtorjev
mladinske književnosti. – NRazgl 32 (1983), 621.

Vasič, Marjeta: O eksistencializmu na Sloven-
skem. – Sodobnost 31 (1983), 824–836.

Vidmar, Josip: Mrtvaški ples. Lj., DZS 1983. 132
str.

Vodnik, France: Dialektika in metafizika sloven-
stva. Celje, Mohorjeva družba 1983. 239 str.

Str. 225–230: J. Mahnič, Osebnost in delo Franceta Vodnika.

– Misli in presoje. Lj., SM 1983. 188 str.

Str. 173–177: J. Mahnič, O avtorju in knjigi.

Vurnik, France: Meje izvirne dramatike. Margi-
narije ob začetku letošnje gledališke sezone. –
Sodobnost 31 (1983), 84–88.

– Tematska dinamika novih slovenskih dram-
skih besedil. Od »socialističnega kulaka« do
»moralno političnih kvalifikacij« in od moralite-
te do farsične parabole. – Sodobnost 31 (1983),
688–693.

Zdravec, Franc: Kontakte zwischen dem slowe-
nischen und deutschen Expressionismus. – Zeit-
schrift für Slawistik (Berlin) 28 (1983), 547–554.

– »Socialistični realizem« – zares že leta 1897? –
SR 31 (1983), 145–151.

Termin uporabljen v članku E. Lampeta Lepslovje fin de siècle,
Kat. obzornik 1897.

Zlobec, Ciril: Jubilej revije Sodobnost. Trideset
let vztrajanja na okopih. Pogovor s Cirilom Zlob-
cem, glavnim in odgovornim urednikom. Pogo-
varjal se je Viktor Konjar. – Prosvetni delavec 34
(1983), št. 10, 7.

Žirovnica. Po poteh kulturne dediščine. Žirovni-
ca, Šolsko kulturno društvo »Prešernov rod«
[1983]. 15 str.

ADAMIČ LOUIS

Bajec, Jože: Louis Adamič in slovensko »kultur-
no zlato«. – Mohorjev koledar 1983, 132–133.

Šenk, Mila: Stella in Louis Adamič v Rogaški
Slatini 1932. – Slovenski koledar 1983, 137–141.

AŠKERC ANTON

Radović, Duža: Anton Aškerc. – V: Radović, Đ.:
Studije i ogledi. Titograd 1983, 165–190.

Rode, Matej: O nastanku Aškerčevih Rapsodij
bolgarskega goslarja. – JiS 28 (1982/83), 293–296.

Smolej, Viktor: Volk in godec v Aškerčevi Godčevi baladi. – JiS 28 (1982/83), 297.

Glej tudi pri Cankar, Ivan!

AVSENAK MIRKO

Mahnič, Joža: Mirku Avsenaku za slovo. (Govor ob grobu 10. 2. 1983.) – Znamenje 13 (1983), 143–144.

BALANTIČ FRANCE

Grafenauer, Niko: Dom in smrt. – Nova revija 2 (1983), 1421–1435.

BERNIK JANEZ

Grafenauer, Niko: Esej o belem in črnem. – Nova revija 2 (1983), 1708–1709.

O pesmi Črnóga.

BEVK FRANCE

Brecelj, Marijan: Bevk in dominsvetovski krog. – Znamenje 13 (1983), 49–56.

Konec članka iz prejšnjega letnika; vsebuje pisma Josipa Debevca in Tineta Debeljaka.

– Še droben prispevek k nastanku Bevkovega »Kaplana Martina Čedermaca«. – Trinkov kole-dar 1983, 95–102.

Glušič, Helga: Socialna komponenta v mladinski pripovedi Franceta Bevka. – Sledovi revolucije v umetnosti za otroke in mladino. Lj., Part. knjiga 1983, 110–112.

Plenum kulturnih delavcev Osvobodilne fronte. Sklic, 8., 1980, Nova gorica: France Bevk borec in pisatelj. Nova Gorica, Plenum kult. delavcev OF 1983. 165 str.

Vsebina: I. Josip Vidmar, Spomini na pisatelja Franceta Bevka; Mitja Ribičič, France Bevk – frontovec; Joža Vilfan, France Bevk – družbeni delavec; Boris Race, Bevk in njegovo ljudstvo; France Vreg, France Bevk – politični voditelj in publicist; Tomaž Pavšič, France Bevk in Cerkljanska. – II. Franc Zadravec, Bevkov umetnostni nazor; Ciril Zlobec, Razmišljanje o Bevku ali o moči literature; Helga Glušič, Razvoj Bevkovega pripovedništva; Ivan Potrč, Od literature do pisateljstva in do ljudskega pripovednika; Branko Marušič, O tolimskih kmečkih puntih in o zgodovinski v Bevkovem delu; Janez Dolenc, Folklorne prvine v delih Franceta Bevka; France Bernik, Bevkova proza na temo narodnoosvobodilnega boja; Jože Šifrer, Nekateri motivi v Bevkovih mladinskih povestih; Denis Poniž, »Žerjavi« Franceta Bevka in socialna razsežnost mita o Lepi Vidi; Franček Bohanec, Franceta Bevka »Ljudje pod Osojnikom«; Matej Rode, France Bevk kot prevajalec; Venceslava Leskovec-Jordanova, Bevk in bolgarska literatura, moji stiki s pisateljem in njegovi prevodi v bolgarščino. – III. Jože A. Hočevar, Bevkov zadnji tekst; Kristina Brenkova, Ob zadnjem rokopisu Franceta Bevka; Črtomir Kolenc, France Bevk – predsednik založniškega sveta založbe Lipa; Miro Kocijan, Revija Primorska srečanja v luči Bevkovih napotkov. – IV. Vasja Ocvirk, Moja pošta s Francetom Bevkom v partizanih; Bogomil Gerlanc, Moja srečanja s Francetom Bevkom; France Brenk, Kota 2000; Črtomir Sinkovec, Obisk pri pisatelju Bevku; Tone Pavček, Bevkovi literarni nastopi; Andrej Pagon-Ogarev, Srečanje s pisateljem Francetom Bevkom in njegovimi knjigami; Kristijan Bavdaž, Nekaj spominov na pisatelja Franceta Bevka; Tone Rutar, Drobni spomini na pisatelja Franceta Bevka; Kristina Brenkova, Matajur 1980.

BLEIWEIS JANEZ

Bleiweisov zbornik. Urednika Janez Batis in Peter Vodopivec. Lj., SM 1983. 297 str. (Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike. 7)

Vsebuje mdr.: Vasilij Melik, Bleiweisova vloga v slovenski politiki; Franc Rozman, Bleiweisove Novice in delavsko vprašanje; Bojan Stih, Bleiweis 1982 ali Heretični kenotaf nekemu idejno-zgodovinskemu vrednotenju; Martina Orožen, Pogledi Bleiweisovega kroga na slovenski knjižni jezik; Dušan Moravec, Bleiweis in slovensko gledališče; Velemir Gjurin, Bleiweisov poljudnostrokovni jezik; Štefan Barbarič, Zasnove Bleiweisovega narodnokulturnega delovanja; Milan Dolenc, Bibliografija del dr. Janeza Bleiweisa.

Smolej, Viktor: Prva slovaška tiskana knjiga. (Še en prispevek k podobi Janeza Bleiweisa.) – Glasnik SM 7 (1983), 127–128.

BOR MATEJ

Paternu, Boris: Matej Bor. Sedemdesetletnica. – NRazgl 32 (1983), 228.

Rotar, Janez: Tri pesmi – tri stopnje identifikacije. Mile Klopčič: Kurirček Andrejc. Vinko Košak: Poslednje pismo. Matej Bor: Srečanje. – Sledovi revolucije v umetnosti za otroke in mladino. Lj., Part. knjiga 1983, 85–88.

BORŠNIK MARJA

Barbarič, Štefan: Društvenoorganizacijsko slavistično delo Marje Boršnikove. – JiS 28 (1982/83), 213–215.

Glušič, Helga: Podoba Marje Boršnik. – JiS 28 (1982/83), 210–212.

Jamar-Legat, Jeja: Srečanja. – JiS 28 (1982/83), 322–323.

Jurančič, Janko: Marja Boršnik (1906–1982). – Letopis SAZU 33 (1982). Lj. 1983, 97.

Kranjec, Marko, Alenka Logar-Pleško, Anka Sollner-Perdih: Bibliografija dr. Marje Boršnikove. – JiS 28 (1982/83), 221–244.

Glej Dopolnilo k bibliografiji dr. Marje Boršnikove. JiS 29 (1983/84), 102.

Munda, Jože: Bibliografsko delo Marje Boršnikove. – JiS 28 (1982/83), 216–220.

Paternu, Boris: Profesorici Marji Boršnikovi v slovo. – Vestnik UEK 12 (1982/83), 112–114.

Smolej, Avgusta: Manj znana Marjina podoba. – JiS 28 (1982/83), 323–325.

Topolovec, Milena: Nekaj utrinkov o dr. Marji Boršnikovi. – JiS 28 (1982/83), 326–327.

CANKAR IVAN

Bernik, France: Cankarjevo vrednotenje Aškerca. – JiS 28 (1982/83), 102–105.

– Tipologija Cankarjeve proze. Lj., CZ 1983. 574 str.

Bressan, Arnaldo: Sklepne misli k Cankarjevimi Podobam iz sanj. – Sodobnost 31 (1983), 424–431.

Hribar, Tine: Drama hrepenenja. (Od Cankarjeve do Šeligove Lepe Vide.) – Lj., MK 1983. 252 str.

Koncilija, Rudi: Cankar o družbeni vlogi cerkve na Slovenskem. Celje, Moh. družba 1983. 239 str.

Korošec, Rajko: Na poti k Cankarjevi Nini. – SR 31 (1983), 37–50.

Pirjevec, Marija: Introduzione. – V: Cankar, Ivan: La casa di Maria Ausiliatrice. Pordenone, Studio Tesi 1983, IX–XVII.

Virk, Tomislav: Hlapec Jernej in njegova svoboda. – 2000 1983, št. 25/26, 41–47.

ČOP MATIJA

Čop, Matija: Pisma in spisi. Izbr., opombe in imensko kazalo napis. Janko Kos. Prev. Janko Moder. Lj., MK 1983. 229 str. (Kondor. 206)

Slodnjak, Anton: O Čopu in Prešernu. – Obzorik 1983, 82–84.

FINŽGAR FRAN SALEŠKI

Šifrer, Jože: Franc Saleški Finžgar. V Lj., Part. knjiga 1983. 223 str. (Znameniti Slovenci)

Finžgar, Fran Saleški: Fran S. Finžgar. Ured., spremno besedo in opombe napis. Jože Šifrer. Lj., MK 1983. 3 knj. (229, 279, 257 str.) (Izbrana mladinska beseda)

Knj. 1, str. 217–229: F. S. Finžgar in njegovo mladinsko pisateljstvo.

– Zbrano delo. Peta knjiga. Prerokovana. Sama. Besedilo priprav. in opombe napis. Jože Šifrer. Lj., DZS 1983. 521 str. (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. 139)

FLANDER BOGO

Cesar, Emil: Bogo Flander – Klusov Joža. – Obzorik 1983, 441–447.

FLISAR EVALD

Flisar Evald: Evald Flisar. – V: Horvat, Jože: Pisatelji. Murska Sobota, Pom. založba 1983, 179–188.

Intervju.

FRITZ ERVIN

Brezovar, Marjan: Razsežnosti mejnih situacij. Ob zbirki Ervina Fritza Minevanje. – NRazgl 32 (1983), 391–392.

Švajncer, Marija: Ervin Fritz – poet in kronist. – Dialogi 19 (1983), št. 7, 64–66.

GLAZER JANKO

Stani, Ciril: Tiha, notranje zaokrožena poezija Janka Glazerja. – NRazgl 32 (1983), 614–615.

GODINA FERDO

Hofman, Branko: Ferdo Godina. – Le livre slovène 21 (1983), No 1/2, 78–79.

GOVEKAR FRAN

Moravec, Dušan: Pisma Frana Govekarja. Tretja knjiga. Lj., SAZU 1983. 501 str. (SAZU. Razred za filološke in literarne vede. Korespondence pomembnih Slovencev. 5/III)

GRABELJŠEK KAREL

Filo, Jože: Karel Grabeljšek-Gaber. – Otroci in knjiga 17 (1983), 87–89.

Maslennikova N. V.: Social'no-nravstvenna problematika slovenskega realističnega romana 1970 godov i »Niobeja« K. Grabeljšeka. – Vestnik Moskovskega univerziteti. Serija 9. Filologija (Moskva) 1983, No 3, 27–33.

GRADNIK ALOJZ

Fatur, Bogomil: Osebnost Alojza Gradnika. – Jadranski koledar 1983, 197–212.

Ferluga-Petronio, Fedora: Alojz Gradnik in antična lirika. – JiS 28 (1982/83), 169–179.

Gradnik, Alojz: Pesmi. Izbor in prepesnitev Mateja Matevski. Skopje, Makedonska knjiga, Lj., CZ 1983. 190 str.

Vzporedno makedonsko-slovensko besedilo. – Str. 177–185: Josip Vidmar, Alojz Gradnik.

Zadavec, Franc: Gradnikove zveze s hrvaškimi pesniki in poezijo. – Gesta (Varaždin) 5 (1983), br. 17/19, 155–160.

GRAFENAUER NIKO

Kermauner, Taras: Iz zatisjenih grobov ... izpisani palimpsesti. – Nova revija 2 (1983), 1076–1096.

O Grafenauerjevi pesmi »V daljavah dneva lakmusov preliv, ...« in študiji Tineta Hribarja Poezija in avtopoetika.

GREGORČIČ SIMON

Željeznov, Dušan: Puškin in Gregorčič. – Srečanja 7 (1983), 399–404.

GRUDEN IGO

Gruden, Igo: Zasanjanost. Izbrane pesmi. Ured. in spremno besedo napis. Miroslav Košuta. Trst, ZTT 1983. 127 str.

Str. 111–116: Miroslav Košuta, Zasanjani pesnik iz Nabrežine.

Košuta, Miroslav: Igo Gruden. Besede ob devetdesetletnici pesnikovega rojstva. – NRazgl 32 (1983), 266.

GRUM SLAVKO

Koruza, Jože: Il cosmopolitismo del teatro di Slavko Grum. – Teatro contemporaneo (Roma) 1983, n. 4, 105–112.

Šalamun-Biedrzycka, Katarina: O razvoju Gru-move proze. – Nova revija 2 (1983), 2129–2135.

HARTMAN MILKA

Osemdesetletnica Milke Hartman. – Mohorjev koledar 1983, 67–69.

Stanonik, Marija: Iz spominov Milke Hartmanove. – Borec 35 (1983), 169.

S pismom M. Hartmanove avtorici.

HIENG ANDREJ

Hieng, Andrej: Andrej Hieng. – V: Horvat, Jože: Pisatelji. Murska Sobota, Pom. založba 1983, 105–113.

Intervju.

– Intervju Sodobnosti: Andrej Hieng. – Sodobnost 31 (1983), 751–767.

Spraševal Tone Peršak.

Pogačnik, Jože: Razorna dijalektika i uzvišena tehnika. Na marginama Hingovog romana Obzorje leptira. – Izraz (Sarajevo) 27 (1983), knj. 54, 566–581.

HRIBAR SPOMENKA

Hribar, Spomenka: Še enkrat na pot II. – Nova revija 2 (1983), 1102–1113.

O lastni drami Ubiti očeta.

INGOLIČ ANTON

Poniž, Denis: Anton Ingolič. – Le livre slovène 21 (1983), No 1/2, 76–77.

JANEZ SVETOKRIŠKI

Močnik, Rastko: Jedna barokna propovjed. (Uvod u semiotiku Janeza Svetokriškog). – Dometi (Rijeka) 16 (1983), br. 1/3, 45–58.

JARC MIRAN

Gedrih, Igor: Jarčevi pesniški začetki. – JiS 29 (1983/84), 62–66.

– Miran Jarc in Franz Kafka. – NRazgl 32 (1983), 518–519.

Jarc, Miran: Vergerij. Izbrano delo. Izbr. in spremno besedo napis. Bojan Štih. Likovne priloge izbr. in koment. Milček Komelj. Lj., MK 1983, 269 str. (Kondor. 208)

Str. 237–255: Bojan Štih, Nekaj pogledov na delo Mirana Jarca.

JUG KLEMENT

Košir, Mitja: Poti in razpotja (dr. Klement Jug in Nejc Zaplotnik v njunem literarnem delu). – Planski vestnik 83 (1983), 607–615.

JURČIČ JOSIP

Barbarič, Štefan: Publicistika v službi kulturne politike. Ob X. knjigi Zbranega dela Josipa Jurčiča. – NRazgl 32 (1983), 105–106.

KAČIČ MILA

Poniž, Denis: Mila Kačič. – Le livre slovène 21 (1983), No 1/2, 77.

KAVČIČ VLADIMIR

Kavčič, Vladimir: Intervju Sodobnosti: Vladimir Kavčič. – Sodobnost 31 (1983), 10–19.

Spraševal Jože Horvat.

KERSNIK JANKO

Barbarič, Štefan: Kersnikov Vid Božan – slovenski Bazarov? – Zbornik za slavistiku (Novi Sad) 25 (1983), 47–58.

KERŽE FRANK

Bajec, Jože: Frank Kerže (1876–1961). – Slovenski koledar 1983, 142–143.

KETTE DRAGOTIN

Kette, Dragotin: Pesmi. Izbr., ur. in spremno študijo napis. Niko Grafenauer. Uvodni esej Ivan Cankar. Lj., MK 1983. 208 str. (Pesmi)

Str. 159–199: Niko Grafenauer, Pesništvo Dragotina Ketteja.

KLOPČIČ MILE

Ryžova, Majja Il'nična: Slovenskij poet Mile Klopčič – perevodčik stihotvorenija Puškina. – Duhovna kul'tura slavjanskih narodov. Literatura. Fol'klor. Istorija. Sbornik statej k IX Meždunarodnomu s'ezdu slavistov. Leningrad, Nauka 1983, 308–337.

Glej tudi pri Bor Matej!

KMECL MATJAŽ

Haderlap, Maja: Uprizoritev Kmeclovih Mutastih bratov nas vzpodbuja k razmišljanju o našem trenutku. – Slovenski vestnik 38 (1983), št. 17, 3.

Kmecl, Matjaž: Jezik je temeljna osnova človeške identitete. Avtor dr. Matjaž Kmecl o igri »Mutasti bratje«. – Prav tam, št. 16, 6.

Košuta, Miroslav: Mutasti bratje simbolizirajo intimno sfero našega narodnega obličja. Pogovor z ravnateljem Slovenskega stalnega gledališča v Trstu (SSG) Miroslavom Košuto. – Prav tam, št. 14, 6.

Spraševal Janko Malle.

KOBLAR FRANCE

Novak, Vilko: Srečanja s pisatelji. – Mohorjev koledar 1983, 171–174.

Franc Sušnik, Franc Koblar, Juš Kozak.

KOCBEK EDVARD

Človek je utihnil. Spominu Edvarda Kocbeka. Ured. in spremna besedila napis. Janez Gradišnik. Celje, Moh. družba 1983, 118 str.

Str. 73–118: Hermina Juh-Kranjec: Bibliografsko kazalo »Dejanja«.

Gradišnik, Janez: Edvard Kocbek. – Mohorjev koledar 1983, 74–76.

Inkret, Andrej: In memoriam Edvard Kocbek. – Le livre slovène 21 (1983), No 1/2, 2–4.

Kocbek, Edvard: Izabrane pesme. Izbor, predgovor, beleške i biobibliografski prilog Andrej Inkret. Prev. Marija Mitrović, Tatjana Detiček-Vujanović, Franci Zagoričnik. Beograd, Nolit 1983. XLVI, 176 str. (Biblioteka Nolit, Poezija)

Str. V–XLVI: Andrej Inkret, Između zemlje i strave.

– Odgovori Loysu Lampretu. – Nova revija 2 (1983), 2034–2037.

Vprašanja: Loys Lampret, slovenski program, Deutsche Welle, Radio Köln, 27. 9. 1974.

Pavšič, Tomaž: Srečanja s Kocbekom. – 2000 1983, št. 25/26, 135–143.

Polič, Radko: Kje je tretji del Kocbekovega dnevnika? – Nova revija 2 (1983), 2039–2040.

KOCJANČIČ ALOJZ

Gregorič, Jože: Alojz Kocjančič – sedemdesetletnik. – Mohorjevcem koledar 1983, 71–72.

KOLAR MARJAN

Suhodolčan, Marija: Bibliografija Marjana Kolarja. – Ravne na Koroškem, Koroška osrednja knjižnica – Študijska knjižnica Ravne na Koroškem 1983. 100 str.

Strojepis, avtograf.

KOPITAR JERNEJ

Bonazza, Sergio: Austro-Slavism as the motive of Kopitar's work. – Slovene studies (New York) 5 (1983), 155–164.

Cooper, Henry R., Jr.: Jernej Kopitar and the beginning of South Slavic studies. – American contributions to the IX International Congress of Slavists, Kiev 1983. Vol. II. Columbus, Ohio, Slavica Publishers 1983, 97–111.

Eichler, Ernst, Gerhart Schröter: Briefe Johann Severin Vaters an Bartholomäus Kopitar. – Anzeiger für slavische Philologie 14 (1983), 51–64.

Hafner, Stanislaus: Jernej Kopitar. 1780–1844. – Wegbereiter der deutsch-slawischen Wechselseitigkeit. Berlin, Akademie 1983, 195–209.

Kraker, Lojze: Kopitar, Vuk, Goethe. Ob stopetdesetletnici Goethejeve smrti. – Sveučilište u Splitu. Filozofski fakultet Zadar. Radovi 21–22. Razdio filoloških znanosti (12–13), 1981–82, 1982/83, 213–221.

Lencek, Rado L.: Kopitar's »Letter to the Editor« in the American journal The Biblical Repository. – Festschrift für Nikola R. Pribič. Neuried, Hieronymus 1983, 535–540.

Novak, Vlado: Kopitarjev prevod srbske ljudske pesmi Smrt kraljevića Marka. – SR 31 (1983), 66–71.

Z objavo prevoda.

Pogačnik, Jože: Kopitarove inicijative u ukrajinskom narodnom preporodu. – Zbornik za slavistiku (Novi Sad) 24 (1983), 33–42.

Prunč, Erich: Aus der Kopitarkorrespondenz. (Briefe Urban Jarniks an Bartholomäus Kopitar.) (Fortsetzung.) – Anzeiger für slavische Philologie 14 (1983), 87–103.

KOŠAK VINKO

Glej tudi pri Bor, Matej!

KOVAČIČ LOJZE

Kovačič, Lojze: Prestopiti črto ločnico (pogovor z Lojzetom Kovačičem). – Mentor 4 (1982/83), št. 6, 7–12.

Spraševal Miha Mohor.

KOZAK JUŠ

Glej pri Koblar, France!

KOZAK PRIMOŽ

Partljič, Tone: Primož Kozak in njegov Kongres. – Gled. list SNG Maribor drama 37 (1982/83), 111–116.

– Živo izročilo Kozakove »Afere«. S simpozija na letošnjem Borštnikovem srečanju. – NRazgl 32 (1983), 680.

Predan, Vasja: Troje srečanj s Primožem Kozakom. Ob drugi obletnici pisateljjeve smrti. – NRazgl 32 (1983), 678–679.

Sruk, Vlado: Epilog štorije o univerzi. – Gled. list SNG Maribor drama 37 (1982/83), 120–122.

KRAIGHER LOJZ

Kraigher, Lojz: Zbrano delo. Peta knjiga. Krista Alba. Dodatek. Ured. in opombe napis. Dušan Moravec. Lj., DZS 1983. 400 str. (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. 138)

Poniž, Denis: Fant je videl rožo čudotvorno... Gled. list SNG drama 1982/83, predstava 4, 82–83.

Umetnikova trilogija.

KRANJEC MIŠKO

Bohanec, Franček: Ljudski podobar ubite sreče. – Borec 35 (1983), 519–524.

Dolar, Jaro: Miško Kranjec kot feljtonist v »Edinosti«. – NRazgl 32 (1983), 580–581.

Glušič, Helga: Miško Kranjec (1908–1983). – Le livre slovène (1983), No 3/4, 59–61.

– Umetniška beseda Miška Kranjca. – NRazgl 32 (1983), 357.

Janež, Stanko: Umrl je naš Miško Kranjec. – Obzornik 1983, 483–484.

Miško Kranjec. (1908–1983). – Dialogi 19 (1983), št. 6, 90–91.

Potrč, Ivan: Mišku Kranjcu v slovo. Beseda na žalni seji Slovenske akademije znanosti in umetnosti. – NRazgl 32 (1983), 357.

Zdravec, Franc: Angažirana »mladost« v prozi Miška Kranjca. – Otrok in knjiga 17 (1983), 29–34.

– Miško Kranjec na sledeh rodu in umetništva. – V: Kranjec, M.: Strici so mi povedali. Murska Sobota, Pom. zal., Lj., MK 1983, 563–589.

– Smeh v Kranjčevi prozi. – Prav tam, 590–610.

KVEDER ZOFKA

Orožen, Božena: Starši in otroci v spisih Zofke Kvedrove. – JiS 28 (1982/83), 273–278.

LOKAR DANILO

Poniž, Denis: Danilo Lokar. – Le livre slovène 21 (1983), No 1/2, 76.

MAJCEN STANKO

Zdravec, Franc: Jezikovna poetika Stanka Majcna in drugih slovenskih ekspresionistov. – JiS 28 (1982/83), 314–321.

MAKAROVIČ SVETLANA

Idrizović, Muris: Pravljica Svetlane Makarovič. – Otrok in knjiga 18 (1983), 18–22.

MEMON VLADIMIR

Poniž, Denis: Poezija in smrt. – V: Memon, Vl.: Flamenko na sodu smodnika. Lj., CZ 1983, str. 85–106.

MESSNER JANKO

Messner, Janko: Janko Messner. – V: Horvat, Jože: Pisatelj. Murska Sobota, Pom. založba 1983, 191–200.

MEVLJA DUŠAN

Pesnik razlaga svojo pesem. – Borec 35 (1983), 493–494.

K članku Marije Stanonikove, prav tam 138–142.

MIHELIČ MIRA

Hofman, Branko: Mira Mihelič. – Le livre slovène 21 (1983), No 1/2, 79–81.

Mihelič, Mira: Intervju Sodobnosti: Mira Mihelič. – Sodobnost 31 (1983), 857–865.

Spraševal Mate Dolenc.

MIKLOŠIČ FRAN

Hafner, Stanislaus: Aus der Korrespondenz zwischen Franz Miklosich und Ernst Dümmler. – Anzeiger für slavische Philologie 14 (1983), 65–86.

– Franz Miklosich: 1813–1891. – Wegbereiter der deutsch-slawischen Wechselseitigkeit. Berlin, Akademie 1983, 293–307.

– Franz Miklosich (Miklošič) als Literaturwissenschaftler. – Festschrift für Nikola R. Pribič. Neuried, Hieronymus 1983, 501–516.

Pretnar, Tone: O sztuce translatorskiej Frana Miklošiča i Stanka Vraza. (Na materiale ich przekładów z literatury polskiej.) – Rocznik slawistyczny (Wrocław) 44, cz. 1, 55–67.

MILČINSKI FRAN

Milčinski, Fran: Fran Milčinski. Izbor, spremna beseda in opombe Breda Slodnjak. Lj., MK 1983. 2. knj. (260 str.), 3. knj. (231 str.).

MOŠKRIČ JOŽE

Dolgan, Milan: Grünova priredba Moškričeve drame Rdeče rože. – JiS 29 (1983/84), 19–23.

MRAK IVAN

Mrak, Ivan: Verujem. Pogovor z Ivanom Mrakom, slovenskim dramatikom. Spraševal je Pavel Bračko. – Bilten. Verski časopis študentov in izobražencev 13 (1983/84), št. 5, 8–10.

MRZEL LUDVIK

Janež, Stanko: Ludvik Mrzel. Prispevki za oris življenja in dela. – Obzornik 1983, 639–646, 727–738, 798–822.

NADLIŠEK MARICA

Stegu, Mira: Analiza pripovednega načina Marice Nadlišek. – Srečanja 7 (1983), 339–344.

NOVAK BORIS A.

Juvan, Marko: Nekaj opažanj o poetiki pesnitve »Let časa«. – JiS 28 (1982/83), 117–122.

PAHOR BORIS

Rebula, Alojz: Borisu Pahorju ob sedemdesetletnici. – Mladika 27 (1983), 66.

Spieler, Marija: Borisu Pahorju za sedemdesetletnico. – Celovski Zvon 1 (1983), 83–85.

PARTLJIČ TONE

Jančar, Drago: Nalezljivi smeh »žalostne komedije«. – Gled. list SNG drama 1983/84, predstava 1, 9.

Kermauner, Taras: Socializem pozna tudi kulake in gubernatorje. – Gled. list SNG Maribor drama 37 (1982/83), št. 6, 80–92.

Kramberger, Marijan: Ata in mama in sestra in jaz in World Wide Utopia Ltd. – Gled. list SNG drama 1983/84, predst. 1, 8–9.

PAVČEK TONE

Pavček, Tone: Živeti s poezijo, iz poezije, za poezijo. Pripravil Peter Kuhar. – Mentor 4 (1982/83), št. 7, 16–23.

PODBEVŠEK ANTON

Poniž, Denis: Anton Podbevšek. (1898–1981). – Le livre slovène 21 (1983), No 1/2, 75–76.

Vokač, Zlata: Nekateri novi vplivi v slovenski književnosti. – Dialogi 19 (1983), št. 12, 38–41.

PONIŽ DENIS

Poniž, Denis: Intervju z Denisom Ponižem. – Mentor 4 (1982/83), št. 3/4, 35–43.

Spraševal Franc Lainšček Feri.

POTRČ IVAN

Bohanec, Franček: Ivan Potrč – sedemdesetletnik. – Prešernov koledar 1983, 135–136.

Gajšek, Vladimir: Potrčeva proza in ideje govornice. – Dialogi 19 (1983), št. 11, 39–40.

Potrč, Ivan: Izbrano delo. Ured. Ivan Potrč in Franček Bohanec. Lj., DZS 1983. 6 knj.

1. Kočarji. 483 str.

Str. 459–483: Franček Bohanec, Potrčevo pripovedništvo iz predvojnih let.

2. Navzkrižja. 549 str.

Str. 521–550: Franček Bohanec, Navzkrižja revolucije in vojne.

3. Grudje. 504 str.

Str. 481–502: Franček Bohanec, Željni življenja.

4. Krefli. 403 str.

Str. 379–403: Franček Bohanec, Ivan Potrč – dramatik.

5. Koraki. 417 str.

Str. 393–417: Franček Bohanec, Od protestniške do intimne pripovedi.

6. Besede. 446 str.

Str. 429–446: Franček Bohanec, Potrčeva spoznavna in oblikovalna moč.

Švajncer, Janez: Ivan Potrč za človeka in zemljo. (Ob pisateljevi 70-letnici). – Dialogi 19 (1983), št. 11, 41.

Zadravec, Franc: Potrčeve novele o nepotešnosti in upanju. – NRazgl 32 (1983), 12–13.

Isto v: Potrč, Ivan: Ko smo se ženili. Lj., MK 1983, 125–134.

PREGELJ IVAN

Bratuž, Lojzka: Goriška v delih Ivana Pregelja. – Osnovna šola Ivan Pregelj v Rupi. Rupa 1983, 5–17.

– Še o(b) stoletnici Pregljevega rojstva. – Srečanja 7 (1983), 396–398.

Dolenc, Janez: Stoletnica rojstva Ivana Pregelja. – Jadranski koledar 1983, 190–196.

Dolanc je tiskarska napaka.

Dolgan, Marjan: Časovna in prostorska kompozicija Pregljevega romana Bogovec Jernej. – SR 31 (1983), 175–185.

– Dogodkovni čas v Pregljevem romanu Tolminci. – Srečanja 7 (1983), 35–39.

– Kompozicija Pregljevega pripovedništva. Koper, Lipa 1983. 205 str.

– Vstani deklica ali Pregljeva novela Thabiti kumi. – Sodobnost 31 (1983), 731–736.

Gajšek, Vladimir: Od čustva do nagona – Ivan Pregelj. – Dialogi 19 (1983), št. 11, 43–45.

Glušič, Helga: Ivan Pregelj, écrivain slovène (1883–1960). – Le livre slovène 21 (1983), No 3/4, 57–58.

– Ob stoletnici rojstva pisatelja Ivana Pregelja. – Prešernov koledar 1983, 129–130.

Gregorič, Jože: Dr. Ivan Pregelj in Peter Pavel Glavar. – V: Pregelj, Ivan: Peter Pavel Glavar, lanšpreški gospod. Celje, Moh. družba 1983, 123–131.

Hergold, Ivanka: Vprašanje moči in upornosti v Pregljevih Tolmincih. – V: Pregelj, Ivan: Tolminci. Trst, ZTT 1983, 381–396.

Jug-Kranjec, Hermina: Podoba človeka v Pregljevem ekspresionističnem romanu. – JiS 29 (1983/84), 4–18.

Pregelj, Bazilija: Iz spominov na očeta. – Sodobnost 31 (1983), 726–730.

– Moj oče. V Lj., CZ 1983. 229 str.

Pregelj, Ivan: Thabiti kumi. Izbrane novele. Izbr., spremno besedo napis. in opombe sest. Marjan Dolgan, Lj., MK 1983. 140 str. (Kondor. 213) Str. 129–137: Marjan Dolgan, Izbrane Pregljeve novele.

S[molej] V[iktor]: Ivan Pregelj. – Mohorjev koledar 1983, 134–135.

Vuga, Saša: Svoji tolminski domovini zvest. (25. septembra 1983, ob odkritju spomenika dr. Ivanu Pregelju na Mostu na Soči). – Sodobnost 31 (1983), 970–978.

Zadravec, Franc: Pregljeva ekspresionistična proza. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 19 (1983), 7–22.

PREŠEREN FRANCE

Janež, Stanko: Prešeren v novih odličnih prevodih. – Obzornik 1983, 85–94.

Luka Paljetak, Zagreb 1982; Marc Alyn in Viktor Jesenik, 1982.

Mahníč, Mirko: Prešeren in Slomšek. Govor na Prešernovi proslavi v Bazovici 6. 11. 1983. – Mladika 27 (1983), 32–33.

Mitrović, Marija: Pesniški subjekt i priroda kod Branka Radičevića i Franca Prešerna. – Naučni sastanak slavista u Vukove dane 1982. Referati i saopštenja knj. 12/2. Beograd 1983, 211–218.

Močnik, Rastko: K sociologiji slovenske književnosti. Prešeren v nizu ideoloških menjav. – Problemi 21 (1983), št. 4/5, 99–128.

Paternu, Boris: Poetika Prešernovega Krsta pri Savici. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 19 (1983), 23–32.

Suhadolnik, Stanislav: Prešerniana v zagrebški Narodni in univerzitetni knjižnici. – SR 31 (1983), 61–66.

Zlobec, Ciril: Prešeren – naša velika dediščina in sedanost. – Prosvetni delavec 34 (1983), št. 2, 1. Glej tudi pri Čop, Matija!

PREŽIHOV VORANC

Bernik, France: Prežihova proza na temo druge svetovne vojne. – SR 31 (1983), 1–8.

Druškovič, Drago: Nekaj vprašanj in spoznanj. Ob Prežihovi devetdesetletnici. – NRazgl 32 (1983), 715–716.

– Prežihov Voranc. Lj., MK 1983. 48 str. (Obrazi) – Vrzeli in dileme v političnem življenjepisu Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca. – Sodobnost 31 (1983), 1152–1165.

Jakopič, Bogo: Prizadete osebe v Prežihovem delu. – JiS 28 (1982/83), 249–253.

Koruza, Jože: Prežihov Voranc in ljudska pesem. – JiS 28 (1982/83), 265–272.

Mrdavšič, Janez: Odločilna mlada leta. Otroštvo in mladost Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca, njegovi pogledi nanju in odsev teh pogledov v nekaterih njegovih delih. – NRazgl 32 (1983), 714–715.

Odmev živega človeka in krajine. Spominsko srečanje ob devetdesetletnici Prežihovega rojstva. Glavni in odg. uredn. Janez Mrdavšič. Ravne na Koroškem, Koroška osrednja knjižnica dr. France Sušnik in Kulturna skupnost 1982. 120 str.

Vsebina: Svečana beseda: Franc Šetinc, Prežihov Voranc vedno nov in svež. – Vrzeli in dileme: Josip Košuta, Prežih – umetnik in revolucionar; Drago Druškovič, Vrzeli in dileme v političnem življenjepisu Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca; Lidija Šenturc, Pripomba ob prispevku o vrzelih in dilemah, Tone Sušnik, Razmišljanje o Kuharju politiku. – O Prežihovem literarnem delu: Janez Mrdavšič, Otroštvo in mladost Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca, Helga Glušič, Prežihova začetna proza; Jože

Koruza, Komično v Prežihovih romanih; Franc Zadavec, Prežihova in Kranjčeva groteska; Jože Pogačnik, Ljubezen na odoru (interpretacija); Marija Makarovič, Motiv stelaraje v Prežihovem romanu Jamnica; Janko Messner, Literarno pismo Prežihovemu Vorancu; Marija Kolar, Komparacija v Prežihovi novelistiki; Alenka Šivic-Dular, O osebnih imenih in priimkih v Požganici Prežihovega Voranca. – Priznanja, zahvale, pozdravi.

Osojnik, Miroslav: Prežihovi »Samorastniki« na odrskih deskah. – Gled. list KUD »Prežihov Voranc« Ravne na Koroškem 1983/1, 1–3.

Ožbalt, Irma M.: Introduction. – V: Prežihov Voranc: The self-sown. Bilingual ed. of a Slovene classic. New Orleans, Prometej 1983, 9–21.

Pešut, Petar: Prežihov Voranc – proletarski mladinski pistelj. – Otrok in knjiga 17 (1983), 24–28.

– Prežihov Voranc – proletarski pisatelj za deca. – Literaturen zbor (Skopje) 30 (1983), 59–65.

Pogačnik, Jože: Kako so narejeni Prežihovi Samorastniki. – JiS 28 (1982/83), 279–284.

Prežihov album. Ured. Tone Sušnik. Za tisk priprav. Jože Koruza in Jože Stabej. Lj., Borec 1983, 263 str.

Prežihov Voranc: Odrinjani. Prežihovo branje o Koroški, noveli, črtice, eseja, reportaže in članki. Knjigo ured. . . in napis. uvodno besedo z opombami Drago Druškovič, Celovec, Drava 1983. 356 str.

Str. 7–24: Drago Druškovič, Prežihov Voranc in Koroška.

– Zbrano delo. Deseta knjiga. Politični spisi. Ocene leposlovnih del. Dodatek. Ured. in opombe napis. Drago Druškovič. Lj., DZS 1983. 605 str. (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. 137)

Radović, Duza: Voranc Prežihov. – V: Radović, D.: Studije i ogledi. Titograd 1983, 208–219.

Sušnik, Tone: Po Prežihovih Kotljah. Dopolnjena izd. Ravne na Koroškem, Kulturna skupnost 1983. 51 str.

Šimenc, Stanko: Prežih v filmski in televizijski podobi. – JiS 28 (1982/83), 298–307.

PRIJATELJ IVAN

Nemec, Krešimir: Začeci moderne slovenske znanosti o književnosti. – Umjetnost riječi 27 (1983), 85–98.

PUNGARTNIK MARJAN

Pungartnik, Marjan: Intervju z Marjanom Pungartnikom. – Mentor 4 (1982/83), št. 5, 20–27.

Spraševala Lidija Gačnik.

RES ALOJZIJ

Brecelj, Marijan: »Njegov grob ne bo pozabljen«. Ob 90-letnici Resovega rojstva. – Znamenje 13 (1983), 329–331.

ROB IVAN

Smolej, Viktor: »Kdor je živel za domovino, je živel dovolj«. Obzornik 1983, 786–789.

SELIŠKAR TONE

Glušič, Helga: Družbena angažiranost kot izhodišče Seliškarjevega dela za mladino. – Otrok in knjiga 17 (1983), 20–23.

SLODNJAK ANTON

B[ernik], F[rancej]: Anton Slodnjak (1899–1983). – Glasnik SM 7 (1983), 12.

Gedrih, Igor: V spomin dr. Antonu Slodnjaku. – Prosvetni delavec 34 (1983), št. 6, 12.

Gerlanc, Bogomil: Anton Slodnjak v Mladinski knjigi. 1899–1983. – Knjiga 1983, 345–347.

Gradišnik, Janez: Ob smrti dr. Antona Slodnjaka. – Celovski Zvon 1 (1983), 59–61.

Janež, Stanko: V spomin – akademik Anton Slodnjak. – Obzornik 1983, 364–366.

Kocijan, Gregor: In memoriam profesorju dr. Antonu Slodnjaku. – JiS 29 (1983/84), 1–3.

Nemec, Krešimir: Prof. dr. Anton Slodnjak (1899–1983). – Radovi Zavoda za slavensku filologiju (Zagreb) 18 (1983), 117–119.

Pogačnik, Jože: Podoba Antona Slodnjaka. – Sodobnost 31 (1983), 465–478.

Zdravec, Franc: Profesor Anton Slodnjak. Beseda ob krsti. – NRazglj 32 (1983), 164.

– Profesorju Antonu Slodnjaku v slovo. – Vestnik Univerze Edvarda Kardelja 12 (1982/83), 197–199.

SLOMŠEK ANTON

Rybář, Miloš: Slomšek počiva že v tretji grobnici. – Mohorjev koledar 1983, 122–124.

Glej tudi pri Prešeren, France!

SMOLE DOMINIK

Kralj, Lado: Zlata čevljevka. – Gled. list SNG drama 1982/83, predstava 4, 54–55.

Novak, Boris A.: Pot navzdol. – Prav tam, 56.

Taufer, Veno: Spodleteli poskus dramaturškega premisleka. (O Dominikovih Zlatih čevljevkih.) – Prav tam, 58–59.

SNOJ JOŽE

Snoj, Jože: Jože Snój. – V: Horvat, Jože: Pisatelj. Murska Sobota, Pom. založba 1983, 157–168.

Intervju.

SUŠNIK FRANC

Glej pri Koblar, Franc!

SVETINA IVO

Poniž, Denis: Plava vrata iz izbe molka v hišo sprave. – Nova revija 2 (1983), 1207–1213.

ŠELIGO JOŽA

Janež, Stanko: Pozabljeni pesnik Joža Šeligo. – Obzornik 1983, 129–133.

ŠELIGO RUDI

Zupančič, Metka: Triptih kot strukturno vodilo pri Šeligu in Simonu. – Primerjalna književnost 6 (1983), št. 1, 34–43.

ŠIFRER TONE

Ingolič, Anton: Tujski leti Toneta Šiferja. – Borec 35 (1983), 479–481.

ŠUSTER–DRABOSNJAK ANDREJ

Šuster–Drabosnjak, Andrej: Pasijon. Zapisala Magdalena Kokot. Celovec, Drava; Trst, ZTT 1983. 114 str.

Faksimile rokopisa iz leta 1922. – Str. 3–5: Pavle Zablantnik, Drabosnjak na gledališkem odru.

TAVČAR IVAN

Čar, Janko: Kontrast – osrednja slogovna prvina Tavčarjevih novel v zbirki Med gorami. – JiS 28 (1982/83), 245–249.

Kocijan, Gregor: Tavčarjeva kratka pripoved 1871–1880. – JiS 28 (1982/83), 254–265.

Mitrović, Marija: Elementi modernog u romanu »Visočka hronika« Ivana Tavčara. – Književna istorija (Bgd) 15 (1983), br. 59, 359–368.

TOMAŽIČ JOŽE

Čar, Janko: Jože Tomažič – pisatelj, gledališčnik in prosvetar. – Zbornik občine Slovenska Bistrica 1 (1983), 287–288.

TRINKO IVAN

Beličič, Vinko: Srečanje z Ivanom Trinkom. – Trinkov koledar 1983, 60–61.

Jevnikar, Martin: Ivan Trinko pokrajinski svetovalec. – Prav tam, 46–59.

Ošnjak, Joško: Obisk pri Ivanu Trinku–Zamejskem. – Prav tam, 62–73.

Pahor, Boris: Srečko Kosovel o Ivanu Trinku. – Prav tam, 74–80.

Trinko, Ivan: Trinkovo pismo papežu Piju XI. – Prav tam, 37–42.

TRUBAR PRIMOŽ

Rajhman, Jože: Nekaj značilnosti Trubarjevih pisem. – Znamenje 13 (1983), 190–195.

– Razvoj Trubarjeve teološke misli (1557–1575). – Znamenje 13 (1983), 510–516.

TRUHLAR VLADIMIR

Strehovec, Janez: Spomini na Vladimirja Truhlarja. – Dialogi 19 (1983), št. 12, 42–43.

UDOVIČ JOŽE

Hofman, Branko: Jože Udovič. – Le livre slovène 21 (1983), No 1/2, 77–78.

VALJAVEC MATIJA

Smolej, Viktor: Zapisek o Valjavcu. – JiS 29 (1983/84), 24–29.

Stanonik, Marija: Matija Valjavec kao književni folklorist. – Gesta (Varaždin) 5 (1983), br. 15/16, 33–39.

VALVASOR JANEZ VAJKARD

Reisp, Branko: Janez Vajkard Valvasor. Lj., MK 1983. 32 str. (Obrazi)

– Kranjski polihistor Janez Vajkard Valvasor. Lj., MK 1983. 431 str. (Kultura)

VIDMAR JOSIP

Rupel, Dimitrij: Marksizem in problem kulture. (Primer polemike med Vidmarjem in Zihlerlom.) – Sodobnost 31 (1983), 1165–1174.

Vidmar, Josip: Dva razgovora. V Lj., DZS 1983. 60 str.

– Josip Vidmar. – V: Horvat, Jože: Pisatelji. Murska Sobota, Pom. založba 1983, 213–227.

Intervju.

VODNIK ANTON

Buttolo, Franca: Vodnikov in Rilkejev simbolizem. – Primerjalna književnost 6 (1983), št. 1, 17–33.

VODNIK FRANCE

Dvořák, Marko: Osemdeset let književnika profesorja Franceta Vodnika. – Znamenje 13 (1983), 1–6.

Mahnič, Joža: Osebnost in delo prof. Fr. Vodnika. – Mohorjev koledar 1983, 62–64.

Vodnik, Francè: France Vodnik je predstavil svojo knjigo. – Znamenje 13 (1983), 227–228.

Dialektika in metafizika slovenstva.

VODNIK VALENTIN

Koruzza, Jože: Vodnikov Zadovolne Krajnc. – JiS 28 (1982/83), 161–169.

VODUŠEK VITAL

Pibernik, France: Iz literarne zapuščine Vitala Voduška. – Znamenje 13 (1983), 209–213.

Obj. sedem pesmi.

VUK IVAN

Cesar, Emil: Ivan Vuk, slovenski proletarski pisatelj. – Obzornik 1983, 57–60.

WUDLER BORIVOJ

Partljič, Tone: »Nas sla nevzdržno žene v smrt...« Kroki o dramskem opusu Borivoja Wudlerja. – NRazgl 32 (1983), 164–165.

ZAGORIČNIK FRANCI

Grafenauer, Niko: Na poti za Dajlo. – V: Zagoričnik, Franci: Sveder. Lj., MK 1983, 6314–6337.

Zagoričnik, Franci: Pogovor s Francijem Zagoričnikom. – Nova revija 2 (1983), 1291–1302.

Spraševal Jože Horvat.

ZAJC DANE

Poniž, Denis: Glas zemlje, glas smrtnosti. – Književna kritika 14 (1983), br. 1, 79–88.

Zajc, Dane: Dane Zajc. – V: Horvat, Jože: Pisatelji. Murska Sobota, Pom. založba 1983, 31–39.

Intervju.

Zajc, Dane, Janez Bernik: Legende o Thori so v nas vžgane z belim ognjem. – Nova revija 2 (1983), 1711–1715.

ZAPLOTNIK NEJC

Glej pri Jug, Klement!

ZIHERL BORIS

Glej pri Vidmar, Josip!

ZLOBEC CIRIL

Zlobec, Ciril: Ciril Zlobec. – V: Horvat, Jože: Pisatelji. Murska Sobota, Pom. založba 1983, 41–51.

Intervju.

ZUPAN VITOMIL

Zupan, Vitomil: Gora brez Prometeja. Novele izbr. in spremno študijo napis. Aleksander Zorn. Avtorjevo biografijo in bibliografijo pripr. Danijela Sedej. Lj., MK 1983. 231 str. (Nova slovenska knjiga)

Str. 214–233: Aleksander Zorn, Pisanje in raziskovanje sveta. (Od Levitana do Gore brez Prometeja.)

ŽIGON JOKA

Berčič, Branko: Jože (Joka) Žigon 1899–1983. (Loškemu rojaku v spomin.) – Loški razgledi 30 (1983), 374–377.

Reisp, Branko: Jože (Joka) Žigon. – Knjižnica 27 (1983), 65–68.

ŽUPANČIČ OTON

Ryžova Majja Il'inična: Russkaja poezija prvoji poloviny XIX v. v tvorčeskom vosprijatiji Otona Župančiča (rannie etapy). – Vzaimosvjazi ruskoj i zarubežnyh literatur. Leningrad, Nauka 1983, 282–303.

ANTOLOGIJE

Radešček, Rado: Slovenske legende. V Lj., CZ 1983. 302 str.

Slovenska lirika 1950–1980. Izbr., ured. in spremno besedo napis. Janko Kos. Lj., MK 1983. 174 str. (Kondor. 211)

Str. 133–155: Janko Kos, Slovenska lirika 1950–1980.

Slovenska partizanska pjesma. Ured. Ciril Zlobec. – Makedonska i slovenska poezija. Zagreb, Spektar 1983, 85–158. (Jugoslavensko pjesništvo NOB i revolucije)

Pesmi obj. v izvirniku in sbh. prevodih.

Slovenske ljudske molitve. Zbral, ured., predgovor in opombe napis. Vilko Novak. Lj., Družina 1983. 559 str.

Slovenske rudarske pesmi. Iz pisnih in ustnih virov zbral in ured. Tine Lenarčič. Esej o rudarskem pesništvu je napis. in pesmi odbral za objavo Matjaž Kmecl. Trbovlje, Zveza kulturnih organizacij 1983. 414 str.

Str. 15–25: Matjaž Kmecl, Zapisek o slovenski rudarski pesmi.

METODIKA

Batič, Velimir: Literatura o NOB in revoluciji v osnovnošolskih berilih in v knjigah za obvezno branje. – Sledovi revolucije in umetnosti za otroke in mladino. Lj., Part. knjiga 1983, 41–48.

Cedilnik, Danica [idr.]: Stališče ob tako imenovanem »prečiščenem predlogu« skupnih programskih jeder v SFRJ, posebej glede pouka slovenskega jezika in književnosti. – NRazgl 32 (1983), 351–352.

Cuderman, Vinko: Kako poučevati književnost? (Ob učnem načrtu za slovenski jezik in književnost v SVIO ter o poskusnih učbenikih.) – JiS 29 (1983/84), 30–39.

Dolgan, Milan: Oblikovanje naslova in razčlenitve (dispozicije). – JiS 28 (1982/83), 111–117.

Domej, Teodor: Manjšina z odrezanim jezikom. O šolstvu za Slovence na Koroškem. – Koroško mladje 1983, št. 51, 83–95.

Dular, Janez, Tomo Korošec: Slovenski jezik 3. Maribor, Obzorja 1983. 82 str. (Srednje izobraževanje)

Gregorčič, Ivan: Literarno mentorstvo – del celovite jezikovne vzgoje. – Mentor 4 (1982/83), št. 6, 5–6.

Hladnik, Miran: Ivan Cankar, Hlapci (drama v petih aktih). Poskus učbeniškega poglavja za 3. razred srednje šole. – JiS 29 (1983/84), 40–42.

Kirn, Rafka, Marija Kolar: Slovenski jezik II. Delovni zvezek. Poskusni učbenik. Maribor, Obzorja 1983. 53 str. (Srednje izobraževanje. Skupna vzgojno-izobrazbena osnova)

Književnost III. [Napis.] Franček Bohanec, Peter Kolšek, Rajko Korošec, Tine Logar. Maribor, Obzorja 1983. 206 str. (Srednje izobraževanje)

Kolar, Marija: Umetnostno besedilo in učenec. Priročnik za učitelje. Maribor, Pedagoška akademija 1983. 93 str.

Strojepis. avtograf.

Koruza, Jože: Slovenski jezik in književnost v novih šolskih programih. – Glasnik SM 7 (1983), 77–81.

Kos, Janko: Pouk literature v usmerjeni srednji šoli. – NRazgl 32 (1983), 263.

Kunst-Gnamuš, Olga: Govorno dejanje – družbeno dejanje. – Sodobna pedagogika 34 (1983), 307–318.

– Kako jezikovni pouk povezati z govorno dejavnostjo. – JiS 29 (1983/84), 67–78.

– Kako razvijati teorijo o pouku slovenskega jezika. – JiS 28 (1982/83), 179–184.

– Nadpovedna skladnja v osnovni in srednji šoli. – Vzgoja in izobraževanje 14 (1983), št. 6, 8–13.

– O prenovi učnega načrta za slovenski jezik v osnovni šoli. – Vzgoja in izobraževanje 14 (1983), št. 3, 25–28.

– Razsežnosti jezikovne vzgoje. (Ob primeru govornih dejanj s predstavitveno funkcijo). – Sodobna pedagogika 34 (1983), 384–393.

Kunst-Gnamuš, Olga, Vika Slabe: Sintetično-analitična metoda pri jezikovnem pouku. – JiS 28 (1982/83), 144–151.

Lipnik, Jože: Oblikovanje prvih jezikovnih pojmov pri učencih osnovne šole. – JiS 28 (1982/83), 141–143.

Slovenski jezik II. Poskusni učbenik. [Napis.] Janez Dular, Rafka Kirn, Marija Kolar, Breda Pogorelec. Redakcijo opravila Breda Pogorelec. Maribor, Obzorja 1983. 155 str. (Srednje izobraževanje. Skupna vzgojno-izobrazbena osnova)

Šavli, Andrej: Naš začetni pouk branja in pisanja. – Vzgoja in izobraževanje 14 (1983), št. 1, 25–27.

Zrimšek, Ivo: Slovenski jezik v prenovljenih načrtih za 1., 2. in 3. razred. – Vzgoja in izobraževanje 14 (1983), št. 4, 12–16.

Žagar, Franc: Besedni red. (Poizkusna lekcija za višje razrede osnovne šole.) – JiS 29 (1983/84), 79–83.

JEZIKOSLOVJE

Ahlin, Martin: Povojna slovenska leksikografija. – Leksikografija i leksikologija. Beograd-Novı Sad 1982, 3–9.

Bezljaj, France: Etimološki slovar slovenskega jezika. Druga knjiga. K–O. Lj., MK 1982. 265 str.

Dular, Janez: Jezikovna kultura. – Cerkev v sedanjem svetu 1982, 138–139.

– Pregledovanje baze simboličnih podatkov o priglagoški vezavi v slovenščini. – Zbornik II. znanstvenega srečanja Računalniška obdelava lingvističnih podatkov, Bled 1982.

Ferluga-Petronio, Fedora: Problemi di interferenza linguistica: su un errore di sintassi slovena degli studenti sloveni bilingui. – *Linguistica* 22 (1982), 171–189.

Gantar, Kajetan: Das Fortleben altgriechischer Typenbegriffe im Slowenischen. – Soziale Typenbegriffe im alten Griechenland 7. Berlin, Akademie 1982, 430–447.

Godnič-Godini, Neva: La fortuna dei friulanismi nello sloveno carsico mediano. – *Ce fastu?* (Udine) 57 (1981), 93–108.

– Resti di formazioni nominali in -man in sloveno e serbocroato. – *Filologia moderna* (Pisa) 4 (1981), 93–99.

Grad, Anton: K etimologiji slovenskega oronima Nanos. – *Linguistica* 22 (1982), 205–209.

Hamp, Eric P.: I nomi di Resia. – *Sot la nape* (Udine) 33 (1981), 11–16.

– I nomi dei mesi a Resia. – *Sot la nape* (Udine) 34 (1982), št. 4, 16–17.

Humar, Marjeta: Sinonimi in njihova funkcija v Slovarju slovenskega knjižnega jezika. – Leksikografija i leksikologija. Beograd-Novı Sad 1982, 333–337.

Jež, Franc: Razčistimo besedni zaklad okrog inovacijskega procesa. – *Glas tovarne* 1982, št. 12, 16–18.

Jurančič, Janko: Jarnikov slovenački prevod ruskoslovenskog teksta iz Cvetnika Jovana Rajića. – Naučni sastanak slavista u Vukove dane 11, Beograd 1982, 49–56.

– Konfrontacija slovenačkoga i srpskohrvatskog rečničkog fonda u leksikografiji. – Leksikografija i leksikologija. Beograd-Novı Sad 1982, 93–98.

Kotnik, Bertrand: Hišna imena v Podgorjah v Rožu. – *Koledar MD Celovec* 1982, 85–104.

– Ta hiša je moja ... Zgodovina hiš južne Koroške. – *Družina in dom* 33 (1982), št. 7, 12, št. 8, 12, št. 9, 12, št. 10, 12.

O hišnih imenih.

Kronsteiner, Otto: Der Ortstafelstreit und seine soziolinguistische Hintergründe. – Kein einig Volk von Brüdern. Studien zum Mehrheiten-/Minderheitenproblem am Beispiel Kärntens. Wien, Verlag für Gesellschaftskritik 1982, 54–62.

Mader, Elfriede: Rückläufiges Wörterbuch des Slowenischen. Klagenfurt, Klagenfurter Sprachwissenschaftliche Gesellschaft 1981. 244 str. (Klagenfurter Beiträge zur Sprachwissenschaft, Slavistische Reihe. 5)

Moser, Manfred: Sprachliche und soziale Identität der Slowenen in Kärnten. – Kein einig Volk von Brüdern. Wien 1982, 16–34.

Müller, Jakob: Slovarsko pomenoslovje samostalnikov. – Leksikografija i leksikologija. Beograd-Novı Sad 1982, 149–162.

Novak, France: Slovenska jamska terminologija. – *Onomastica Jugoslavica* (Zagreb) 10 (1982), 337–344.

– Vprašanje pomenke analize leksike starejših obdobij. – Leksikografija i leksikologija. Beograd-Novı Sad 1982, 163–169.

Orožen, Martina: The lexico-phraseological development of the Slovenian literary language in the 18th century. – *International journal of Slavic linguistics and poetics* (Lisse) 25/26 (1982) (= *Slavic linguistics and poetics. Studies for Edward Stankiewicz on his 60th birthday*), 319–329.

Paternost, Joseph: Structural and semantic aspects of Slovenian place names. – *Prav tam*, 331–340.

Paulin, Andrej: O metalurškem strokovnem izrazoslovju – predlog za slovenski metalurški slovar. Nadaljevanje XVIII–XX, črke Pre-Sk, str. 261–328. – *Rudarsko-metalurški zbornik* 29 (1982), št. 1–4, priloga.

Petrov-Slodnjak, Marija: Zum endungslosen Infinitiv in der regionalen Schriftsprache des slowenischen Prekmurje und in den südslawischen Sprachen allgemein. – *Klagenfurter Beiträge zur Sprachwissenschaft* 8 (1982), H. 2, 1–27.

– Zum Stellenwert der slowenisch-bulgarischen Sprachparallelen. – *Die slawischen Sprachen* (Salzburg) 2 (1982), 101–120.

Pogorelec, Breda: Zvrstna in slogovna razčlenjenost slovenskega knjižnega jezika v obdobjih pred Prešernom. – Makedonski jazik (Skopje) 32/33 (1981/82), 591–601.

Pohl, Hainz Dieter: Kärntner Bergnamen I (1–4). – Österreichische Namenforschung 9/11 (1981/83), 55–82.

– Linguistische Aspekte der Zweisprachigkeit in Kärnten. – Kein einzig Volk von Brüdern. Wien 1982, 35–53.

Štular, Pavel: Izrazi in definicije o postopkih spajkanja. – Varilna tehnika 31 (1982), 151–152.

Šumi, Nada: Pobude za tematski okvir simpozija o odrskem jeziku. – Boršnikovo srečanje 17 (1982), 64–65.

Toporišič, Jože: Strukturalismus in der Slovenistik (am Beispiel der Wortartentheorie). – Linguistica 22 (1982), 211–237.

Uporedni rečnik vojnih pojmov. Srpsko-hrvatski, makedonski, slovenački, albanski, madađarski. Glavni i odgovorni urednik Dušan Avramović. Beograd, Vojnoizdavački zavod 1982. 1013 str.

Vermeer, Willem: Raising of **ě* and loss of the nasal feature in Slovene. – Zbornik za filologiju i lingvistiku (Novi Sad) 25 (1982), sv. 1, 97–120.

Vidovič-Muha, Ada: Fraza kot merilo pomenske delitve nekakovostnih izpeljanih pridevnikov. – Jezici i književnosti jugoslovenskih naroda i narodnosti u XX veku. Beograd 1981, 123–132. (Jugoslovenski seminar za strane slaviste. 32.)

LITERARNA ZGODOVINA

Barbarič, Štefan: Šenoa in Slovenci. – JiS 27 (1981/82), 93–99.

Birkfellner, Gerhard: Rara et Rarissima bibliographica. 1. Slovenische Altdrucke. – Österreichische Osthefte (Wien) 23 (1981), 268–278.

V knjižnici dunajskega Inštituta za slovansko filologijo.

Dolenc, Janez: Ljudske pesmi v zapisih, prepisih in razpravah Simona Rutarja. – Goriški letnik 9 (1982), 21–36.

Dolgan, Marjan: Povojna slovenska pripovedna proza. – Jezici i književnosti jugoslovenskih naroda i narodnosti u XX veku. Beograd 1981, 197–203. (Jugoslovenski seminar za strane slaviste. 32.)

Rotar, Janez: Priopćavanje Ujevićevih pjesama i mogućnost njihove recepcije u Slovenaca. –

Croatica (Zagreb) 11/12 (1980/81), sv. 15–16, 255–271.

Smolik, Marijan: Molitvenik in pesmarica za beneške Slovence. – Goriški letnik 9 (1982), 149–161.

Stanonik, Marija: Poetika svobode v slovenskem NOB pesništvu 1941–1945. – Rad 27. kongresa SUFJ, Banja Vrućica-Teslić 1980. Sarajevo 1982, 95–104.

ADAMIČ LOUIS

Christian, Henry A.: A brief survey of archival sources concerning Louis Adamic. – Spectrum (Immigration history research center, University of Minnesota) 4 (Fall 1982), 8–9.

BUTKOVIČ PETER

Brecelj, Marijan: Oris življenja in dela. – V: Peter Butkovič-Domen. Prispevki k zgodovini osnovne šole. Sovodnje 1982, 5–33.

Str. 34–42: Bibliografija Petra Butkoviča, str. 42–43: Viri in literatura.

KOCBEK EDVARD

Rupel, Dimitrij: Kocbekov Strah i hrabrost. – V: Kocbek, Edvard: Strah i hrabrost. Beograd, Narodna knjiga 1982, 255–283.

KOPITAR JERNEJ

Hahn, Joseph: Bartholomäus Kopitar und seine Beziehungen zu München. München, Trofenik 1982. 139 str., pril. (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slawen. 17)

LEVSTIK FRAN

Mitrović, Marija: »Martin Krpan« izmedju usmenih modela i modernog pripovedanja. – Književna istorija 14 (1982), br. 56, 537–547.

MAJAR MATIJA – ZILJSKI

Hafner, Stanislaus: Der slowenische Briefsteller von Matija Majar-Ziljski 1850. – Wiener slawistischer Almanach 10 (1982), 63–78.

Spisovnik za Slovence, Celovec 1850.

PREGELJ IVAN

Dolgan, Marjan: Kompozicija Pregljeve »Matkove Tine«. – Primerjalna književnost 5 (1982), št. 2, 11–30.

RIBIČ IVAN

Brezovar, Marjan: Ivan Ribič (1920–1982). – Ekran 19 (1982), št. 3/4, 63.

SELIŠKAR TONE

Glušič, Helga: Mladinski pripovednik Tone Seliškar. – Zbornik XX. srečanja Kurirček, Maribor 1982, 15.

Marko Kranjec s sodelovanjem
Alenke Logar-Pleško in
Anke Sollner-Perdih

FRANCE JESENOVEC (1906–1984)

Marca se je izteklo življenje slavista – šolnika in strokovnega pisatelja Franceta Jesenovca. Osebnost je bil navezan na dve mesti: na svoj rojstni kraj Škofjo Loko in na Celje, kjer se je 1951. leta ustalil in poučeval na gimnaziji do upokojitve 1973. leta. Pred tem pa je bilo po šolanju na gimnaziji v Kranju in študiju slavistike v Ljubljani (diplomiral je leta 1931) nekaj službenih postaj: na ženskem učiteljski v Škofji Loki, na III. realni gimnaziji v Ljubljani pa na gimnazijah v Črnomlju in Brežicah. Jesenovčeva učiteljska avtoriteta je temeljila na širokem znanju, lahko bi rekli kar polihistoriskem. Po desetletjih ugotavljamu njegovi nekdanji dijaki, češ »profesor Jesenovec je znal odgovoriti na vse, kar si ga vprašal«. »Vse« pa ne pomeni le vprašanj v zvezi s slovenskim jezikom in literaturo, pa tudi ne samo s filozofijo in latinščino, ki ju je tudi poučeval, ampak zajema še druga področja, celo srednješolsko matematiko.

Ob šolskem delu, ki je bilo veliko obsežnejše, kot je zahtevala učna obveznost, je France Jesenovec do svoje sedemdesetletnice sodeloval v strokovnem tisku: tako pred vojno v Slovenskem jeziku in Levstikovem zborniku, po vojni pa v Slavistični reviji, Loških razgledih, zlasti pa v Jeziku in slovstvu in Celjskem zborniku. Temeljito oprt na vire in literaturo je segel tako na jezikoslovno kot na literarnozgodovinsko področje. Osveljeval je praktična vprašanja iz normativne slovnice. Že v prvih letnikih Jezika in slovstva je vrsta njegovih prispevkov v rubriki Slovniške in pravopisne drobtine. V nekaterih razpravah je razčlenjeval poglavja iz sodobnega knjižnega jezika, a je pri tem rad segal tudi v zgodovino jezika (npr.: Iz sintaktične in stilistične rabe povratnosvojljnega zaimka svoj, Slavistična revija 1954; Vrste oziranih odvisnikov, Jezik in slovstvo 1966; Naklonskost oblik, ki izražajo prihodnji čas, Jezik in slovstvo 1968; Odmev štajerščine v slovenskem knjižnem jeziku, Celjski zbornik 1962). V eni izmed razprav je opisal svoje domače narečje (Škofjeloško narečje, Loški razgledi 1961), v drugi je segel v celjsko okolico (Narečje vasi Sotensko nad Šmarjem pri Jelšah, Celjski zbornik 1959). Proučeval je tudi druge neknjižne zvrsti, to kažeta spisa Govor slovenskega otroka (Jezik in slovstvo 1963/1964) in Oznaka slovenskega pogovornega jezika v Celju in okolici (Jezik in slovstvo 1971/1972). To je bila tema njegovega predavanja na zborovanju slovenskih slavistov v Celju leta 1971.

V literarni zgodovini – z njo se je njegovo predvojno publicistično delovanje sploh začelo – so ga zanimala zlasti starejša obdobja, kjer je včasih k literarni obdelavi pritegnil še razčlenbo avtorjevega jezika, pa realizem. Omenimo predvojni razpravi o Kranjski čbelici (Slovenski jezik 1941) in Snovanje Slovenskega juga leta 1967 (Levstikov zbornik 1933), med povojnimi pa Jurčič romantik (Jezik in slovstvo 1956/1957) in Ahacij Stržinar v Suhe (Loški razgledi 1962). Najbolj izrazit je Jesenovčev delež pri Celjskem zborniku. V njem je izšlo dvanajst njegovih razprav. S posebno domiselnostjo je leto za letom odkrival še neraziskana ali ne dovolj raziskana poglavja, osebnosti in dela širše celjske kulturnozgodovinske, predvsem slovstvene preteklosti (npr.: Mihael Zagajšek, 1960; Celjske slovenske novine, 1963; Drobničev slovar iz leta 1858, 1965; Odmev spodnjega Posavja v naši kulturni zgodovini, 1968).

Te razprave uvrščajo Franceta Jesenovca med tehtne osvetljevalce kulturne preteklosti na osrednjem štajerskem področju.

Božena Orožen
Knjižnica Edvarda Kardelja v Celju

MED UGOVORI IN ODGOVORI (1)

1. Isto, malo drugače

Ko je Vuk zapisoval srbske ljudske pesmi, se mu je ob tem nabralo veliko različic, zapetih od različnih pevcev, nastalih v različnih krajih in vzniklih v različnih časih. Bile so si med seboj enake, in vendar drugačne. Iste, malo drugačne.

Podobno so se mi razvrstili zapiski in pripombe ob branju in študiju slavističnih člankov, razprav in knjig. Zdelo se mi je, da mislim drugače, privzemam pač polovico zatrjevane resnice, za drugo polovico resnice – polresnica je lahko tudi laž – pa sem imel pripravljen drug odgovor.

Tako se mi je nabralo nekaj ugovorov in odgovorov, včasih bistvenih, včasih skoraj malenkostih. Kakor je govoril geograf Jože Rus, ki je po vojni ostal v Dachauu: Pripombe in drobni prispevki niso smeti.

kljub ponovnim opozorilom bibliografom nisem prevedel Velega Jožeta Hrvata Vladimira Nazora, ampak sem le priredil in s spremno besedo pospremil izdajo v srednješolskem Klasju.

Povest Slovaka Janka Jesenskega Demokrati (1943) predstavlja samo prvi del te klasične slovaške humoristično-satirične proze. Drugi del, ki naj bi izšel v isti zbirki, sem prevedel za izid, a konec vojne je 1945 zabrisal sleherno sled za tipkopisom. Enako se je zgodilo s prevodom socialne povesti Slovaka Matúša Kavca Grape, ki je čakala na natis v Krekovi knjižnici. Prvi del Demokratov je spremljala uvodna beseda o delu in pisatelju, ki je ob nastanku slovaške republike 1938 iz protesta odstopil s predsedniškega mesta v Društvu slovaških pisateljev. Kdor je tisto leto bral ta stavek v slovenski izdaji, je razumel namig. Brez zaposlitve in z družino brez sredstev sem dobil frontovski pristanek za objavo – ob zapovedanem kulturnem molku. (Isti čas, po osebnem pripovedovanju, takega spregleda ni dobil Cene Vipotnik za pripravljenost, da kaj prevede iz francoščine.)

Izpod zapovedi kulturnega molka so bili poleg osrednjega gledališča izvzeti mladinski mesečniki. Drzna je bila objava Venceslava Winklerja povestice Sedem Bernardkovih v Vrtnu 1943 z ilustracijami Hinka Smrekarja, ko je bil pisatelj že od 1941 aktivist in politični funkcionar, ilustrator pa že ustreljen. Uredništvo je Winklerjevo in Smrekarjevo delo vzelo iz uredniških predalov.

Delo ilegale pod okupacijo čaka na nadaljnji opis in obravnavo. Skupina gimnazijcev: D. Smole, T. Kermauner, I. Križanič in P. Kozak je izdala ciklostirano publikacijo Prvo klasje (1944).

Svoj protest proti okupatorju so izražali kulturniki okoli Podkrajškovega Totega teatra, Alojz Gradnik s svojimi pesmimi, Leopold Stanek s pesniško zbirko, ilegalno celó tiskano. Delo kulturnih delavcev v zaporih in internacijskih taboriščih zahteva svoje ločeno upoštevanje v podobi slovenskega narodnega upora.

Primeri iz naše slavistike, specialno slovenske slovstvene zgodovine, pričajo, kako trmast je plevel napačnih sodb in sklepov. Tak primer je sodba o prodajanju Prešernovih Poezij 1847. Joku Žigonu se je posrečilo, da je iz Blaznikovih računskih knjig dokazal, kako se

je knjižica ob izidu kar dobro prodajala, kar je izpričevalo nacionalno in kulturno prebujenost Prešernovih sodobnikov. In kako je Žigonova najdba rojstne letnice prve slovenske tiskane knjige s težavo in počasi spodrinila letnico 1551 s pravo letnico 1550.

Trmasto se je verjelo dolgo po osvoboditvi, kako so Robove besede o življenju in smrti za domovino vzete iz Danteja – zdaj vemo drugače.

France Kidrič je v članku Pomote in potvare za razne potrebe (NZ 1909–10) opominjal pred službo dnevni strankarski porabnosti. Prizadevno vnet za »napredno« misel je naš teatrolog zapisal v Obrisu gledališke zgodovine pri Slovencih, da je Linhartov sošolec »mlad plemič« Jurij Vega nastopil kot igralec v nemški pastirski igri Alexis. V resnici je bil Vega slovenski bajtarski sin, potomec stoletnih desetinskih dajatev in urbarski tlačan. Na srečo se času ustrezajoča trditev ni ukoreninila.

Partizanu, ki izprašuje, »kam se bomo skrili, če sovražnik prihrumi«, je bilo kmalu omogočeno pokazati tekst Griše Koritnika v Vrtnu, kjer so bili verzi objavljeni. Ni se mogel skriti v goriškem partizanskem listu Novomeščan, ki je kot svojo pesem dal objaviti hvalnico Novemu mestu, njen oče pa je bil Severin Šali. Javoršek je v zbirki Usoda poezije 1939–1949 (1972) s posebnim poudarkom navedel kot partizanske pesnike Vido Brest, Lada Kustra, Blaža Ostrovharja, Vinka Šumrada in Evgena Cestnika. Imena je posnel iz stolpcev VII. knjige Zgodovine slovenskega slovstva, ki sem mu jih ob stavljenju pokazal.

S tem bodi potrjeno moje davnejše zanimanje za partizanske verze, saj pesmi Evgena Cestnika nosijo v knjižici iz Novega mesta pozno letnico 1983. Javoršek v svoji zbirki seveda ni bil dolžan, da zapiše, odkod navaja našeto skupino partizanskih pesnikov. Svoji zbirki o Usodi poezije pa je postavil letnico izida, torej tudi letnico svoje literarnoestetske sodbe.

Na moč neprijetno je znanstveniku, publicistu in pisatelju oporekati, če se mu pripeti napaka, tudi lahko tiskovna. Vendar je treba ugovarjati napačnim resnicam, torej tudi napačnemu citiranju. Metod Mikuž je v Pregledu zgodovine NOB na Slovenskem, svojem kardinalnem delu, zapisal v I. knjigi svojega opusa, da sem v mariborskem zborniku Pogovori o jeziku in slovstvu prispeval razpravo Naše šolstvo v dobi NO borbe (uvod, 5). V resnici gre za Naše slovstvo v dobi NO vojne. Ker štejeemo Mikužev Pregled... med osnovno literaturo o NOB na Slovenskem in so jo kot tako od 1960 uporabljali številni rodovi naših študentov zgodovine, je moje opozarjanje na napačno navajanje zelo umestno, koristno in še vedno aktualno.

Javoršek je v navedeni pesniški zbirki zastavil kopje (partizansko »strojnico«) v boj o vprašanju ljudske in umetne poezije, včeraj (in) predvčerajšnjim. Arhivi se bodo morali odpreti. Saj je k temu pozival že 1944 gimnazijec v svoji izpitni nalogi v Črnomlju pod naslovom Umetnost in propaganda. Ne samo Prežihova brošura o slovenskih mejah, pod udar indexa librorum prohibitorum je spadala na primer tudi brošura Vstanimo sužnji, ki sta jo v Centralni tehniki KPS priredila Mitja – Cenčič in Aco – Dermelj.

2. O prvem uredniškem odboru Jezika in slovstva

Ob dvajsetletnici izhajanja naše revije je list priobčil predlog, kakor ga je odboru Slavističnega društva staval njegov odbornik (1974/75, v prvi številki, str. 15–16). Nadaljnjo stopnjo uresničenja dokumentira dvoje pisem, ki ju je naslovil odbor SD predlagatelju.

Pismi se glasita:

Prvo pismo:

Ljubljana, 21. julija 1954

Slavistično društvo
Ljubljana, Slovanski
seminar

Dragi tovariši!

Obveščamo Vas, da je bil na zborovanju slovenskih slavistov v Mariboru sprejet sklep o ustanovitvi slavističnega poljudnoznanstvenega glasila ter izvoljen redakcijski odbor (prof. Smolej, dr. Mahnič, dr. Bajec, prof. Bunc, dr. Trdinova in prof. Žerjav). Upravni odbor Vas vljudno prosi, da ob začetku novega šolskega leta skličete redakcijski odbor in prevzimate vodstvo priprav. V prvi vrsti bi bilo potrebno zbrati prispevke. Ko bo zbranega vsaj za tri številke, bo upravni odbor podvzel vse potrebno, da glasilo čimprej izide.

Žig Slav. društva, podpisana predsednik dr. A. Slodnjak in tajnik Boris Paternu.

Drugo pismo:

Spoštovani tovariši!

Odbor Slav. društva Vas vljudno vabi k svoji seji, ki bo v sredo dne 13. oktobra ob 17^h v Slovanskem inštitutu. Obravnavali bomo vprašanje slavističnega tiska (poljudnoznanstveno glasilo, slovnica, literarna zgodovina, poetika, metodični priročnik za pouk slovenskega jezika v nižjih razredih srednjih šol, čitanka za pouk svetovne književnosti, Klasje, Slavistična knjižnica, natis predavanj marib. zborovanja) in učnega načrta za srednje šole.

Prosimo Vas, da kot vodja redakcijskega odbora bodočega slavističnega glasila pripravite svoje predloge in se predtem po potrebi še porazgovorite z ostalimi tovariši, ki so bili izvoljeni v redakcijski odbor (dr. Mahnič, dr. Bajec, dr. Trdinova, prof. Bunc, prof. Žerjav). K seji bomo povabili vse člane redakcijskega odbora.

Žig SD, podpisana predsednik dr. A. Slodnjak in tajnik B. Paternu.

O seji ni bil napravljen noben zapisnik, o poteku seje in o njeni vsebini je poročal upravnemu odboru SD osebno sklicatelj seje in vodja redakcijskega odbora. Odbor je potrdil predlagane člane uredniškega odbora za novi list, se zavezal, da bo branil novi mesečnik proti ugovorom, zlasti s strani Slavistične revije, in prevzel dolžnosti organizacijskega in materialnega značaja.

Tridesetletnico mesečnika bo list potrdil s Kazalom za leta svojega izhajanja. Urednik tekočega letnika dr. Gregor Kocijan bo opisal in ovrednotil mesečnikovo izhajanje, bibliografsko pa bo priložnost tridesetletnice izhajanja popisal Jože Munda.

3. Dvoje Meškovih pisem iz 1896 in 1897

Ksaver Meško je kot sedmošolec, osmošolec in maturant stopil v javnost kot sodelavec literarnega mesečnika Vesna, ki so ga izdajali mladi naši začetniki, nekaj pesmi in proze pa je tisti čas priobčil tudi v tedniku Domovini. Oboje je zalagal celjski založnik Dragotin Hribar.

Ko je študiral v mariborskem bogoslovju, pa je sklenil, da poskusi prodreti više, v slovstvena mesečnika Ljubljanski zvon in Dom in svet. S sodelovanjem v teh priznanih literarnih mesečnikih, ki sta bila namenjena občini slovenski javnosti, bi se bil uvrstil med slovenske literate. Dom in svet je bil dosti skromen list, mišljen predvsem kot dijaški list, vendar z voljo, da tekmuje s starejšim, veljavnejšim Zvonom. Dom in svet ni iskal novih literarnih smeri. Ostajal je zvest tradicionalni realistični šoli z večjim ali manjšim romantičnim podtonom.

Mariborskemu študentu Mešku je bil duh, ki je vel iz Zvona, bolj po srcu in misli – videl je v njem naše osrednje literarno glasilo in si ni drznil takoj potrkati na Zvonova vrata; pred tem ga je svarilo tudi dejstvo, da je bil Zvon v bogoslovju prepovedan; veljal je za list, ki ga imajo v rokah »liberalci«. »Vesnani« pa so bili Meškova generacija. Odločil se je, da poskusi priti v Dom in svet: s prozo v duhu poetičnega realista Ivana Turgenjeva, v mladostni, mladostniški, osebno prekipevajoči in poudarjeni doživljajski samosvojesti. Ta črtica je bila Moj prijatelj. (Mišljen je pisateljev rojak iz Goric Ivan Tomažič.) Na čelu črtice je stal moto iz Turgenjeva.

Iz Meškovih bogoslovskih let se je ohranilo dvoje pisem: iz let 1896 oziroma 1897. Naslovljeni sta uredniku Doma in sveta dr. Frančišku Lampetu. (Ohranjeni v Lampetovi korespondenci v nadškofijskem arhivu v Ljubljani; našel bibliograf Jože Munda.)

Prvo pismo, v obliki vizitke, je bilo poslano iz bogoslovja, drugo, v obliki pisma, od doma, od Sv. Tomaža.

Iz prvega pisma izhaja, da je pisatelj poslal uredništvu že pred tem pismom zgled svoje proze, a na pismo ni dobil odgovora. Zdaj v pismu, datiranem konec leta 1896, piše:

Visokočastiti gospod doktor!

Če mogoče, prosil bi, da bi mesto »spisal« postavili »Prijatelju I. T. posvečuje Aleks. Orlov«. Da? Prosim! Če bi črtica ne bila za »Dom in svet«, blagovolite mi jo vrniti. – Nekaj (z daljšim pismom) pošljem po skušnjah (v začetku marcija).

Z najodličnejšim spoštovanjem pošilja bogoslovec Meško 31. 1. 1896.

Drugo pismo, datirano 29. avg. 1897 pri Sv. Tomažu, pravi:

Prečastiti gospod doktor!

Tukaj si Vam usojam pošiljati par črtic »Iz naše vasi«. In tri pesmi. Če bode to za rabo, bom nadaljeval, če pa ne bi bilo za rabo pri »Domu in svetu«, blagovolite izročiti povestici slav. uredništvu »Slovenca«.

Z najodličnejšim spoštovanjem pošilja bogoslovec Meško.

Katere so bile v pismu poslane črtice, pisatelj ni navedel.

Svojega prvega »srečanja« z Domom in svetom se je Meško pozneje trpko spominjal v pogovoru z Izidorjem Cankarjem, ki ga je obiskal na fari pri Mariji na Zilji. Popisal je ta svoj obisk pri Mešku v posebnem obisku (1911).

Osnovni ton svojih prvih pisateljskih nastopov razodevajo Meškovi stavki Izidorju Cankarju: »Pisateljski pot je trnov. Če bi ga pričel še enkrat in bi ga poznal tako, kakor ga poznam sedaj, resnično, ne bi ga nastopil! Ker kaj čaka človeka na njem? Nešteto razočaranj, sitnosti, krivic in poniževanj.«

Urednik Doma in sveta je Meškovo pošiljko prejel in je pisatelju tudi na pošiljko odgovoril. Odgovor pa je bil negativen: črtice ne bo priobčil. Zakaj ne, iz Meškovega spomina, kakor je zapisan v Obiskih, ne moremo zanesljivo soditi, samo ugibamo. Meško se je Cankarju izpovedal z naslednjimi besedami: »Spominjam se, kako sem poslal l. 1896 iz bogoslovja v Mariboru rajnemu dr. Lampetu črtico Moj prijatelj. Pozneje (1898) jo je prinesel, nekoliko opiljeno, Zvon. Nekaj časa čakam ves nemiren odgovora – in glej, nekega dne priroma rokopolis po pošti nazaj in z njo precej ironično pismo g. doktorja,; bral sem in bral in sem pričakoval z veliko napetostjo, da pride zdaj zdaj nekaj velikega in pretresljivega, a zastonj' . . . Ton pisma me je ranil. V jezi sem sedel in napisal v nekaj večerih Hrast ter ga poslal Zvonu, Tedanji urednik (Bežek) se ga je močno razveselil /in ga objavil v listu 1896/. Ob koncu leta

ga je mladi literarni klub dunajski (Vidic, Govekar, Zupančič, Eller) spomnil izredno laskavo v Slovenskem narodu.«

Iz besed, ki jih Izidorju Cankarju po spominu navaja Meško, bi bilo neutemeljeno sklepati, da uredniku Doma in sveta Meškova proza ni bila všeč, da ni ustrezala po literarni plati, se ni ujemala z dominsvetovskim občim pisanjem. Proza se mu je zdela le razvlečena, brez dogajanja. In če pod vtisom Lampetovih besed danes preberemo Meškovega Mojega prijatelja, moremo Lampetu oponesti, da je pokazal v svoji iztrgani sodbi gluhost prav za Meškovo že v tej črtici se uveljavlajočo izvirnost: uperjenost v notranje, duševno dogajanje svoje osebe. Moj prijatelj stoji na začetku Meškove psihološke proze, te Meškove najbolj izvirne in zrele ustvarjalnosti. Lampe tega ni videl in kot urednik ni potrdil Meškove nakazane poti.

V dolgih desetletjih svojega pisateljavanja je Meško menjaval svoje sodelovanje pri najrazličnejših naših listih. Bil je zamerljiv in hitro drobno užaljen. Tako sodim, da je bil tudi ta Meškov prvi odklon od Doma in sveta samo zamera iz pisateljskega samoljubja, osebna užaljenost, ki je slavila zmagoslavje ob stvarnosti, da se mu je odprl Zvon, ob Zvonu pa Slovenska matica. Dejstvo, da se ni takoj od vsega začetka priključil Domu in svetu, ni nič spremenilo Meškove pisateljske poti. Če se mu je tedaj »zameril« Dom in svet, je pozneje poiskal in našel pot v njegovo uredništvo, med njegove sodelavce. Bil je priden, da, celo vnet slovenski pisatelj in močno prilagodljiv, ne da bi bil zatajeval svojo naravo in s strastjo pripadal literarni šoli, modnim strujam, političnim grupacijam ipd.

(Se bo nadaljevalo)

Viktor Smolej
Ljubljana

Ocene in poročila

KNJIŽEVNOST O NOB IN REVOLUCIJI V SLOVENSКИH BERILIH IN PROGRAMIH OBVEZNEGA BRANJA V USMERJENEM IZOBRAŽEVANJU

Preoblikovanje vzgoje in izobraževanja, ki se je za vso Slovenijo začelo v šolskem letu 1981/82, je poenotilo koncept pouka slovenskega jezika in književnosti v usmerjenem izobraževanju, pri čemer se je pokazala vrsta problemov. Po spremenjenem konceptu so izoblikovali nove učne načrte, zato je potrebno razmišljanje o naslovni temi in o učbenikih za književnost nujno povezati z učnim načrtom.

Veljavni učni načrt za slovenski jezik in književnost odmerja spoznavanju književnosti polovico predvidenega števila ur, to pa se giblje od 70 do 140 v nadaljevalnih, 158 v skrajšanih in od 245 do 595 v srednjih programih. Po predmetnikih iz leta 1981 je med 200 smermi le 5 takih s po 4 urami slovenskega jezika tedensko v vseh štirih letih (1. glasbenik splošne smeri, 2. solopevec, instrumentalist, 3. knjižničar, knjigar, 4. organizator kulturnega življenja, 5. učitelj naravoslovno-matematične smeri) in 3 z izbirno peto uro v četrtem letu izobraževanja (1. vzgojitelj predšolskih otrok, 2. učitelj razrednega pouka in 3.

učitelj družboslovno-jezikovne smeri). Vpis v našete smeri ni najmočnejši, o čemer priča podatek, da sta se v šolskem letu 1983/84 v mariborski regiji vpisala v srednje usmerjeno izobraževanje 4202 učenca, od tega samo 270 v našete smeri. Zakaj toliko statistike? Podkrepi naj zahtevo po nujnem zvečanju števila ur, da bo mogoče uresničiti družbeno zahtevo po temeljito kulturno razgledanem mladem človeku, sposobnem spoznavati estetske in idejne vrednote književnosti!

Sestavljavci učnega načrta so koncipirali spoznavanje književnosti v dveh stopnjah. Vsi srednji programi imajo dveletno skupno vzgojnoizobraževalno osnovo tudi za spoznavanje književnosti. Zasnovana je po zgodovinskem načelu in sega od staroveških književnosti Orienta do sodobnosti. Narodnoosvobodilno pesništvo pride na vrsto v drugem letu srednjega usmerjenega izobraževanja, ugodna pa je korelacija z zgodovino. Spoznavanje književnosti je v tretjem in četrtem letu zasnovano tematsko-problemsko. V 3. letu je sedem tematsko-problemskih sklopov, razdeljenih po časovno-slogovni zapovrstnosti, njihov časovni lok se pne od simbolizma do sodobnosti, v 4. pa je pet tematsko-problemskih jeder, nanašajočih se na književnost 19. in 20. stoletja. V učnem načrtu se posamezni naslovi ne ponavljajo, izjeme so Župančičeva Duma, Pregljeva Matkova Tina in Smoletova Antigona. Učni načrt opredeljuje smotre spoznavanja književnosti na dveh mestih. Vzgojno-izobraževalni smotri so zelo splošni. S književnostjo povezani smotri poudarjajo spoznavno funkcijo književnosti, manj pa estetsko. Za ilustracijo sta 11. in 12. smoter: a) učenci spoznavajo NOB kot poučitev in sporočilo, b) učenci spoznavajo teoretične osnove narodne književnosti v SLO. Čeprav je v pojasnilih mogoče najti še nekatere operative smotre, pa ostaja odprto vprašanje temeljnih smotrov spoznavanja književnosti in književne vzgoje.

V katalogu učbenikov in učnih gradiv za šolsko leto 1983/84, izdal ga je Zavod za šolstvo SRS, so navedeni učbeniki in gradiva, ki jih je določil strokovni svet SRS za vzgojo in izobraževanje in strokovni svet PIS za srednje usmerjeno izobraževanje, in sicer Silva Faturja Književnost I in II, delovna zvezka za književnost Vere Gregoračeve in Književnost III avtorjev Frančka Bohanca, Petra Kolška, Rajka Korošca in Tineta Logarja. Za 4. razred, ki ohranja stare programe, so predpisani učbeniki Slovensko berilo III in IV (dopolnjena izdaja iz leta 1980, avtorji so Franček Bohanec, Janko Kos, Boris Paternu in Franc Zadavec) in Vere Gregoračeve Berilo z analizo, literarno zgodovino in teorijo. Primerjava med novimi učbeniki in učnim načrtom za književnost govori o skoraj popolni prilagoditvi učnim vsebinam v načrtu. V Književnosti I sta dva naslova spuščena, dvanajst pa je dodatnih, tako da je v učbeniku 10 naslovov več kot v učnem načrtu. Podobno je v Književnosti II – v učbeniku ni Bezruča in Reymonta, dodan je Zola in en naslov, 5 je drugačnih; v Književnosti III je 6 naslovov zamenjanih in en dodan, torej je mogoče pričakovati, da bo tudi učbenik za 4. razred dosledno uresničil učni načrt. Učbeniki so sestavljeni po učnem načrtu za pedagoško usmeritev, ker je ta program najboljšejejši.

Pregledanih je bilo 36 beril in učbenikov za književnost.

Slovenska berila za nižje gimnazije iz štiridesetih in petdesetih let so prinašala tekste slovenskih in neslovenskih avtorjev (37,21 %, 19,48 %, 20,73 %), in sicer je prevedenih tekstov od 19,10 do 20,73 %. Berila niso urejena po zgodovinskem kriteriju in vsako sega od ustnega slovstva do sodobnosti. Veliko je ponovitev iz prvega berila, večina tekstov pa se je v kasnejših izborih opustila. Besedil s tematiko NOB in revolucije je od 23,03 do 42,65 %. Upoštevana so tudi ustrezna neumetnostna besedila. Opomb k berilom ni, dodan je le seznam manj znanih besed, osebnih in krajevni imen.

Berila za višje razrede srednjih šol so urejena po literarnozgodovinskem kriteriju, zato je tematika NOB in revolucije zastopana šele v Slovenskem berilu VII, v kasnejših izdajah je to Slovensko berilo VIII. V izboru so samo slovenski avtorji, o NOB in revoluciji pa govorijo samo tretjina besedil.

Slovenska književnost I (uredil Dušan Pirjevec) obsega besedila od začetkov slovenskega slovstva do prvih desetletij 20. stoletja. Razvrstitev upošteva časovno zaporedje, ni pa delitve na posamezna književna obdobja. Predstavljenih je 235 besedil (v celoti ali v odlomkih), in ker je upoštevano monografsko načelo, je Oton Župančič predstavljen celo z 9 pesmimi, ki tematizirajo NOB. Slovenska književnost II (uredili so jo Franček Bohanec, Marija Jamar in Janko Kos) ne ohranja koncepta prve knjige, ampak upošteva literarnozgodovinska obdobja, zato nekatere avtorje srečujemo dvakrat ali celo trikrat, npr. Antona Vodnika, Ceneta Vipotnika, po dvakrat pa Edvarda Kocbeka, Boža Voduška, Pavla Golio, Miška Kranjca, Cirila Kosmača, Lili Novy, Mateja Bora in Jožeta Udoviča. V 30 besedilih (od skupno 213) so motivi NOB in revolucije – 13,82 %. Obe knjigi imata ob koncu še kratke literarnozgodovinske opombe. Za štiriletno šolanje je bilo 452 izbranih besedil brez besedil iz neslovenskih literatur.

Vera Remic-Jagrova z Jezikovno vadnico z berilom za poklicne šole ni nameravala ustvariti pregleda slovenske književnosti, ampak je izbrana besedila povezala z jezikovnim poukom in predvsem stilistiko, zato besedila niso razvrščena po literarnozgodovinskih kriterijih. Med 53 besedili (kar 40 odlomkov) samo Kosmačeva Balada o trobenti in oblaku tematizira NOB. Predelana izdaja iz 1975. leta je naslovljena Slovenski jezik za poklicne, tehniške in druge šole za gospodarstvo ter družbene službe. Tudi tu izbrana besedila niso v prvi vrsti namenjena spoznavanju književnosti, ampak so ilustracija razvoja slovenskega knjižnega jezika. Med 83 besedili so tri s tematiko NOB (Balada o trobenti in oblaku, Smrt nedolžnega velikana in Na Kamenjaku).

Skupina avtorjev Franček Bohanec, Janko Kos, Boris Paternu in Franc Zdravec je pripravila Slovensko berilo I, II, III in IV. Pregled je upošteval tretjo izdajo prvega in drugega berila, drugo izdajo tretjega in prvo izdajo četrtega. Novost Slovenskega berila v primerjavi s starejšimi berili je sistematičen pregled svetovne književnosti, sledijo mu izbrana besedila iz slovenske književnosti, v tretji skupini pa iz književnosti drugih jugoslovanskih narodov. Besedilom sledijo strnjene opombe ter vprašanja, ki učenca usmerjajo v iskanje idejnih, etičnih in estetskih vrednot posameznih besedil. Ker je imel učenec na voljo še literarnozgodovinske preglede slovenske in svetovne književnosti, opombe zadoščajo. Tematika NOB in revolucije je zaradi zgodovinskega načela pri ureditvi beril zastopana šele v Slovenskem berilu III z Župančičevo Veš, poet, svoj dolg? kot mobilizacijskim geslom narodnoosvobodilne književnosti. V Slovenskem berilu IV književnost NOB ni dobila lastnih periodizacijskih meja, ker je le nadaljevanje v tridesetih letih začelih idejno-vsebinskih in oblikoslovnih pojavov, le da se je angažiranost za idejo narodne in socialne osvoboditve radikalizirala. Slovenska književnost je predstavljena v poglavjih Socialni realizem in Od socialnega realizma do sodobnosti. Od 160 besedil jih je 37 s tematiko NOB in revolucije. Iz književnosti drugih jugoslovanskih narodov je zastopana te tematike v enakem razmerju (7 do 31 besedil).

Dopolnjeni izdaji Slovenskega berila III in IV navedeno podobo bistveno spreminjata, ker gre za občutno krčenje števila avtorjev in besedil. Sprememba je tudi v tem, da je v Slovenskem berilu III samo svetovna in slovenska književnost, v Slovenskem berilu IV pa slovenska književnost in književnost drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti. Poimenovanje obdobja je ostalo nespremenjeno. Nekateri avtorji so predstavljeni z drugimi besedili kot v prvi izdaji, na novo pa sta vključena Edvard Kardelj in Karel Grabeljšek-Gaber. V Slovenskem berilu III tematizira NOB in revolucijo poleg Župančičeve pesmi Veš, poet, svoj dolg? še Golieva Balada o nesrečnem doktorju Vladimiru Kantetu. V Slovenskem berilu IV je 50 slovenskih avtorjev in 76 besedil, iz književnosti drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti pa 24 avtorjev in 26 besedil. Motivi NOB in revolucije so v 23 slovenskih in 8 tekstih iz književnosti drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti. Dopolnjena izdaja Slovenskega berila IV je predpisano berilo še v letošnjem šol-

skem letu, zato je zanimiva primerjava z učbeniki za književnost in učnim načrtom v srednjem usmerjenem izobraževanju.

Skupnih je dobra tretjina besedil iz slovenske in polovica besedil iz književnosti drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Tematika NOB in revolucije je v Slovenščini 3 Vere Gregoračeve zastopana samo z Župančičevo Veš, poet, svoj dolg? v Slovenščini 4 pa z 20 besedili. Mednje je sestavljavka vključila tudi pesem ljudske pesnice Sonje Hlebčar Retenjsko polje. Iz književnosti drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti je samo pesnitev Jama Ivana Gorana Kovačiča. Vera Gregoračeva je uvedla v slovensko šolsko prakso nov tip berila za književno vzgojo v srednji šoli in svoje izkušnje uporabila pri sestavi berila z analizo, literarno zgodovino in teorijo. Slovenski jezik, ki so ga uporabljali učenci pedagoških šol kot preizkusno gradivo – 4. snopič je še zdaj predpisan za 4. razred pedagoških usmeritev, še v šolskem letu 1982/83 pa sta bila 3. in 4. snopič predpisana za poklicne in tehnične šole. Prvi snopič Slovenskega jezika prinaša 6 pesmi iz izbora Partizanska ljudska pesem Črtomira Šinkovca, dopolnjujejo ga pa še vprašanja in naloge. V 4. snopiču Slovenskega jezika je 16 besedil (od 55) na temo NOB in revolucije. Izbrane pesmi in dramsko besedilo so skrčen izbor iz Slovenščine 4, dodan je le še izbor proznih besedil, ki so bila prej izpuščena. Od avtorjev iz književnosti drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti so predstavljeni z obravnavano tematiko Ivan Goran Kovačič z Jamo, Blaže Koneski s pesmijo Težko in Slavko Janevski z odlomkom iz novele Konj, velik kakor usoda.

Med še lani predpisanimi berili sta tudi berili za srednje šole z italijanskim učnim jezikom. Slovensko berilo za prvi in drugi razred je sestavila Nevenka Gorjup in uvrstila 9 besedil z narodnoosvobodilno tematiko v tretjem delu, kjer je še 20 po časovni in zvrstni pripadnosti zelo različnih besedil. S tem je zagotovila pričujočnost obravnavane tematike tudi v prvih dveh letih, kar je nedvomno izrednega vzgojnega pomena za medsebojno spoznavanje in utrjevanje vezi med pripadniki različnih narodnostnih skupnosti, živečih na istem ozemlju. Slovensko berilo za 3. in 4. razred so sestavili Alenka Kozinc, Stane Mihelič in Ljudmila Rusi. Izbrana besedila so razvrščena po obdobjih od realizma do sodobnosti. Sledijo neumetnostna besedila in pregled slovenske, hrvaške, srbske in makedonske književnosti v obdobju od realizma do danes. NOB in revolucijo tematizira 21 od skupno 113 besedil. Iz književnosti drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti so zastopani Vladimir Nazor (Tito), Ivan Goran Kovačič (Jama), Desanka Maksimović (Krvava bajka), Branko Čopić (Kadilska zgodba), Mihajlo Lalić (Pusta zemlja), Blaže Koneski (Težko) in Slavko Janevski (Konj, velik kakor usoda).

Za celotnejšo podobo o pouku književnosti bi bilo potrebno pritegniti v pregled še literarnozgodovinske učbenike in literarno teorijo, če niso dognanja obeh temeljnih književnih ved vključena kot opombe kar v berila. Potrjenega literarnozgodovinskega učbenika za srednje šole ni. V rabi sta Kosov Pregled slovenskega slovstva in Pregled svetovne književnosti. Anton Slodnjak je srednješolcem namenil Obraze in dela slovenskega slovstva, Francka Varl pa Naše književnike in njihova dela kot pomožni učbenik za pouk jugoslovanskih književnosti v osnovnih in poklicnih šolah (s številnimi ponatisi). Janko Jurančič je napisal Pregled srbske, hrvatske in makedonske književnosti. Starejša sta Stan-ka Janeža Zgodovina slovenske književnosti in Miroslava Ravbarja Pregled hrvaške, srbske in makedonske književnosti. Književni pojavi med leti 1941 in 1945 so poimenovani: Književnost med NOB (Varl), Slovstvo v NOB (Kos), Slodnjak pa je 11. poglavje naslovil Generacija vojne in revolucije s podpoglavjem Pripovedništvo v narodnoosvobodilnem boju. Učiteljem sta kot pripomoček na voljo dve literarni teoriji, in sicer mala literarna teorija Matjaža Kmecla, in Očrt literarne teorije Janka Kosa, pred njima pa Besedna umetnost Silve Trdinove. Slednja je pripravila še antologijo primerov iz besedne umetnosti, ki so jo uporabljali predvsem v poklicnih šolah, dokler je ni nadomestil učbenik Vere Re-

mic-Jagrove. Urejena je po zvrstno-vrstnem načelu, med 159 leposlovnimi besedili pa je le 8 pesmi s tematiko NOB in revolucije. Po enakem načelu je Jože Kocbek sestavil Slovensko berilo kot dopolnilo k pouku slovenskega jezika v prvem in drugem letniku dopisne administrativne šole.

Verificirani učbeniki za književnost v srednjem usmerjenem izobraževanju so zasnovani kot tip razvejenega učbenika. V rabi sta že učbenika in delovna zvezka za književnost I in II ter učbenik Književnost III. Manjkajo še objUBLJENA navodila za učitelje. Empirična evalvacija je zajela šele programe in učbenike za prvo leto srednjega usmerjenega izobraževanja. Iz poročila, objavljenega v Vzgoji in izobraževanju, je mogoče razbrati, da učbenik v veliki meri omogoča uresničevanje smotrov predmeta, čeprav je primernejši za učence, ki so motivirani za pridobitev izobrazbe za peto stopnjo. Skoraj enotno je mnenje, da je učbenik Književnost I napisan v ustreznem jeziku za učence (anketirani so ugodno ocenili tudi delovni zvezek).

Seveda pa nekateri menijo drugače, kar je mogoče prebrati v sestavku Vinka Cudermana Kako poučevati književnost v Jeziku in slovstvu. Tudi društvo za primerjalno književnost SRS je predlagalo popravek, dopolnitev ali bistveno spremembo učnega načrta in nanj oprti učbenikov za književno vzgojo. Program in učbeniki prinašajo novosti, ki jih je mogoče sprejeti ali zavrniti po tehtnem premisleku in racionalni ter empirični evalvaciji. Seveda pa še tako odlični didaktični koncept ne bo ustrezno izkoriščen, če vsi udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa niso motivirani. Samo učiteljeva nenehna ustvarjalna iskanja lahko zagotovijo uspešen tematsko-problemski pouk, ki pa v zastavljenih časovnih okvirih terja še racionalno izrabo časa. Časovna bližina literarnih pojavov 20. stoletja in zlasti ure, namenjene spoznavanju književnih novosti, omogočajo zaposlitve mladostnikovega iščočega duha. Zato je individualizacija pouka predvsem v 3. in 4. letu nujna.

Veliko število besedil v Slovenskem berilu 1, 2, 3 in 4, ko je 251 avtorjev (prvotno 347) zastopanih s 543 besedili (prvotno 785), je učitelju omogočalo svobodnejše izbiranje med besedili in avtorji, čeprav je, čeprav je tudi poprej učni načrt zavezoval k obravnavi že določenih. Zdaj si mora učitelj bolj prizadevati pri svetovanju za domače delo in branje, sicer predstavitev z odlomki ne dosežejo pričakovanega učinka. V Književnosti I, II in III in učnem načrtu za 4. razred je 156 avtorjev, zastopanih z 222 besedili. V resnici pa učenec spozna le 126 avtorjev, ker so nekateri predstavljeni dvakrat ali celo trikrat. Učenci se seznanijo s 67 slovenskimi avtorji in 142 besedili. S preostalo tretjino besedil so predstavljeni tuji (26) in avtorji iz književnosti drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti (34). Opazna je osredinjenost samo na tista besedila, ki so predpisana z učnim načrtom.

S tematiko NOB in revolucije je 33 ali 14,87 % besedil. Razporejena so po treh letih izobraževanja. V drugem letu so zaradi zgodovinskega koncepta na vrsti proti koncu leta v poglavjih Književnost NOB in Sodobna književnost, v tretjem pa kljub tematskim jedrom ravno tako proti koncu. Naslovi posameznih jeder opredeljujejo tematiko ali sporočilo, le jedro, ki prinaša tematiko NOB in revolucije, je opredeljeno zvrstno-vrstno (Balade in elegije), to pa je verjetno vplivalo tudi na izbor. V učnem načrtu za četrto leto je ni samo v pregledu ljubezenske lirike, zato bo obravnava časovno nestrnjena in ni mogoče reči, koliko časa ji bo odmerjenega.

NOB in revolucijo tematizirajo:

– v Književnosti 2 (Karel Destovnik-Kajuh: Ljubezenske, Kmetova pesem; Matej Bor: Srečanje, Raztrganci; Matevž Hace: Komisarjevi zapiski; Ivan Goran Kovačić: Jama – 1. spev; Janez Menart: Vojne slike, Povojni portret; Ciril Kosmač: Pomladni dan; Beno Zupančič: Sedmina; Pavle Zidar: Sveti Pavel; Slavko Janevski: Bolečina in bes);

– v Književnosti 3 (Pavel Golia: Balada o nesrečnem doktorju Vladimiru Kantetu; Matej Bor: Njene oči; Edvard Kocbek: Povabilo na ples; Jože Udovič: Balade; Ivan Minatti: Spomin; Cene Vipotnik: Pogreb; Peter Levec: Elegija; Lojze Krakar: Pesnikovo drevo v taborišču smrti; Skender Kulenović: Stojanka mati Knežpoljka; Desanka Maksimović: Krvava bajka; Vasko Popa: Sutjeskine oči; Slavko Janevski: Pesem vojaka dva metra pod zemljo; Blaže Koneski: Težko);

– v učnem načrtu za četrto leto srednjega usmerjenega izobraževanja: (bivanjska tematika: Jure Kaštelan – Tifusarji; tematizacija kmetstva: Ivan Potrč – Lacko in Krefli; nacionalna kultura in svoboda: Miško Kranjec – Za svetlimi obzorji, Ciril Kosmač – Balada o trobenti in oblaku, Mihajlo Lalič – Lelejska gora; sodobna novela in roman: Andrej Hieng – Grob, Peter Božič – Očeta Vincenca smrt).

Zaradi neuskkljenosti z osnovnošolskimi berili se nekateri naslovi ponovijo. Tako kar 10 odstotkov (22) besedil učenci poznajo že iz osnovne šole. Nekaj ponovitev je tudi pri tematici NOB in revolucije. Krvava bajka in Kajuhova Ljubezenska sta v Sedmem berilu, Borovi Raztrganci in Kovačičeva Jama pa v Osmem. Ponovitev sama na sebi ni nič slabega, ker se je med tem doživljajska izkušnost učencev poglobila in senzibilnost ni več enaka prejšnji, toda zaradi skromno odmerjenega časa bi le kazalo razmisliti o spremembi.

Besedila spremljajo literarnozgodovinske, literarnoteoretske in literarnointerpretacijske informacije, ki morebiti prevsiljivo vdirajo v svet učenčevega estetskega doživetja, če so vključene v neustreznem trenutku in se s tem poruši vzajemno delovanje med besedilom, učencem in učiteljem. To pa zahteva od učitelja pri delu z učbenikom veliko inventivnosti in strokovno metodičnega znanja, da bo lahko s notranjo diferenciacijo in individualizacijo pouka razburkal učenčev emocionalni in intelektualni potencial. Ustreznih metodičnih napotkov je v slovenski strokovni literaturi bore malo.

Zastavlja se vprašanje, ali je drobljenje tematike NOB in revolucije na tri leta smotno, kar bi mogoče veljalo tudi za druge teme in avtorje. Prva naloga spoznavanja književnosti je opazovanje literarnega besedila kot umetniške strukture, vendar ga le-to ne sme izolirati od drugih, marveč ga postaviti v odnos do drugih. V sprejetih učbenikih in učnih načrtih se medsebojni odnos vzpostavlja z več vidikov: najprej v odnosu do literarnih besedil svojega obdobja z zgodovinskorazvojnega vidika slovenske književnosti in književnosti drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti; v 3. letu z vidika tematske in zvrstnovrstne sorodnosti; v 4. pa s problemsko ustvarjalno metodo opazujejo tematsko sorodna besedila iz različnih književnih obdobj.

Vprašanje in naloge usmerjajo učence v primerjanje literarnih pojavov, zato gole številke o zastopanosti tematike NOB in revolucije ne povedo dovolj. Podobno je s številčnim razmerjem med slovenskimi in neslovenskimi besedili. Za primerjavo so morebiti povednejši podatki o urah, namenjenih obravnavi književnosti NOB in revolucije. V 2. letu je predvidenih 12, v 3. 14 (od 70), za 4. podatka zaradi razpršenosti po jedrih ni.

Ostaja še vprašanje vrednosti izbranih besedil z estetskega vidika. Slovenske literarne zgodovine, analize in izbori so dodobra prevetrili besedila na temo NOB in revolucije, zato bi lahko za večino besedil ugotovili, kako jih estetsko vrednotijo različni preučevalci književnosti in sestavljavci različnih antologij. Če je uvrstitev v antologijo že potrditev estetske vrednosti besedila, je za izbor v Književnosti mogoče reči, da je dober, ker so skoro vse pesmi vsaj v eni antologiji, pregledane pa so Slovenska lirika 45–65, Pesmi partizanov, Živi Orfej in Svitanja. Seveda pa se je kljub vsemu mogoče vprašati, kaj je avtorje učbenika oziroma načrta vodilo pri odločitvi. Sestavljavci so upoštevali tudi druge kriterije, toda estetskega niso zanemarili. Z idejnega vidika je zanimiva opustitev mobilizacijskih pesmi in upoštevanje predvsem baladne tragike in bolečega liričnega nazrtja v

usodo posameznika in naroda. In ravno skozi grozo vojnih travm se oglašča želja po človekovi pokončnosti, sreči in osmislitvi življenja.

Smotri domačega branja so v učnem načrtu jasno zapisani in poudarjajo vzgojni vidiki dejavnosti. Zato tudi naslovov ne predpisuje, ampak samo svetuje. Pogovor s slavisti s sedmih mariborskih srednjih šol je potrdil uresničevanje načelnih določil. Učitelji skušajo z diferenciranimi nalogami in opuščanjem šablonskih oblik domačega branja učence motivirati za branje in jih vzgajati v dobre bralce. Pri izbiri del se ravna po navodilu, naj se odločajo za temeljna umetniška dela iz različnih časovnih slogov in zvrsti, ki so v učbeniku predstavljena samo z odlomkom. Na eni izmed šol pripravljajo samo referate, preberejo pa vsa v učbeniku predstavljena dela, čeprav jih k temu ne sili nobena formalna obveza. Pouk je organiziran tako, da je učencu sprotno branje nujno potrebno. Pridobljene bralne navade se ukoreninijo in eden izmed najpomembnejših smotrov je dosežen. Seveda pa si takega načina ni mogoče zamisliti kot splošno prakso, ker so motiviranost in tudi sposobnosti različne. V večini primerov učitelji upoštevajo učenčev interes in na nekaterih šolah dopuščajo prosto izbiro del določenih avtorjev, prosto izbiro med več avtorji in njihovimi deli ali pa določenim naslovom učenec doda še delo po lastni izbiri. Z gotovostjo je mogoče reči le to, da je tematika NOB in revolucije pri domačem branju zastopana v drugem letu, sicer pa le izjemoma. Med naslovi so: Ivan Goran Kovačič: Jama; Ciril Kosmač: Pomladni dan, Očka Orel, Balada o trobenti in oblaku; Matej Bor: izbor pesmi; Ivan Minatti: izbor pesmi; Karel Destovnik Kajuh: izbor pesmi; Matej Bor: Raztrganci; Bogo Flander: Meja; Mile Klopčič: Mati; Ivan Potrč: Krefli, Lacko in Krefli; Beno Zupančič: Sedmina; Pavle Zidar: Sveti Pavel.

Posebno pozornost bi kazalo posvetiti vprašanju, koliko je tematika NOB in revolucije prisotna v celotnem vzgojno-izobraževalnem procesu, pri čemer bi bilo potrebno pregle dati predvsem vsebino in namen kulturno-umetniških dejavnosti. To pa izstopa iz naslovnega okvira.

Novi učni načrt za slovenski jezik in književnost v usmerjenem izobraževanju prinaša veliko novega. Vsemu ni mogoče pritrditi in se z obstoječimi rešitvami sprijazniti. Evaluacija učnih načrtov in učbenikov bo pokazala na slabosti, ki jih bo potrebno kar se da hitro odpraviti. Novosti zadevajo tudi tematiko NOB in revolucije, ki se je iz 4. leta preselila v tri leta izobraževanja. Izbrana besedila so potrebna ponovne presoje z vidika zgodovinske in estetske relevantnosti. Učni načrt za književnost in nanj opirajoči se učbeniki so vzgojno-izobraževalni minimum, ki ga dobro motivirani udeleženci izobraževanja, torej učenci in učitelji, morejo in morajo preseči.

Majda Potrata
Pedagoška akademija v Mariboru

SLOVENSKO-SLOVAŠKI SLOVAR

Viktor Smolej: Slovensko-slovaški slovar, Ljubljana, Državna založba Slovenije 1983, 610 str.

Pred nekaj leti smo v našem časopisu pozdravili izid knjige Slovaško-slovenski slovar avtorja V. Smoleja (prim. Slovensko-slovenský slovník, Kultúra slova, 1977, 89 – 91). Veseli nas, da danes lahko poročamo o izidu *Slovensko-slovaškega slovarja* istega avtorja. Ker gre v tem primeru za prvi slovar te vrste, mislimo, da je koristno, če slovaško javnost informiramo o njem tudi v našem časopisu.

Slovensko-slovaški slovar spada po svojem obsegu med slovarje malega tipa. O izboru besed je odločal njegov namen in obseg, pri čemer so kot glavni vir pri izboru besed uporabljeni zvezi slovaškega akademijskega slovarja, *Slovníka slovenského spisovného jazyka*, in nekateri drugi dvojezični slovarji. Reči moramo, da je izbor besed primeren in ustreza kriterijem malega dvojezičnega slovarja. Seveda bi se tu podobno kakor pri *Slovensko-slovinskem slovníku* dalo tehtati, ali naj bi bila namesto te ali one besede upoštevana druga beseda, toda to ni bistveno vprašanje. Manjšo pripombo, ki se tiče izbranega gesla, pa hočemo vendarle izreči. Ni jasno, zakaj se zveza *deset božjih zapovedi* navaja kot posebno geslo polkrepko. Po našem mišljenju bi bilo dovolj, ko bi bila zveza napisana pri eni izmed besed, ki zvezo sestavljata, npr. pri geslu *deset* ali pri geslu *zapoved*.

Pri obdelavi posameznih gesel je avtor ravnal dosledno po načelu ekvivalence, to se pravi, da se v slovarju navajajo zgolj ekvivalenti in se gesla v izhodiščnem jeziku ne členijo na posamezne pomene. Tu pa se že kažejo neki problemi, na katere je treba opozoriti. Če ima beseda v izhodiščnem jeziku (torej v slovenščini) v namenskem jeziku (torej v slovaščini) samo en ekvivalent, ne nastanejo nobeni problemi, npr. *samopomôč* = svojpomoc, *sablja* = šabla, *sádje* = ovocie, *zagáten* = dusný, *lójtra* = rebrik, *zabôj* = debna. Problemi se ne pojavijo tudi tedaj, ko je na strani ekvivalenta več sinonimov, npr. *nadárjen* = nadaný, talentovaný; *lúksuzen* = luxúzny, prepychový; *lônček* = hrnček, šálka. V takih primerih vidimo nepravilnosti v tem, da je v namenskem jeziku ekvivalentno navedenih več besed, ki nimajo značaja sinonimov, saj je vsaka izmed besed pravzaprav nov ekvivalent. Navajamo primere: *kislica* = štável (rast.); kyslé víno, kyslý člověk, mrzutec. Tu gre pravzaprav za tri ekvivalente, ki se namesto naštevanja ločujejo samo s podpičjem. Tak način je mogoče razumeti kot neki, čeprav ne najbolj posrečen način leksikografskega obravnavanja konkretne leksikalne enote, toda v slovarju se ponekod taki ekvivalenti ne ločujejo s podpičjem, ampak samo z vejico, npr. *pésa* = *sladkórna pesa*, *cukrová repa*, *burgyňa*. To po naši misli ni pravilno, ker *burgyňa* ni sinonim za: *cukrová repa*; beseda *burgyňa* označuje v slovaščini krmno repo in tako ne more biti ekvivalent slovenske besedne zveze *sladkórna pesa*. Drugi primer: *málicati* = (*dopoldne*), *desiatovať*, (*popoldne*) *olovrantovať*. Besedi *desiatovať* in *olovrantovať* sta pomensko dva ekvivalenta, ki bi morala biti (čeprav se pri njiju navaja v oklepaju semantizacija) v slovarju ločena razvidneje. Zelo ostro se ta problem kaže pri obravnavi predlogov, npr. slovenski predlog *pri* ima na strani ekvivalentno vrsto slovaških predlogov *u*, *pri*, *popri*, *za*, *pod*, za katerimi se navajajo posamezne zveze v slovenščini in njihovi prevodi v slovaščino. Evidentno je, da tu ne gre za vrsto sinonimov; vsak izmed slovaških predlogov predstavlja samostojen ekvivalent, in to bi se moralo v slovarju grafično jasno prikazati. Mislim, da je tudi v malem dvojezičnem slovarju koristno posamezne ekvivalente označiti s številkami, npr. *málicati* = 1. *desiatovať*, 2. *olovrantovať*; *osmérec* = 1. *osemveslica* (čln), 2. *osemslabičný verš*; *séjem* = 1. *jarmok*, 2. *trh*, 3. *veltrh*; *pri* = 1. *u*, 2. *pri*, 3. *popri*, 4. *za*, 5. *pod*.

Nekaj pripomb imamo tudi k posameznim ekvivalentom. Pri geslu *Italiján* ne štejemo slovaški ekvivalent *Vlach* za primeren, ker je to zgodovinsko poimenovanje in v sodobnem književnem jeziku ni živ. Tu nam zadostuje ekvivalent *Talian*. Pri geslu *bébec* in *bedák* ni na mestu ekvivalent *blbec*. To je beseda iz substandardne plasti jezika. Pri geslu *ledvica* je na prvem mestu naveden ekvivalent *lădvina* in šele na drugem mestu ekvivalent *oblička*. V slovarju bi se moralo uveljaviti nasprotno zaporedje, ker se ekvivalent *oblička* uporablja tudi kot termin. Isto velja tudi o ekvivalentnem *ladvinový* pri geslu *ledvičen*. Pri geslu *kukálo* se na prvem mestu navaja slovaški ekvivalent *kukátko*, na drugem mestu poimevanje *ďalekohlad*. Pripominjamo, da beseda *kukátko* ne spada v besedni zaklad knjižne slovaščine. Pri geslu *kúra* ni pravilen ekvivalent *slepica*, ampak *sleipka*. Pri geslih *pártija*, *partijec*, *partijka*, *partijnost*, *pártijski* se poleg nevtralnih ekvivalentov *strana*, *straník*, *stranička*, *straníckost*, *stranícky* navajajo neadekvatni ekvivalenti *partaj*, *partajník*, *partajníčka*, *partajnosť*, *partajný*. Izraz *partaj*, *partajník*, *partajníčka*, *partajnosť*, *partajný* imajo ekspre-

siven poudarek, včasih celó pejorativno pobarvanost, zato v slovarju ne smejo nastopati kot neekspresivni valenti. Pri geslu *kladivo* stoji kot ekvivalent *mlat*, vendar je neprimeren, ker beseda *mlat* v sodobni slovaščini ni živa. Pri geslu *kruh* (slovaš. chlieb) v zvezi vsakdanji *kruh* nista na mestu ekvivalenta *vezdajši, vzdajši*; ekvivalent je samo *každodenný*.

V skladu z uveljavljeno leksikografsko prakso se slovniški podatki navajajo samo pri izhodiščnem jeziku. Pri samostalnikih se praviloma navaja oblika genitiva ednine. Pri pridevnikih in deležnikih (participih) se navajajo tudi oblike ženskega in srednjega spola (*rdéčkast, -a, -o* adj. = *červenkastý, ryšavý; razvít, -a, -o* part. = *vyvinutý, rozvinutý*). Pri glagolih se navajajo oblike 1. osebe ednine in 3. osebe množine, poleg tega se navajajo tudi oblike preteklega časa (*rdečítí se, -ím, -íjo, -il* = *červenat sa*). Obseg navajanja oblik je za dani tip slovarja primeren.

Že pri informaciji o *Slovensko-slovinskem slovníku* smo zapisali, da se nam ne zdi primereno, da se je avtor pri sestavi slovarja odrekel slehernemu vrednotenju besed po njihovi slogovni in časovni ravni. Ta naš zadržek moramo ponoviti tudi zdaj, ker tudi v sedanjem *Slovensko-slovaškem slovarju* ni nobenega vrednotenja posameznih leksikalnih enot. Očitno je, da tak postopek ne odraža objektivne jezikovne situacije, zakaj mnoge besede v slovarju so ekspresivne z enim pomenom. Naj to ilustrira nekaj primerov: *Bedarija* (= somárstvo) je po Slovarju slovenskega knjižnega jezika ekspresivna beseda; *bojévník* (= bojovník, zápasník) je knjižni izraz; *dika* (= sláva, okrasa) je zastarel izraz; *dobričina* (= dobrák) je ekspresivna beseda; *dojéneec* (= dojča) je knjižni izraz (nevtralno je *dojénček*); *gráben* (= jarok, priekopa) je beseda pogovornega področja; *grdíti* (= špinit, hanobít) je ekspresivna beseda; *hrásta* (= chrasta) je izraz s pogovornega področja (nevtralno je *krásta*).

Pozitivno sodimo tudi dejstvo, da slovar v obilni meri navaja frazeologijo (čeprav ne za posebnim znamenjem, kar bi bolj ustrezalo kriterijem moderne leksikografije in preglednosti slovarja). Avtor si za ustrezno slovensko frazeološko enoto prizadeva dati enako-praven slovaški ekvivalent, npr. *iméti denárja ko plév* = mať peňazí ako pliev (pri geslu *pléva*); *podréti za sábo vse mostóve* = spálit za sebou všetky mosty (pri geslu *podreti*); *ràd bi z glávo skozi zíd* = chce hlavou preraziť stenu (pri geslu *zid*; tu je običajneje *múr, ne stena*); *naj te kóklja bícne* = bodaj ťa hus koplá (pri geslu *koklja*).

Štejemo za potrebno, da zapišemo nekaj pripomb tudi k normativni strani slovarja, v kolikor gre za slovaško stran. Čeprav je avtor posvetil tej strani svojega slovarja znatno pozornost, je ostalo v slovarju nekaj napak proti veljavni kodifikaciji. Tako npr. oblike pomenivanj *Kraňčan, Kraňčanka, Kraňsko, kraňský* pravopisno niso pravilne, pravilno je *Krančan, Krančanka, Kransko, kranski*. Pri geslu *pès* se zveza *popadljiv pès* prevaja kot *kusavý, hryzúci pes*; pridevnik *kusavý* ne spada v besedni zaklad knjižne slovaščine. Pri geslu *léto* se zveza *koledársko léto* prevaja kot *kalendársky rok*; običajno se uporablja zveza *kalendárny rok*. Napaki *hvězda* namesto *hviezda, na kladný vlak* namesto *nakladný vlak* štejemo za tiskovni napaki. Tu je treba z zadovoljstvom ugotoviti, da je situacija v tem slovarju, kolikor gre za normativno stran, veliko boljša kot v *Slovensko-slovinskem slovníku*.

Izdajo *Slovensko-slovenskega slovníka* pozdravljamo ne samo kot leksikografsko, torej jezikoslovno delo, ampak tudi kot pomembno kulturno dejanje, ki bo v dobro obema bratškima narodoma.

Štefan Michalus
(po Kultúra slova, 1984, št. 7, Bratislava)

Republiško tekmovanje za Cankarjevo nagrado 1984

Iz uvodne besede predsednice
SD Koper Sonje Starc-Mohorko

Letos se je na republiško tekmovanje prijavilo 119 učencev, 47 s I. stopnje, 32 z II. stopnje in 40 s III. stopnje. Ti učenci zastopajo vsa SD v Sloveniji in SD v Trstu. Sodelovanje slovenskih dijakov iz Trsta je prešlo že v navado in priča o njihovi ljubezni do slovenskega jezika in želji, da bi ga vedno znova izpopolnjevali, bogatili.

Letos so prvič sodelovali na republiškem tekmovanju tudi pripadniki italijanske narodnostne skupnosti v Sloveniji. Kandidatka s Srednje družboslovne šole z italijanskim učnim jezikom v Kopru se je na področnem tekmovanju izkazala s svojim spisom, saj ga je komisija ocenila kot »vsebinsko, slogovno in jezikovno bogato nalogo«.

Letošnje tekmovanje lahko imenujemo torej tekmovanje iz slovenskega jezika – materne jezika in jezika okolja. Svojo odprtost, demokratičnost lahko potrjujemo samo tako, da spoznavamo in bogatimo svoj materni jezik in literaturo ter jezik in literaturo ljudi – naroda, s katerim živimo v sožitju, s katerim nas povezujeta kultura in zgodovina.

Slovcem je jezik vedno pomenil bogastvo, pojem pripadnosti narodu. Tudi danes nanj ne gledamo drugače, čeprav ne gre pomena jezika mitizirati ali pa obravnavati jezik in literaturo romantično – sentimentalno, ljubiteljsko.

Ne bo se nam treba bati za prihodnost našega jezika in literature, če bomo svojo jezikovno in literarno zavest gradili na visoki strokovni, znanstveni ravni, če bomo upoštevali sodobna dognanja svetovnega jezikoslovja in literarne teorije. Tekmovanje za Cankarjevo nagrado je pomembno prav zaradi tega, ker poskuša to doseči pri mladih.

Letošnje tekmovanje je bilo posvečeno dvema velikima književnikoma – Cirilu Kosmaču (I. stopnja) in Ivanu Preglju (II. in III. stopnja).

Rezultati tekmovanja

I. stopnja

1. mesto TADEJ ORAŽEM, O. Š. Josipa Broza Tita, Domžale
2. mesto IRENA ŠKAPER, O. Š. Anice Rotdajč, Grad
3. mesto PETRA TOMAŽIN, O. Š. Toneta Tomšiča, Ljubljana
4. mesto BOGDAN HORVAT, O. Š. Belokranjskega odreda, Semič
5. mesto ALENKA CAMLOH, O. Š. ZDO, Mirna
6. mesto ANA RATAJC, O. Š. Toneta Tomšiča, Ljubljana
7. mesto BERNARDA KOROŠEC, O. Š. Jožeta Kerenčiča, Gor. Radgona
8. mesto BORUT JAMNIK, O. Š. Vojske Šmuc, Izola
9. mesto ENJA ŠKERGET, O. Š. Vuzenica
10. mesto LUCIJA KRALJ, O. Š. Borisa Kidriča, Maribor

II. stopnja

1. mesto LEO VIČIČ, Srednja kovinarska in prometna šola Koper
2. mesto JANJA LIPUŠ, Naravoslovni srednješolski center Nova Gorica
3. mesto HELENA POLJANEC, Šolski center »Vojvodina«, Tolmin
4. mesto MAJA ŠTOKA, Trgovski tehnični zavod Žiga Zois, Trst
5. mesto VESNA ČANČER, Družboslovno-ekonomska šola, Novo mesto
6. mesto KRISTINA HUMAR, SŠ PTNK, Novo mesto
7. mesto MAJA CILENŠEK, Srednja ekonomsko-družboslovna šola, Koper
8. mesto KATARINA HIENG, Srednja šola za družboslovje in kulturo, Ljubljana
9. mesto MAJA DEMŠAR, Center srednjega usmerjenega izobraževanja, Jesenice
10. mesto BORIS GOLEC, Srednja družboslovna šola, Celje

III. stopnja

1. mesto BARBARA SUŠEC – MICHIELI, Srednja naravoslovna šola, Ljubljana
2. mesto URŠKA ZALETEL, Gimnazija, Kranj
3. mesto OLJA KRPOVIČ, Srednja naravoslovna šola, Ljubljana
4. mesto JASNA VOLFAND, Center srednjega usmerjenega izobraževanja, Jesenice
5. mesto KRISTINA FORTUNA, Srednja družboslovno-jezikovna šola, Škofja Loka

6. mesto JANJA HOČEVAR, Srednja šola za elektroniko, Ljubljana
7. mesto SANDA LAH, Srednja tehniška šola, Celje
8. mesto IGOR GRDINA, Srednja družboslovna šola, Celje
9. mesto ANJA KNEZ, Srednja šola tehničninaravoslovne in pedagoške usmeritve, Ravne na Koroškem
10. mesto VESNA HOČEVAR, Srednja pedagoška in naravoslovno – matematična šola, Koper

Knjižne novosti

NEKAJ NOVOSTI KNJIŽNICE ODDELKA ZA SLOVANSKE JEZIKE IN KNJIŽEVNOSTI FILOZOFSKE FAKULTETE V LJUBLJANI

- Aktual'nye problemy slavyanskogo jazykoznanija v SSSR. Moskva, AN SSSR 1983. – Phil I 550
- Babalova, Ljuceta Leonovna: Složnoe predloženie v prepodavanii russkogo jazyka kak inostrannogo. Moskva, Russkij jazyk 1984. – Russ lect I 373
- Badania nad krytyką literacką. Seria 2. Wrocław, Ossolineum 1984. (Z dziejów form artystycznych w literaturze polskiej. 65.) – Lit hist II 1624/65
- Bondarenko, Viktor Nikolaevič: Otricanie kak logiko-grammatičeskaja kategorija. Moskva, Nauka 1983. – Phil I 551
- Dimitrijević, Naum: Lingvistika i metodika nastave stranih jezika. Bibliografija radova. Beograd, Centar JNA za strane jezike 1984. – Zborn II 788/495
- Emel'janov, Leonard Ivanovič: Vasilij Šukšin. Leningrad, Hudož. literatura 1983. – Lit hist I 193
- Fischer, Gero: Das Slowenische in Kärnten. – Klagenfurt/Celovec, Slov. informac. center 1980. – Zborn II 789/1
- Formanovskaja, Natalija Ivanovna: Upotreblenie russkogo rečevogo etiketa. Moskva, Russkij jazyk 1984. – Russ lect I 375
- Funkcional'nye i social'nye raznovidnosti russkogo literaturnogo jazyka XVIII v. Leningrad, Nauka 1984. – Phil II 2466
- Grepl, Miroslav, Petr Karlík: Gramatické prostředky hierarchizace sématické struktury věty. Brno, Univ. J. E. Purkyně 1983. (Spisy Univ. J. E. Purkyně. 246.) – Zborn II 534/246
- Grigor'ev, Viktor Petrovič: Grammatika idiostil'ja. V. Hlebnikov. Moskva, Nauka 1983. – Phil I 552
- Hönig, Anton: Die slawische Mythologie in der tschechischen und slowakischen Literatur. Augsburg, Blasaditsch 1976. – Lit hist II 3240
- Hoření, Zdeněk: Jaroslav Hašek novinář. Praha, Novinař 1983. – Lit hist I 1304
- Hungaro-Slavica 1983. IX. internationaler Slavistenkongress Kiev, 6.–13. September 1983. Budapest, Akadémiai kiadó 1983. – Zborn II 641
- Idrizović, Muris: Otroška in mladinska književnost v Jugoslaviji. 1. zv. Maribor, Obzorja 1984. – Lit hist II 3246
- Iz istorii slavyanovedenija v Rossii. 2. Sbornik v čest' 60-letija doktora filologičeskikh nauk, professora Nikity Il'iča Tolstogo. Tartu, Tartuskij gos. universitet 1983. (Tartu riikliku ülikooli toimetised. 649.) – Zborn II 726/649
- Jezik štampe u Bosni i Hercegovini do 1918. godine. Sarajevo, Institut za jezik i književnost 1981. – Phil II 246/8
- Jugoslavenska onomastička konferencija (3; 1979; Dubrovnik): Treća jugoslavenska onomastička konferencija, Dubrovnik, 10.–13. listopada 1979. Zbornik referata. Zagreb, JAZU 1982. (Onomastica Jugoslavica. 10.) – Per II 603/10
- Kitanovski, Naum: Manuale di lingua macedone. Napoli, Istituto universitario orientale 1983. (Enchiridion. 5.) – Zborn II 511/5